1481 ddd 52.

ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ:

STULTITIÆ

LAUDATIO.

BRITISH MUSEUM
13

BRITISH MUSEUM
13
52
DEC

H. Gravelot Inv. De Longueil Sculp.

La Pazzia Regina del Mondo.

ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ:

STULTITIÆ

LAUDATIO.

Desiderii ERASMI *Declamatio.*

EDITIO CASTIGATISSIMA.

LONDINI,
& venit PARISIIS,
Apud BARBOU, via Mathurinensium.

M. DCC. LXV.

BRITISH MUSEUM
13
32

QUAM,

E SOLO FERE PENU MEMORIÆ DITISSIMO,

RECENS EMISSAM,

GRAVISSIMO ILLI ANGLIÆ CANCELLARIO,

THOMÆ MORO,

ERASMUS AUTOR VOVERAT;

QUÆ

JOANNI-BAPTISTÆ COLBERT,

[NOMEN APPELLASSE, LAUS EST]

A *CAROLO PATIN* INSCRIPTA:

LUDICRAM *MORIÆ* LAUDATIONEM,

TYPIS ELEGANTIORIBUS

NITIDISSIME RECUSAM,

ACCURATE RECOGNITAM,

ILLUSTRISSIMO VIRO,

DOMINO

ANTONIO-RAYMUNDO-JOANNI-

GUALBERTO-GABRIELI

DE SARTINE,

REGI AB INTIMIS CONSILIIS ET MANDATIS,

SUPPLICUM LIBELLORUM MAGISTRO,

PRÆTORI URBANO,

REI LIBRARIÆ PRÆFECTO,

OB EXIMIUM EJUS IN LITERAS STUDIUM,

ET IMPENSAM VOLUNTATEM,

DICAT, NUNCUPAT

A. G. MEUSNIER DE QUERLON.

MONITUM
EDITORIS.

DECLAMATIONIS ERASMIANÆ cauſam & rationem habes in Autoris Præfatione, quæ mox ad libri caput occurret: ideo pauca nobis hic differenda ſuperſunt.

ERASMUS huic operi ſcribendo, renum dolore domi retentus & a gravioribus inde ſtudiis avocatus, ſeptem plus minus dies impendit. Deportatus in Galliam libellus, Pariſiis primum, juxta mendoſum ac mutilum exemplar, vulgatus fuit; dein intra paucos menſes plus ſepties typis recuſus. Placuit Stultitiæ Laus Holbenio, eximio tunc temporis Pictori, &, ut *oblectaretur Eraſmus*

(sic fert Codex Basileensis), hanc digrammatis ornavit, quæ ab ipso decem diebus descripta tradunt.

AT, *cum in eo libro plurima non nisi ab eruditis & attentis possent intelligi, partim ob Græcitatem passim admixtam, partim ob allusiones & crebras & tacitas, partim ob argutiam in jocando, quam non facile sentiat, nisi qui naris sit emunctissimæ*, Gerardus Lystrius, cujus verba mox expressi, commentariis hunc illustravit. Qua duplici dote, scilicet Holbenii catagraphis & adnotationibus Lystrii, locupletatum opus, anno 1676, Basileæ typis mandatum ac editum est a *Carolo Patin*, Medico, Rei Numismaticæ perito, & Holbeniarum Iconum non frigido æstimatore.

Bis versa Gallice Stultitiæ Laus, primum anno 1517 a *Georgio Halluin*, ad quem extat Erasmi Epistola; verum quid de illa interpretatione sentiret Erasmus, aperte scribit ad Lystrium, his verbis: *Moria sic Gallice versa est, ut alia scripserit, non solum aliter, & pleraque reliquit quæ non intellexit, quædam assequi non potuit.* Recentior conversio, manibus omnium trita, a *Nicolao Gueudeville* apud Batavos edita, & anno 1751 a me cursim emendata, paulo vix accuratior priore, imo tam indiligens est, ut quæ de prisca Interpretatione sensit Erasmus, & huic novissimæ accommodari sine injuria possint.

Moriæ quidem (hanc *sensum communem* false vocat Erasmus) apte

Laudatio dicata Thomæ Moro, qui ſuum de Utopia commentum ante dederat in lucem, & cui Morio (*Henricus Patenſon*), Holbenii manu pictus, ad ludum erat.

HANC Eraſmus ſcripſerat tranquillis rebus, nempe ante motus Lutheri & Calvini hæreſibus in Europa concitatos, *Quum Mundus altum indormiret cæremoniis ac præſcriptis hominum, haud quaquam ſeripturus* (addit), *ſi horum temporum tempeſtatem exorituram præſciſſet* (1): quanquam, ut alias ingerit (2), *Nec aliud agitur in Moria ſub ſpecie luſus, quam actum eſt in Enchiridio*; unde diſerte ſubjungit, ADMONERE VOLUIMUS,

(1) Epiſt. ad Amat. Verit.
(2) Epiſt. ad Mart. Dorpium.

NON MORDERE; PRODESSE, NON LÆDERE; CONSULERE MORIBUS HOMINUM, NON OFFICERE.

Is tamen Moriæ luſus bilem adeo ſplendidam Theologis & Monachis, ſtultissime quidem animi conſcientiam nudantibus, quibuſdam movit, ut clamoribus Erasmum ad ſeriam ſui defensionem adegerint. Hinc, tum ejuſdem, tum Thomæ Mori, ad Dorpium Theologum Epiſtolæ purgatoriæ, quas in editione Caroli Patin adjunctas huic attexere ſuperſedimus, eo quod hac ætate noſtra alienissima, ut arbitramur, a calumniandi luſum innocentem ſtudio, ſupervacaneum purgare quod defensione non indigeat.

COMMENTARIA Lyſtrii etiam

ab ea recidere visum est, quippe quæ prolixiora & pondus inutile factura libello quem promptiorem ad manum & levissimæ molis esse voluimus. De verbosis igitur & sæpius otiosis Editionis Patinianæ Notis perpauca delibavimus, & ea tantum quæ ad explanationem operis historice vel grammatice conferre aliquatenus poterant.

Icones Holbenianas exprimere, quod operosum, vel alias inducere, quod magni dispendii foret, item abs re censuimus, ne plus æquo, cum ipsa mole, libri pretium accresceret.

PORRO Moriæ Declamatio uno quasi contextu fusa, uno legenda tenore, quidni fastidium parere & lecturientis patientiæ capaciorem quemvis defatigare valeat? Verum nume-

ros, leges, ordinem Stultitiæ definire, hujus ad amussim exigere ſermones, qui ſuſtineat, næ prorſus aliam hanc indui perſonam eadem opera velit. Sedenim qui Encomium attentius legerit, is quidem animadvertet totam dicendi rationem, ex perſona Moriæ, incompositam, perturbatam & quasi diſſutam eſſe, quod artis Eraſmianæ non minima pars. Attamen, cum in turba ſermonis, quo cuncta vitæ inſtituta & singulas conditiones Moria carpit aut ridet, ſpeciem ordinis obtendat, mihi cogitatio ſubiit totum diſpertire ſermonem in numeros aut paragraphos, quorum ope, veluti ſtationibus, interquieſcere lector & a continuo textu reſpirare modo queat. Sic tota Declamationis ſerie in apices diſtincta, nec ta-

men interrupta, mens oculique minus laborant, & Moria sibi constat.

INDICULUM adjunximus quo totum opus per eosdem apices analytice descriptum, & suis quæque locis investigandi ratio legentibus in promptu esti.

QUOD autem ingeniosissimus alioqui Vir nuperrimè scripsit (1), hunc nempe lusum Erasmi nil aliud esse quam *locum communem*, *eumdemque sat inficetum*, nihil moror : quippe redargutio facilis, *loci communis* nomen (si merito tamen inustum) huic feciſſe Scriptores non paucos ex recentibus, qui, Moriæ scrinia tacite suppilantes, dicta ipsius plurima, tan-

(1) Dict. Philos. *verbo* FOLIE.

quam ſua, vulgarunt. Ut multos e noſtris omittam, decantatum Anglis æque ac Gallis Poetam, *Pope* illum, furti reum manifeſte probat hæc Moriæ ſententia, in carmine ſcriptoris Angli inſcripto, *Eſſai ſur l'Homme*, uſurpata;

O singularem Naturæ ſollicitudinem!.....ubi dotibus ſuis nonnihil detraxit, ibi pluſculum philautiæ ſolet addere. N. XXII.

» INEGALE en ſes dons, la Nature équitable,
» Pour rendre à peu de frais tous les hommes contens,
» Leur donne en vanité ce qu'elle ôte en talens, &c (1).

(1) Trad. de l'Abbé Dureſnel.

OWENI DISTICHUM

IN ERASMI MORIAM.

Stultitiæ laudem ſcripſiſti primus, Eraſme:
Indicat ingenium Stultitia ipſa tuum.

PRÆFATIO.

PRÆFATIO.

ERASMUS ROTERODAMUS THOMÆ MORO SUO S. D.

Superioribus diebus cum me ex Italia in Angliam reciperem, ne totum hoc tempus, quo equo fuit insidendum, ἀμούσοις (1) & illiteratis fabulis tereretur, malui mecum aliquoties vel de communibus ſtudiis noſtris aliquid agitare, vel amicorum (quos hic ut doctiſſimos, ita ſuaviſſimos reliqueram) recordatione frui. Inter hos tu, mi More, vel in primis occurrebas. Cujus equidem abſentis abſens me-

(1) Indoctis.

moria non aliter frui soleban, quam præsentis præsens consuetudine consueveram: qua, dispeream, si quid unquam in vita contigit mellitius. Ergo quoniam omnino aliquid agendum duxi, & id tempus ad seriam commentationem parum videbatur accommodatum, visum est MORIÆ *encomium ludere. Quæ Pallas istuc tibi misit in mentem, inquies? Primum admonuit me Mori cognomen tibi gentile, quod tam ad Moriæ vocabulum accedit, quam es ipse a re alienus. Es autem vel omnium suffragiis alienissimus. Deinde suspicabar, hunc ingenii nostri lusum tibi præcipue probatum iri, propterea quod soleas hujus generis jocis, hoc est, nec indoctis, ni fallor, nec usque quaque insulsis, impendio delectari, & omnino in communi mortalium vita, Democri-*

tum (1) *quemdam agere. Quanquam tu quidem ut, pro singulari quadam ingenii tui perſpicacitate, longe lateque a vulgo diſſentire ſoles, ita pro incredibili morum ſuavitate facilitateque, cum omnibus omnium horarum hominem agere & potes & gaudes. Hanc igitur Declamatiuncylam non ſolum lubens accipies, ceu μνημόσυνον* (2) *tui ſodalis, verum etiam tuendam ſuſcipies, utpote tibi dicatam, jamque tuam, non meam. Etenim non deerunt fortaſſe vitilitigatores, qui calumnientur partim leviores eſſe nugas, quam ut Theologum deceant, partim mordaciores, quam ut Chriſtianæ conveniant modeſtiæ: noſque clamitabunt, veterem Comœdiam, aut Lucianum quem-*

(1) Philoſophum, qui quicquid eſſet in vita mortalium ridebat.

(2) Pignus memoriæ cauſa relictum.

piam referre, atque omnia mordicus arripere. Verum quos argumenti levitas & ludicrum offendit, cogitent, velim, non meum hoc exemplum esse, sed idem jam olim a magnis auctoribus factitatum: cum ante tot secula Βατραχομυομαχίαν (1) *luserit Homerus, Maro* Culicem & Moretum, Nucem *Ovidius; cum* Busiridem *laudarit Polycrates* (2) *& hujus castigator Isocrates*, Injustitiam *Glauco*, Thersiten & Quartanam Febrim *Favorinus* (3), Calvitium *Synesius*, Muscam & Parasiticam *Lucianus; cum Seneca Claudii luserit* Ἀποθέωσιν (4), *Plutarchus* Grylli (5) cum Ulysse

(1) Pugnam Ranarum & Murium.

(2) Rhetor Athenienſis.

(3) Favorinus philoſophus. *Gell. L. 17. c. 12.*

(4) Relationem inter Deos.

(5) Gryllus Græcus Circes veneficiis in ſuem verſus.

Dialogum, *Lucianus & Apuleius* Asinum, *& neſcio quis* Grunnii Corocottæ porcelli Teſtamentum, *cujus & divus meminit Hieronymus* (1). *Proinde si videbitur, fingant iſti me latrunculis interim animi cauſa luſiſſe, aut, si malint, equitaſſe in arundine longa. Nam quæ tandem eſt iniquitas, cum omni vitæ inſtituto ſuos luſus concedamus, ſtudiis nullum omnino luſum permittere, maxime si nugæ ſeria ducant, atque ita tractentur ludicra, ut ex his aliquanto plus frugis referat lector non omnino naris obeſæ, quam ex quorumdam tetricis ac ſplendidis argumentis! Veluti cum alius diu conſarcinata* (2) *oratione Rhetoricen, aut Philoſophiam laudat, alius principis alicujus laudes deſcri-*

(1) Præfat. Commentar. in Eſaiam.
(2) Undique collecta.

bit, alias ad bellum adversus Turcas movendum adhortatur, alias futura prædicit, alias novas de lana caprina comminiscitur quæstiunculas. Ut enim nihil nugacius, quam seria nugatorie tractare; ita nihil festivius, quam ita tractare nugas, ut nihil minus, quam nugatas fuisse videaris. De me quidem aliorum erit judicium. Tametsi, nisi plane me fallit φιλαυτία (1), Stultitiam laudavimus, sed non omnino stulte. Jam vero ut de mordacitatis cavillatione respondeam, semper hæc ingeniis libertas permissa fuit, ut in communem hominum vitam salibus luderent impune, modo ne licentia exiret in rabiem. Quo magis admiror his temporibus aurium delicias, quæ nihil jam fere nisi solemnes titulos ferre

(1) Amor mei ipsius.

possunt. Porro nonnullos adeo præposteré religiosos videas, ut vel gravissima in Christum convitia ferant citius, quam pontificem, aut principem levissimo joco aspergi, præsertim si quid πρὸς τὰ ἄλφιτα (1) attinet. At enim qui vitas hominum ita taxat, ut neminem omnino perstringat nominatim, quæso utrum is mordere videtur, an docere potius ac monere? Alioqui quot, obsecro, nominibus ipse me taxo! Præterea qui nullum hominum genus prætermittit, is nulli homini, vitiis omnibus iratus videtur. Ergo si quis extiterit, qui sese læsum clamabit, is aut conscientiam prodet suam, aut certe metum. Lusit hoc in genere multo liberius ac mordacius Divus Hieronymus, ne nominibus quidem aliquoties par-

(1) Ad farinas. i. e. *ad reditus.*

tens. Nos præterquam quod à nominibus in totum abſtinemus, ita præterea ſtylum temperavimus, ut cordatus lector facile ſit intellecturus, nos voluptatem magis, quam morſum quæsiſſe. Neque enim ad Juvenalis exemplum, occultam illam ſcelerum ſentinam uſquam movimus, & ridenda magis quam fœda recenſere ſtuduimus. Tum si quis eſt, quem nec iſta placare poſſunt, is ſaltem illud meminerit, pulchrum eſſe a Stultitia vituperari: quam cum loquentem fecerimus, decoro perſonæ ſerviendum fuit. Sed quid ego hæc tibi patrono tam singulari, ut cauſas etiam non optimas optime tamen tueri possis? Vale, diſertissime MORE, *&* MORIAM *tuam gnaviter defende. Ex Rure, V. Id. Junias, An.* M.D.VIII.

ENCOMIUM MORIÆ.

STULTITIA loquitur.

UTCUMQUE de me vulgo mortales loquuntur, neque enim ſum neſcia, quam male audiat Stultitia etiam apud ſtultiſſimos, tamen hanc eſſe, hanc inquam eſſe unam, quæ meo numine Deos atque homines exhilaro, vel illud abunde magnum eſt argumentum, quod ſimul atque in hunc

cœtum frequentissimum dictura prodii, sic repente omnium vultus nova quadam atque insolita hilaritate enituerunt, sic subito frontem exporrexistis, sic læto quodam & amabili applausistis risu, ut mihi profecto, quotquot undique præsentes intueor, pariter Deorum Homericorum nectare, non sine Nepenthe (1), temulenti esse videamini, cum antehac tristes ac solliciti sederitis, perinde quasi nuper e Trophonii specu (2) reversi. Cæterum quemadmodum fieri consuevit, ut cum primum sol formosum illud & aureum os terris ostenderit, aut ubi, post asperam hyemem, novum ver blandis aspirarit Favoniis, protinus nova rebus omnibus facies, novus color ac plane juventa quædam redeat; ita vobis, me conspecta, mox alius accessit vultus. Itaque quod

(1) Herba quæ vino infusa lætitiam parere dicta. *Hom. Odyss. IV.*

(2) Hoc è specu, qui fuit in Lebadiâ, quotquot, accepto Oraculi responso, revertebantur, si tristitiâ percussi nunquam inde discedebant.

magni alioqui Rhetores, vix longa diuque meditata oratione possunt efficere, nempe ut molestas animi curas discutiant, id ego solo statim aspectu præstiti.

II. QUAMOBREM autem hoc insolito cultu prodierim hodie, jam audietis, si modo non gravabimini dicenti præbere aures, non eas sane, quas sacris Concionatoribus, sed quas fori Circulatoribus, Scurris ac Morionibus consuevistis arrigere, quasque olim Midas ille noster exhibuit Pani. Lubitum est enim paulisper apud vos Sophistam agere, non quidem hujus generis, quod hodie nugas quasdam anxias inculcat pueris, ac plusquam muliebrem rixandi pertinaciam tradit, sed veteres illos imitabor, qui, quo infamem Sophorum appellationem vitarent, *Sophistæ* vocari maluerunt. Horum studium erat, deorum ac fortium virorum laudes encomiis celebrare. Encomium igitur audietis non Herculis, neque Solonis, sed meum ipsius, hoc est, Stultitiæ.

III. JAM vero non hujus (1) facio sapientes istos, qui stultissimum & insolentissimum esse prædicant, si quis ipse laudibus se ferat. Sit sane quam volent stultum, modo decorum esse fateantur. Quid enim magis quadrat, quam ut ipsa MORIA suarum laudum sit buccinatrix, & αὐτὴ ἑαυτῆ αὐλῆ (2)? Quis enim me melius exprimat quam ipsa me? Nisi si cui forte notior sim, quam egomet sum mihi. Quanquam ego hoc alioqui non paulo etiam modestius arbitror, quam id quod optimatum ac sapientum vulgus factitat, qui perverso quodam pudore, vel Rhetorem quempiam palponem, vel poëtam vaniloquum, subornare solent, eumque mercede conductum, a quo suas laudes audiant, hoc est mera mendacia. Et tamen verecundus interim ille, pavonis in morem, pennas tollit, cristas erigit, cum impudens assentator nihili hominem diis æquiparat, eum absolutum omnium

(1) i. e. *non hili.*

(2) *Ipsa sui ipsius Tibicina.*

virtutum exemplar proponit, a quo sciat ille se plus quam δὶς διὰ πασῶν (1) abesse; cum corniculam alienis convestit plumis; cum τὴν Αἰθίοπα λευκαίνει (2), denique cum ἐκ μύιας τὶν ἐλέφαντα ποιεῖ (3). Postremo sequor tritum illud vulgi proverbium, quo dicitur is recte laudare sese, cui nemo alius contigit laudator. Quanquam hic interim demiror mortalium, ingratitudinem dicam an segnitiem, quorum cum omnes me studiose colant, meamque libenter sentiant beneficentiam, nemo tamen tot jam seculis extitit, qui grata oratione Stultitiæ laudes celebrarit; cum non defuerint, qui Busirides, Phalarides, febres quartanas, muscas, calvitia, atque id genus pestes, accuratis magnaque & olei & somni jactura elucubratis laudibus vexerint. A me extemporariam quidem illam & illaboratam, sed tanto veriorem audietis orationem.

(1) *Bis per omnia.* i. e. maximo intervallo. Translatum à Musicis.

(2) *Æthiopem dealbat.*

(3) *Ex Musca Elephantem facit.*

IV. Id quod nolim existimetis ad ingenii ostentationem esse confictum, quemadmodum vulgus oratorum facit. Nam ii, sicuti nostis, cum orationem totis triginta annis elaboratam, nonnunquam & alienam, proferunt, tamen triduo sibi quasi per lusum scriptam aut etiam dictatam esse dejerant. Mihi porro semper gratissimum fuit, ὅ, τι ἂν ἐπὶ γλῶτταν ἔλθῃ (1) dicere. At ne quis jam a nobis expectet, ut juxta vulgarium istorum Rhetorum consuetudinem, me ipsam finitione explicem, porro ut dividam, multo minus. Nam utrumque ominis est inauspicati, vel fine circumscribere eam, cujus numen tam late pateat, vel secare, in cujus cultum omne rerum genus ita consentiat. Tametsi quorsum tandem attinet mei velut umbram atque imaginem finitione repræsentare, cum ipsam me coram præsentes præsentem oculis intueamini? Sum etenim, uti videtis, vera illa largitrix

(1) *Quicquid in linguam venerit.*

λίαν (1), quam Latini *Stultitiam*, Græci *Μωρίαν* appellant.

V. QUANQUAM quid vel hoc opus erat dicere, quasi non ipso ex vultu fronteque, quod aiunt, satis quæ sim præ me feram, aut quasi, si quis me Minervam aut Sophiam esse contendat, non statim solo possim obrutu coargui, etiamsi nulla accedat oratio, minime mendax animi speculum. Nullus apud me fucis locus; nec aliud fronte simulo, aliud in pectore premo. Sumque mei undique simillima, adeo ut nec ii me dissimulare possint, qui maxime Sapientiæ personam ac titulum sibi vendicant καὶ ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι, καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι (2) obambulant. Quamvis autem sedulo fingant, tamen aliunde prominentes auriculæ Midam produnt. Ingratum me hercle & hoc hominum genus, qui, cum maxime sint nostræ factionis, tamen apud vulgum

(1) *Bonorum.*

(2) *Et in purpurâ Simiæ, & in Leontinâ pelle Asini.*

cognominis noſtri sic pudet, ut id passim aliis magni probri vice objiciant. Proinde iſtos, cum sint μωρότατοι (1) re, cæterum Sophi ac Thaletes videri velint, nonne jure optimo μωροσόφους (2) illos appellabimus?

VI. VISUM eſt enim hac quoque parte noſtri temporis Rhetores imitari, qui plane Deos eſſe ſeſe credunt, si hirudinum ritu bilingues (3) appareant, ac præclarum facinus eſſe ducunt, latinis orationibus ſubinde græculas aliquot voculas, velut emblemata (4) intertexere, etiamsi nunc non erat his locus. Porro si deſunt exotica, e putribus chartis quatuor aut quinque priſca verba eruunt, quibus tenebras offundant lectori: videlicet, ut qui intelligunt, magis ac magis sibi

(1) *Stultissimi.*

(2) *Stulto-ſapientes.*

(3) Sanguiſugis biſulca lingua, juxta Plinium. *Lyſter.*

(4) i. e. Teſſellas, ut in opere musivo, vel pavimento variegato.

placeant:

placeant: qui non intelligunt, hoc ipso magis admirentur, quo minus intelligunt. Quandoquidem est sane & hoc nostratium voluptatum genus non inelegans, quam maxime peregrina maxime suspicere. Quod si qui paulo sunt ambitiosiores; arrideant tamen & applaudant, atque asini exemplo, τὰ ὦτα κινῶσι (1), quo cæteris probe intelligere videantur: καὶ ταῦτα δὴ μὲν ταῦτα (2). Nunc ad institutum recurro.

VII. NOMEN igitur habetis, Viri: quid addam epitheti, quid nisi stultissimi? nam quo alio honestiore cognomine Mystas suos compellet Dea Stultitia? Sed quoniam non perinde multis notum est, quo genere prognata sim, id jam Musis bene juvantibus exponere conabor. Mihi vero neque Chaos, neque Orcus, neque Saturnus, neque Japetus, aut alius id

(1) Aures moveant.

(2) *Et hæc quidem hæc*, ut in Pluto Aristophanis.

genus obsoletorum ac putrium deorum quispiam pater fuit. Sed Πλοῦτος (1) ipse unus, vel invitis Hesiodo & Homero, atque ipso adeo Jove, πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε (2). Cujus unius nutu, ut olim, ita nunc quoque sacra profanaque omnia sursum ac deorsum miscentur. Cujus arbitrio bella, paces, imperia, consilia, judicia, comitia, connubia, pacta, fœdera, leges, artes, ludicra, seria, (jam spiritus me deficit), breviter publica privataque omnia mortalium negotia administrantur. Citra cujus opem, totus ille poëticorum Numinum populus, dicam audacius, ipsi quoque Dii selecti, aut omnino non essent, aut certè ἀπράγμονες (3) sane quam frigide victitarent. Quem quisquis iratum habuérit, huic ne Pallas quidem satis auxilii tulerit: contra, quisquis propitium, is vel summo Jovi cum suo fulmine mandare laqueum possit, τοῦτο

(1) Deus divitiarum.
(2) *Pater hominumque Deumque.*
(3) *Domi-canantes.* Vid. Lucian. de Sacrific.

πατρὸς εὔχομαι εἶναι (1). Atque hic quidem me progenuit non e cerebro suo, quemadmodum tetricam illam ac torvam Palladem Jupiter, verum ex Neotete (2) Nympha, multo omnium venustissima pariter ac festivissima. Neque rursum id tristi illi alligatus conjugio, quomodo Faber ille claudus (3) natus est, verum, quod non paulo suavius, ἐν φιλότητι μιχθείς (4), quemadmodum noster ait Homerus. Genuit autem, ne quid erretis, non Aristophanicus ille Plutus, jam capularis (5), jam oculis captus, sed quondam integer adhuc calidusque juventa, neque juventa solum, verum multo magis nectare, quod tum forte in Deorum convivio largius ac meracius hauserat.

VIII. Quod si locum quoque nata-

(1) *Hujus patris esse glorior.* Homer.
(2) *Juventute.*
(3) Vulcanus.
(4) *In amore mixtus.*
(5) Decrepitus.

lem requiritis, (quandoquidem id hodie vel in primis ad nobilitatem intereſſe putant, quo loco primos ediderís vagitus) ego nec in erratica Delo, nec in undoſo mari, nec ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι (1) ſum edita, ſed in ipsis Inſulis Fortunatis, ubi ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα (2) omnia proveniunt: in quibus neque labor, neque ſenium, neque morbus eſt ullus, nec usquam in agris Aſphodelus, Malva, Squilla, Lupinumve, aut Faba, aut aliud hoc genus nugarum conſpicitur; ſed passim oculis, simulque naribus adblandiuntur Moly, Panace, Nepenthes (3), Amaracus, Ambrosia, Lotus, Roſa, Viola, Hyacinthus, Adonidis hortuli. Atque in his quidem nata delitiis, nequaquam a fletu ſum auſpicata vitam, ſed protinus blandè arrisi matri. Jam vero non invideo τῷ ὑπάτῳ κρονίωνι (4), capram altri-

(1) *In ſpecubus cavis.* Homer.
(2) *Inſeminata & inarata.* Ibid.
(3) Herbæ fabuloſæ. De Moly. Odyſſ. 6.
(4) Summo [Saturnio] Jovi.

cem, cùm me duæ lepidissimæ Nymphæ ſuis aluerint mammis, Methe (1) Baccho progenita, & Apædia (2) Panos filia; quas hic quoque in cæterarum comitum ac pediſequarum mearum conſortio videtis. Quarum me Hercle nomina, si voletis cognoſcere, ex me quidem non nisi Græce audietis.

IX. Hæc nimirum quam ſublatis ſuperciliis conſpicamini, φιλαυτία (3) eſt. Huic, quam velut arridentibus oculis, ac plaudentem manibus videtis Κολακία (4) nomen. Hæc ſemiſomnis ac dormitanti ſimilis Λήθη (5) vocatur. Hæc cubito utroque innitens, conſertiſque manibus, Μισονοηρία (6) dicitur. Hæc, roſeo revincta ſerto, & undique delibuta unguentis,

(1) Temulentia.
(2) Imperitia.
(3) Amor ſui ipsius.
(4) Adulatio.
(5) Oblivio.
(6) Odium laboris, pigritia.

Ἡδονὴ (1). Hæc lubricis & huc atque illuc errantibus luminibus, Ἄνοια (2) dicitur: hæc nitida cute, probeque saginato corpore Τρυφὴ (3) nomen habet. Videtis & Deos duos puellos admixtos, quorum alterum Κῶμον (4) vocant, alterum ὑπνον ὕπατον Ὕπνον (5). Hujus, inquam, famulitii fidelibus auxiliis, genus omne rerum meæ subjicio ditioni, ipsis etiam imperans imperatoribus.

X. Genus, educationem, & comites audistis. Nunc ne, qui sine causa videar mihi Deæ nomen usurpare, quantis commoditatibus Deos simul & homines adficiam, quamque late meum pateat numen, arrectis auribus accipite. Etenim si non inscite scripsit quidam, hoc demum esse Deum, juvare mortales, & si me-

(1) Voluptas.
(2) Amentia.
(3) Deliciæ.
(4) Deus convivalis.
(5) Altissimum Somnum.

nito in Deorum ſenatum aſciti ſunt, qui vinum, aut frumentum, aut unam aliquam hujuſmodi commoditatem mortalibus oſtenderunt, cur non ego jure deorum omnium ἄλφα dicar habearque, quæ una omnibus largior omnia?

XI. PRINCIPIO quid eſſe poteſt vita ipſa vel dulcius vel pretioſius? At hujus exordium cui tandem acceptum ferri convenit, niſi mihi? Neque enim aut ἐξεμοπάνεως (1) haſta Palladis, aut νεφεληγερέτα (2) Jovis ægis hominum genus vel progignit, vel propagat. Verum ipſe *Deûm pater atque hominum rex, qui totum nutu tremefacit olympum*, fulmen illud triſulcum ponat oportet, & vultum illum Titanicum, quo, cum lubet, Deos omnes territat, planeque hiſtrionum more, aliena ſumenda miſero perſona, ſi quando velit id facere, quod nunquam non fa-

(1) *Potente patre prognata.*
(2) *Nubes cogentis.*

cit, hoc est, παιδοποιΐας (1). Jam vero Stoici se Diis proximos autumant. At date mihi terque quaterque, aut, si libet, sexcenties Stoicum, tamen huic quoque, si non barba, insigne sapientiæ, etiamsi cum hircis commune, certe supercilium erit ponendum, explicanda frons, abjicienda dogmata illa adamantina, ineptiendum ac delirandum aliquantisper. In summa me me, inquam, sapiens ille accersat oportet, si modo pater esse velit. Et cur non apertius meo more vobiscum fabuler? Quæso, num caput, num facies, num pectus, num manus, num auris, quæ partes honestæ putantur, progenerant Deos aut homines? Non opinor: imo ea pars adeo stulta, adeoque ridicula, ut nec nominari citra risum possit, humani generis est propagatrix. Is demum est sacer ille fons unde vitam hauriunt omnia verius, quam ille Pythagoricus quaternio (2).

(1) *Liberorum procreationi operam dare.*

(2) Pythagoras ex quatuor principiis omnia constare putabat.

Age vero, qui vir, obsecro, matrimonii capistro velit præbere os, si quemadmodum isti sapientes facere consueverunt, prius ejus vitæ incommoda secum perpenderit? Aut quæ tandem mulier virum admissura sit, si partûs periculosos labores, si educationis molestiam, vel norit, vel cogitarit? Porro si conjugiis debetis vitam, conjugium autem debetis ἀνοίᾳ (1) pedisequæ, mihi nimirum quid debeatis intelligitis? Tum quæ semel hæc experta, denuo repetere velit, nisi λήθης (2) præsens numen adfuerit? Neque vero id Venus ipsa, vel reclamante Lucretio, unquam inficias iverit, sine nostri numinis accessione, suam vim mancam atque irritam esse. Itaque ex nostro illo temulento ridiculoque lusu proveniunt & superciliosi Philosophi, in quorum locum nunc succedere, quos vulgus Monachos appellat, & purpurei Reges, & pii Sacerdotes, &

(1) Amentiæ.
(2) Oblivionis.

ter sanctissimi Pontifices; postremo totus etiam ille Deorum Poëticorum coetus, adeo frequens, ut turbam vix jam ipse capiat olympus, tametsi spatiosissimus.

XII. At sanè parum sit mihi vitæ seminarium ac fontem deberi, nisi quicquid in omni vita commodi est, id quoque totum ostendero mei muneris esse. Quid autem vita hæc, num omnino vita videtur appellanda, si voluptatem detraxeris? Applausistis. Equidem sciebam neminem vestrum ita sapere, vel desipere magis, imo sapere potius, ut in hac esset sententia. Quanquam ne Stoici quidem isti voluptatem aspernantur, tametsi sedulo dissimulant, milleque conviciis eam apud vulgus dilacerant, nimirum ut deterritis aliis, ipsi prolixius fruantur. Sed dicant mihi per Jovem, quæ tandem vitæ pars est non tristis, non infestiva, non invenusta, non insipida, non molesta, nisi voluptatem, id est, stultitiæ condimentum adjunxeris? Cujus rei cum satis ido-

netus testis esse possit ille nunquam satis laudatus Sophocles, cujus extat pulcherrimum illud de nobis elogium, ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν, ἥδιστος βίος (1), tamen agedum omnem singulatim aperiamus.

XIII. PRINCIPIO quis nescit primam hominis ætatem multo lætissimam multoque omnibus gratissimam esse? Quid est enim illud in infantibus, quod sic exoscularmur, sic amplectimur, sic fovemus, ut hostis etiam huic ætati ferat opem, nisi stultitiæ lenocinium, quod data opera prudens natura recens natis adjunxit, ut aliquo voluptatis velut auctoramento, & educantium labores delinire queant, & nentium favores oblandiantur? Deinde quæ succedit huic adolescentia, quàm est apud omnes gratiosa, quam illi candide favent omnes, quam studiose provehunt, quam officiose porrigunt auxiliares manus! At unde, quæso, ista juventæ gratia, unde,

(1) *In nihil sapiendo vita jucundissima.*

nisi ex me, cujus beneficio quam minimum sapit, atque ob id quam minime ringitur? Mentior, nisi, mox ubi grandiores facti per rerum usum ac disciplinas virile quiddam sapere cœperint, continuo defloresçit formæ nitor, languescit alacritas, frigescit lepos, labascit vigor; quoque longius a me subducitur, hoc minus minusque vivit, donec succedat τὸ χαλεπὸν γήρως, id est, molesta senectus, non jam aliis modo, verum etiam sibimet invisa. Quæ quidem prorsum nulli mortalium foret tolerabilis, nisi rursum tantorum miserta laborum dextra adessem, & quemadmodum Dii poëtarum solent pereuntibus aliqua metamorphosi succurrere, itidem ego quoque jam capulo proximos denuo, quoad licet, ad pueritiam revocarem. Unde non abs re vulgus eos παλίμπαιδας (1) appellare consuevit. Porro, si quis transformandi rationem requirat, ne id quidem celarim. Ad Lethes nostræ

(1) *Iterum pueros.*

fontem ; (nam in Insulis Fortunatis oritur, siquidem apud inferos tenuis modo rivulus labitur), eos produco, ut simul atque illic longa potarint oblivia, paulatim dilutis animi curis repubescant. At isti jam delirant, inquiunt, jam desipiunt. Esto sane. Sed istuc ipsum est repuerascere. An vero aliud est puerum esse, quam delirare, quam desipere? An non hoc vel maxime in ea delectat ætate, quod nihil sapit? Quis enim non ceu portentum oderit, atque execretur puerum virili sapientia? Astipulatur & vulgo jactatum proverbium: *Odi puerulum præcoci sapientiâ.* Quis autem sustineret habere commercium aut consuetudinem cum eo sene, qui ad tantam rerum experientiam, parem animi vigorem, judiciique acrimoniam adjunxisset? Itaque delirat senex meo munere. Sed tamen delirus iste meus interim miseris illis curis vacat, quibus sapiens ille distorquetur. Interim non illepidus est compotor; non sentit vitæ tædium, quod robustior ætas vix tolerat.

Nonnunquam cum Sene Plautino ad tres illas literas (1) revertitur, infelicissimus si sapiat. At interim meo beneficio felix, interim amicis gratus, ne congerro quidem infestivus. Quandoquidem & apud Homerum e Nestoris ore fluit oratio melle dulcior, cum Achillis sit amarulenta, & apud eundem senes in mœnibus considentes, τὴν λιγὺν ἠΰτε (2) vocem edunt. Quo quidem calculo ipsam etiam superant puericiam, suavem quidem illam, sed infantem ac præcipuo vitæ oblectamento, puta garrulitate, carentem. Addite huc, quod pueris quoque gaudeant impensius senes, ac pueri vicissim senibus delectantur: ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον (3). Quid enim inter illos non convenit, nisi quod hic rugosior & plures numerat natales? Alioqui capillorum albor, os edentulum, corporis modus minor, lactis appetentia, balbuties,

(1) α, μ, ο.

(2) Floridam, festivam. Iliad. 3.

(3) Ut semper similem ducit Deus ad similem. Ibid. 5.

garrulitas, ineptia, oblivio, incogitantia, breviter omnia cætera congruunt. Quoque magis accedunt ad senectam, hoc propius ad pueritiæ similitudinem redeunt, donec puerorum ritu, citra vitæ tædium, citra mortis sensum emigrant e vita.

XIV. Eat nunc, qui volet, & hoc meum beneficium reliquorum Deorum metamorphosi comparet: qui quid irati faciant, non libet commemorare, sed quibus quam maxime propitii sunt, eos solent in arborem, in avem, in cicadam aut etiam in serpentem transformare; quasi vero non illud ipsum sit perire, aliud fieri. Ego vero hominem eundem optimæ ac felicissimæ vitæ parti restituo. Quod si mortales prorsus ab omni sapientiæ commercio temperarent, ac perpetuo mecum ætatem agerent, ne esset quidem ullum senium, verum perpetua juventa fruerentur felices. An non videtis tetricos istos & vel Philosophiæ studiis, vel seriis & arduis addictos negotiis

tiis, plerumque, priuſquam plane juvenes sint, jam conſenuiſſe, videlicet curis, & assidua acrique cogitationum agitatione ſensim ſpiritus & ſuccum illum vitalem exhauriente? Cum contra Moriones mei pinguiculi sint, & nitidi, & bene curata cute, plane χοῖροι, quod aiunt, ἀναφάνιοι (1), nunquam profecto ſenectutis incommodum ullum ſenſuri, nisi nonnihil, ut fit, ſapientûm contagio inficerentur. Adeo nihil patitur hominum vita, omni ex parte beatum eſſe. Accedit ad hæc vulgati proverbii non leve teſtimonium, quo dictitant: Stultitiam unam eſſe rem, quæ & juventam alioqui fugacissimam remoretur, & improbam ſenectam procul arceat. Ut non temere de Brabantis populari ſermone jactatum sit: cum cæteris hominibus ætas prudentiam adferre ſoleat, hos quo propius ad ſenectam accedunt, hoc magis atque magis ſtulteſcere. Atqui hac gente non eſt

(1) *Porci Acarnanii.*

alia,

alia, vel ad communem vitæ consuetudinem festivior, vel quæ minus sentiat senectutis tristitiam. His quidem, ut loco, ita & vitæ instituto, confines sunt Hollandi mei: cur enim non meos appellem, usque adeo studiosos mei cultores, ut inde vulgo cognomen emeruerint? cujus illos adeo non pudet, ut hinc vel præcipue sese jactitent. Eant nunc stultissimi mortales, & Medeas, Circes, Veneres, Auroras, & fontem nescio quem requirant, quo sibi juventam restituant, cum id sola præstare & possim & soleam. Apud me succus est ille mirificus, quo Memnonis filia Tithoni avi sui juventam prorogavit. Ego sum Venus illa cujus favore Phaon ille repubuit, ita ut a Sapphone tantopere deamaretur. Meæ sunt herbæ, si quæ sunt, mea precamina, meus ille fons, qui non solum revocat elapsam adolescentiam; sed, quod est optabilius, perpetuam servat. Quod si omnes huic sententiæ subscribitis, adolescentia nihil esse melius, senectute detestabilius, quantum mihi de-

beatis videtis, opinor, quæ tantum bonum retineam, tanto excluso malo.

XVI. Sed quid adhuc de mortalibus loquor? Cœlum omne lustrate, & mihi meum nomen opprobret, licebit, quicunque volet, si quem omnino deorum repererit non insuavem & aspernabilem, nisi meo numine commendetur. Etenim cur semper ephebus & comatus Bacchus? Nempe quia vecors ac temulentus, conviviis, saltationibus, choreis, lusibus vitam omnem transigens, ne tantulum quidem habet cum Pallade commercii. Denique tantum abest, ut sapiens haberi postulet, ut ludibriis ac jocis coli gaudeat. Neque proverbio offenditur, quod illi *stulti* cognomentum attribuit, id est hujusmodi, μορύχου μωρότερος (1). Porro Morycho nomen verterunt, quod illum pro templi foribus sedentem, musto siciſque recentibus, agricolarum lascivia consue-

(1) *Morycho stultior.* Vid. Chiliad.

verit oblinere. Tum autem quid non scommatum in hunc vetus jacit Comœdia? O insulsum, inquiunt, Deum, & dignum qui ex inguine (1) nasceretur! At quis non malit hic fatuus & insulsus esse, semper festivus, semper pubescens, semper omnibus lusus ac voluptatem adferens, quam vel ἀγνωκεραύνιος (2) ille Jupiter omnibus formidabilis, vel Pan suis tumultibus (3) omnia semo vitians, vel sævillis oppletus Vulcanus ac semper officinæ laboribus squalidus, aut Pallas etiam ipsa sua Gorgone & hasta terribilis, *aut del τετραμμένα ἀεικέ* (4)? Cur semper puer Cupido? Cur? nisi quia nugator est, *καὶ μηδὲν ὑγιὲς* (5) neque facit, neque cogitat? Cur aureæ Veneri semper vernat sua forma? Nimirum, quia mecum habet affinitatem, unde & patris mei colorem vultus

(1) Seu femore Jovis.
(2) *Profundi consilii.*
(3) Terroribus dictis vulgo *Panicis.*
(4) *Semper aspiciens torve.*
(5) *Nihil sanum.*

refert, atque hac de causa est apud Homerum, χρυσῆ ἀφροδίτη (1). Deinde perpetuo ridet, si quid modo Poëtis credimus, aut horum æmulis Statuariis. Quod numen unquam religiosius coluere Romani, quam Floræ, omnium voluptatum parentis? Quanquam si quis etiam tetricorum deorum vitam diligentius requirat ab Homero, reliquisque poëtis, reperiet Stultitiæ plena omnia. Quid enim attinet reliquorum facta commemorare, cum Jovis ipsius fulminatoris amores ac lusus probè noritis? cum severa illa Diana, oblita sexus, nihil aliud quam venetur (2), Endymionem interim deperiens. Verum illi sua facinora à Momo audiant malim, a quo sæpius quondam audire solebant. Sed hunc nuper irati una cum Ate (3) in terras præcipitem dederunt, quod sapientia sua felicitati deorum importunus obstreperet.

(1) *Aurea Venus.*

(2) Tantum venetur. *Sic Quintil.* Nihil aliud quam flebat.

(3) *Noxa.* Hanc Homerus fingit a Jove in terram deturbatam, & hujus opera inter mortales dissidia nasci.

Neque mortalium ullus exulem dignatur hoſpitio, tantum abeſt ut illi in principum aulis ſit locus, in quibus tamen mea κολακεία (1) primas tenet, cui cum Momo non magis convenit, quam cum agno lupis. Itaque ſublato illo, jam multo licentius ac ſuavius mugantur Dii, vere ῥᾳθυμοι ἄγοντες (2), ut inquit Homerus, nullo videlicet cenſore. Quos enim non præbet jocos ficulnus ille Priapus? Quos non ludos exhibet furtis ac præſtigiis ſuis Mercurius? Quin & Vulcanus ipſe in deorum conviviis γελωτοποιὸν (3) agere conſuevit, ac modo claudicatione, modo cavillis, modo ridiculis dictis exhilarare compotationem. Tum & Silenus ille ſenex amator, τὴν κόρδακα (4) ſaltare ſolitus, una cum Polyphemo τὴν θριγκαυλὴ (5). Nym-

(1) *Adulatio.*

(2) *Beate viventes.*

(3) *Morionem.*

(4) Genus ſaltationis.

(5) Vox ficta, qua repræſentatur ſaltatio Polyphemi, Cyclopis, cujus meminit Ariſtophanes *in Pluto*.

phis τὴν γεφυριστικὴν (1) saltantibus. Satyri semicapri Atellanas (2) agitant. Pan insulsa quapiam cantiuncula risum omnibus movet, quem ita malunt, quam ipsas audire Musas, præcipue cum jam nectare cœperint madere. Porro quid ego nunc commemorem, quæ probe poti Dii post convivium agitent, adeo mehercle stulta, ut ipsa nonnunquam a risu temperare nequeam? At satius est in his Harpocratis (3) meminisse, ne forte nos quoque Corycæus (4) aliquis Deus auscultet, ea narrantes, quæ ne Momus quidem impune proloquutus est.

XVI. Sed jam tempus est ut, ad Homericum exemplar, relictis cœlitibus, vicissim in terram demigremus, quanquam ibi nihil lætum, aut felix, nisi meo munere dispiciamus. In primis videtis quanta

(1) Saltationis genus nudis pedibus.

(2) Choreas ab Atella urbe.

(3) Qui silentio præerat.

(4) Corycæi dicti Græcis qui clanculum auscultabant aut explorabant.

providentiâ Naturæ parens, & humani generis opifex, illud caverit, ne usquam deesset stultitiæ condimentum. Etenim, cum Stoicis definitoribus nihil aliud sit sapientia, quam duci ratione; contra stultitia, affectuum arbitrio moveri: ne plane tristis ac tetrica esset hominum vita, Jupiter quanto plus indidit affectuum quam rationis? quasi semiunciam compares ad assem (1). Præterea rationem in angustum capitis angulum relegavit, reliquum omne corpus perturbationibus reliquit. Deinde duos quasi tyrannos violentissimos uni opposuit: iram, quæ præcordiorum arcem obtinet, atque adeo ipsum vitæ fontem; cor & concupiscentiam, quæ ad imam usque pubem latissimè imperium occupat. Adversus has geminas copias quantum valeat ratio, communis hominum vita satis declarat; cum illa, quod unum licet, vel usque ad ravim (2) reclamat, & honesti

(1) i. e. vigesimam quartam partem ad totum.
(2) ad raucedinem.

dictat formulas. Verum hi laqueum regi suo remittunt, multoque odiosius obstrepunt, donec jam is quoque fessus ultro cedit ac manus dat.

XVII. CÆTERUM quoniam viro administrandis rebus nato, plusculum de rationis unciola erat aspergendum, ut huic quoque pro virili consuleret, me hic sicut in cæteris in consilium adhibuit, moxque consilium dedi me dignum: nempe uti mulierem adjungeret, animal videlicet stultum quidem illud atque ineptum, verùm ridiculum & suave, quo convictu domestico, virilis ingenii tristitiam sua stultitia condiret atque edulcaret. Nam quod Plato dubitare videtur, utro in genere ponat mulierem, rationalium animantium, an brutorum, nihil aliud voluit, quam insignem ejus sexûs stultitiam indicare. Quod si qua forte mulier sapiens haberi voluerit, ea nihil aliud egerit quam ut bis stulta sit, perinde quasi bovem aliquis ducat ad ce-

roma (1), invita reluctanteque, ut aiunt, Minerva. Conduplicat enim vitium, quisquis contra naturam virtutis fucum inducit, atque alio deflectit ingenium. Quemadmodum, juxta Græcorum proverbium, simia semper est simia, etiam si purpura vestiatur; ita mulier semper mulier est, hoc est stulta, quamcunque personam induerit. Neque vero mulierum genus usque adeo stultum arbitror, ut eam ob rem mihi succenseant, quod illis, & ipsa mulier & Stultitia, stultitiam attribuam. Etenim si rem recta reputent via, hoc ipsum stultitiæ debent acceptum ferre, quod sint viris multis calculis fortunatiores. Primum formæ gratiam, quam illæ merito rebus omnibus anteponunt, cujus nempe præsidio in tyrannos etiam ipsos tyrannidem exercent! Alioqui undenam horror ille formæ, hispida cutis, & barbæ sylva, planè senile quiddam in viro, nisi a prudentiæ vitio, cum fœminarum semper læves malæ,

(1) Unguentum quo ungebantur Athletæ.

vox semper exilis, cutis mollicula, quasi perpetuam quandam adolescentiam imitentur? Deinde quid aliud optant in hac vita, quam ut viris quam maxime placeant? Nonne huc spectant tot cultus, tot fuci, tot balnea, tot compturæ, tot unguenta, tot odores, tot componendi, pingendi, fingendi vultus, oculos, & cutem, artes? Jam num alio nomine viris magis commendatæ sunt, quam stultitiæ? Quid enim est, quod illi mulieribus non permittunt? At quo tandem auctoramento, nisi voluptatis? Delectant autem fœminæ non alia re, quam stultitia. Id esse verum non ibit inficias, quisquis secum reputarit, quas vir cum muliere dicat ineptias, quas agat nugas, quoties fœminea voluptate decreverit uti. Habetis igitur primum & præcipuum vitæ oblectamentum, quo fonte proficiscatur.

XVIII. Sed sunt nonnulli, cum primis autem senes, bibaces quidem illi magis quam mulierosi, qui summam volupta-

tem in compotationibus conſtituunt. Equidem an ſit ullum lautum convivium, ubi mulieres non adſint, viderint alii. Illud certe conſtat, citra ſtultitiæ condimentum, nullum omnino ſuave eſſe. Adeo ut ſi deſit, qui ſeu vera, ſeu ſimulata ſtultitia riſum moveat, γελωτοποιὸν (1) quempiam vel mercede conductum accerſant, aut ridiculum aliquem parasitum adhibeant, qui ridendis, hoc eſt, ſtultis dicteriis, ſilentium ac triſtitiam compotationis diſcutiat. Quorſum enim attinebat tot bellariis, tot lautitiis, tot cupediis onerare ventrem, niſi & oculi pariter & aures, niſi totus animus, riſu, jocis, leporibus paſceretur? At iſtiuſmodi tragematum (2) ego ſum architectrix unica. Quanquam illa ipſa, jam in conviviis ſolennia, regem ſortiri talis, lusitare teſſeris, philotesiis (3) invitare, certare συμπεριφοραῖς (4), ad myr-

(1) Lætitiæ datorem, excitatorem.
(2) Bellariorum, ſeu ſecundæ menſæ delitiarum.
(3) Propinare vicissim.
(4) Circumlationibus poculorum in orbem.

tum (1) canere, ſaltare, geſticulari, non a ſeptem Græciæ Sophis, verum a nobis ad humani generis ſalutem reperta ſunt. Atqui omnium hujuſmodi rerum ea natura eſt, ut quo plus habeant ſtultitiæ, hoc plus conferant vitæ mortalium, quæ ſi triſtis ſit, ne vita quidem appellanda videatur. Triſtis autem evadat oportet, niſi cognatum tædium hoc genus oblectamentis abſterſeris.

XIX. SED erunt fortaſſis, qui hoc quoque voluptatis genus negligant, & in amicorum charitate & conſuetudine acquieſcant, amicitiam dictitantes unam rebus omnibus anteponendam, quippe rem uſque adeo neceſſariam, ut nec aër, nec ignis, nec aqua magis; rurſum adeo jucundam, ut qui hanc de medio ſuſtulerit, ſolem ſuſtulerit; adeo denique honeſtam, ſi quid tamen hoc ad rem pertinet, ut

(1) i. e. Myrteum ramum gerente qui canere jubebatur, quem finita cantione tradebat illi quem vellet poſt ſe canere.

nec ipsi Philosophi vereantur eam inter præcipua bona commemorare. Sed quid si doceo me hujus quoque tanti boni & puppim esse & proram? Docebo autem non Crocodilitis, aut Soritis, Ceratinis (1), aut aliis id genus dialecticorum argutiis; sed pingui, quod aiunt, Minerva, rem digito propemodum ostendam. Age, connivere, labi, cæcutire, hallucinari in amicorum vitiis, quædam etiam insignia vitia pro virtutibus amare, mirarique, an non stultitiæ videtur affine? Quid cum alius exosculatur nævum in amica, alium delectat polypus Agnæ (2); cum filium strabonem (3) appellat pœtum (4) pater,

(1) *Crocodilites*, genus Sophismatis quod Dialectici fingunt Crocodilum proposuisse mulieri cujus filium rapuerat: *Si dixeris*, inquit, *quod jam facturus, reddam tibi filium.* Illa respondit, *non reddes*; & petebat sibi reddi quia verum dixerat. *Imò*, inquit Crocodilus, *si reddidero, non dixeris verum.* — *Sorites*, Syllogismus quem Cicero vocat *acervatum*, quod cumulandis paulatim singulis fallat. — *Ceratinum*, i. e. cornutum dilemma; e duobus quidquid responderis, in te retorquet.

(2) Amicæ.

(3) Oculis distortis deformem.

(4) Oculis mobilioribus seu paulum obliquis haud ingrate intentem.

quid, inquam, hoc est, nisi mera stultitia? Clamem tenque quatenque stultitiam esse: atqui haec una stultitia & *jungit, junctos & fovet amicos* (1). De mortalibus loquor, quorum *nemo sine vitiis nascitur, & optimus ille est, qui minimis urgetur*; cum interim inter sapientes istos Deos, aut omnino non coalescit amicitia, aut tetrica quædam & insuavis intercedit, nec ea nisi cum paucissimis, nam cum nullis dicere religio est, propterea quod maxima pars hominum desipit, imo nullus est, qui non multis modis delinet, & non nisi inter similes cohæret necessitudo. Quod si quando inter severos istos coierit mutua benevolentia, ea certe haud quaquam stabilis est, nec admodum duratura, nimirum inter morosos & plus satis oculatos, ut qui in amicorum vitiis tam cernunt acutum, quam aut aquila, aut serpens Epidaurius; at ipsi in propriis vitiis quam lippiunt, & quam non vident manticam in

(1) Horat.

tergo pendentem! Itaque cum ea sit hominum natura, ut nullum ingenium reperiatur non magnis obnoxium vitiis: adde tantam animorum ac studiorum dissimilitudinem, tot lapsus, tot errata, tot casus vitæ mortalis, quo pacto vel horam constabit inter Argos istos amicitiæ jucunditas, nisi accesserit ea, quam mire Græci συ-φοιαν (1) appellant, hanc seu stultitiam, seu morum facilitatem vertas licebit? Quid autem? an non Cupido ille omnis necessitudinis auctor & parens, prorsum oculis captus est, cui quemadmodum τα μη καλα καλα πίφανται (2), itidem inter vos quoque efficit, ut suum cuique pulchrum videatur, ut cascus cascam (3), perinde ut pupus pupam (4), deamet? Hæc passim & fiunt & ridentur, sed tamen hæc ridicula jucundam vitæ glutinant copulantque societatem.

(1) *Amentiam, simplicitatem.*
(2) *Non pulchra pulchra videntur.*
(3) Vetulus vetulam.
(4) Puer puellam.

XX. PORRO quod de amicitia dictum est, id multo magis de conjugio sentiendum, quod quidem nihil est aliud, quam individua vitæ conjunctio. Deum immortalem! quæ non divortia, aut etiam divortiis deteriora passim accideren, nisi viri fœminæque domestica consuetudo, per adulationem, per jocum, per facilitatem, errorem, dissimulationem, meum utique satellitium, fulciretur, alereturque! Papæ, quam pauca coirent matrimonia, si sponsus prudenter exquireret, quos lusus delicata illa, sicuti videtur, ac pudens virguncula, jam multo ante nuptias luserit! Tum quanto pauciora cohærerent inita, nisi plurima uxorum facta per viri vel negligentiam, vel stuporem laterent! Atque hæc quidem merito stultitiæ tribuuntur: verum ea interim præstat, ut marito jucunda sit uxor, uxori jucundus maritus, ut tranquilla domus, ut maneat affinitas. Ridetur, cuculus, curruca (1), & quid non

(1) Nomina maritis uxorum castitatis haud integræ, ad opprobrium addita.

vocatur,

vocatur, cum mœchæ lachrymas labellis exorbet. At quanto felicius sic errare, quam zelotypiæ diligentia cum sese conficere, tum omnia miscere tragœdiis?

XXI. In summa usque adeo nulla vitæ conjunctio sine me vel jucunda, vel stabilis esse potest, ut nec populus principem, nec servum herus, nec heram pedisequa, nec discipulum præceptor, nec amicus amicum, nec maritum uxor, nec locator conductorem, nec contubernalis contubernalem, nec convictor convictorem diutius ferat, nisi vicissim inter sese nunc errent, nunc adulentur, nunc prudentes conniveant, nunc aliquo stultitiæ melle sese deliniant. Jam hæc scio videri maxima, sed audietis majora.

XXII. Quæso num quemquam amabit, qui ipse semet oderit? Num cum alio concordabit, qui secum ipse dissidet? Num ulli voluptatem adferet, qui sibimetipsi sit gravis ac molestus? Illud opinor nemo

dixerit, nisi qui sit ipsa stultior stultitia? Atqui si me excluseris, adeo nemo poterit alterum ferre, ut ipse etiam sibi quisque puteat, sua cuique sordeant, sibi quisque sit invisus. Quandoquidem id mali natura, non paucis in rebus noverca magis quam parens, mortalium ingeniis insevit, præcipue paulo cordatiorum, ut sui quemque pœniteat, admiretur aliena. Quo fit ut omnes dotes, omnis elegantia, decorque vitæ vitietur pereatque. Quid enim proderit forma, præcipuum deorum immortalium munus, si putiditatis vitio contaminetur? Quid juventa, si senilis tristitiæ fermento corrumpatur? Denique quid in omni vitæ munere vel tecum, vel apud alios acturus es cum decoro (est enim non artis modo, verùm etiam omnis actionis caput, decere quod agas), nisi adsit dextra hæc Philautia, quæ mihi merito germanæ est vice, adeo strenue meas ubique partes agit? Quid autem æque stultum, atque tibi ipsi placere, teipsum admirari? At rursum quid venustum, quid gratiosum,

quid non indecorum erit, quod agas, ipſe tibi diſplicens? Tolle hoc vitæ condimentum, & protinus frigebit cum ſua actione Orator, nulli placebit cum ſuis numeris Muſicus, explodetur cum ſua geſticulatione Hiſtrio, ridebitur una ſuis cum Muſis Poëta, ſordebit cum arte Pictor, eſuriet cum pharmacis Medicus. Poſtremo pro Nireo Therſites (1), pro Phaone Neſtor (2), pro Minerva ſus, pro facundo infans, pro urbano ruſticus videberis. In tantum neceſſe eſt, ut ſibi quoque quiſque blandiatur, & aſſentatiuncula quapiam ſibi prius commendetur, quam aliis poſſit eſſe commendatus. Denique cum præcipua felicitatis pars ſit, ut quod eis eſſe velis, nimirum totum hoc præſtat compendio mea Philautia, ut neminem ſuæ formæ, neminem ſui ingenii, neminem generis, neminem loci, neminem inſtituti, neminem

(1) Niſeus pulcherrimus, Therſites turpiſſimus omnium qui ad Trojam venerunt.

(2) Phaon, beneficio Veneris, e ſene juvenis factus: Neſtor ſenex trium ſæculorum.

patriæ pœniteat, adeo ut nec Irlandus cum Italo, nec Thrax cum Atheniensi, nec Scytha cum Insulis fortunatis cupiat permutare. Et o singularem naturæ solicitudinem, ut in tanta rerum varietate paria fecit omnia! Ubi dotibus suis nonnihil detraxit, ibi plusculum Philautiæ solet addere; quanquam hoc ipsum stulte profecto dixi, cum hæc ipsa dos sit vel maxima. Ut ne dicam interim, nullum egregium facinus adiri, nisi meo impulsu, nullas egregias artes, nisi me auctore, fuisse repertas.

XXIII. An non omnium laudatorum facinorum seges ac fons est Bellum? Porro quid stultius, quam ob causas nescio quas certamen ejusmodi suscipere, unde pars utraque semper plus aufert incommodi, quam boni? Nam eorum qui cadunt, veluti Megarensium, οὐδεὶς λόγος (1). Dein cum jam utrimque constitere ferratæ acies, & *rauco crepuerunt cornua cantu*, quis,

(1) *Nulla ratio* habetur.

oro, ſapientum iſtorum uſus, qui ſtudiis exhauſti, vix tenui frigidoque ſanguine ſpiritum ducunt: crassis ac pinguibus opus eſt, quibus quam plurimum adsit audaciæ, mentis quam minimum. Nisi si quis Demoſthenem militem malit, qui Archilochi ſequutus consilium, vix conſpectis hoſtibus, abjecto clypeo fugit, tam ignavus miles, quam orator ſapiens. Sed consilium, inquiunt, in bellis plurimum habet momenti. Equidem fateor in duce, verum id quidem militare, non philoſophicum; alioqui parasitis, lenonibus, latronibus, sicariis, agricolis, ſtupidis, obæratis, & hujuſmodi mortalium fece res tam præclara geritur, non philoſophis lucernariis.

XXIV. Qui quidem quam sint ad omnem vitæ uſum inutiles, vel Socrates ipſe unus Apollinis oraculo ſapiens, ſed minime ſapienter judicatus, documento eſſe poteſt, qui neſcio quid publice conatus agere, ſummo cum omnium riſu diſcessit. Quanquam vir is in hoc non uſquequaque

desipit, quod ſapientis cognomen non agnoſcit, atque ipsi Deo reſcribit, quodque cenſet ſapienti a Republica tractanda abſtinendum eſſe, nisi quod potius monere debuerat, a ſapientia temperandum ei, qui velit in hominum haberi numero. Deinde quid eundem accuſatum ad cicutam bibendam adegit, nisi ſapientia? Nam dum nubes & ideas philoſophatur, dum pulicis pedes metitur, dum culicum vocem miratur (1), quæ ad vitam communem attinent, non didicit. Sed adeſt præceptori de capite periclitanti diſcipulus Plato, egregius ſcilicet patronus, qui turbæ ſtrepitu offenſus, vix dimidiatam illam periodum pronunciare potuit. Jam quid dicam de Theophraſto, qui progreſſus in concionem protinus obmutuit, perinde quasi repente lupo conſpecto? Qui militem animaſſet in bello? Iſocrates, ob ingenii timiditatem, nec hiſcere unquam eſt auſus. M. Tullius eloquentiæ Romanæ pa-

(1) Hæc de eo fingit Ariſtophanes in *Nubibus*, Comœd.

rens, ſemper indecora trepidatione, perinde quasi puer singultiens, exordiri consuevit; idque Fabius interpretatur cordati oratoris & periculum intelligentis argumentum. Verum, cum hoc dicit, an non palam fatetur ſapientiam obſtare ad rem probe gerendam? Quid iſti facient, cum res ferro geritur, qui tum metu exanimantur, cum nudis verbis eſt decertandum? Et poſt hæc celebratur, si diis placet, præclara illa Platonis ſententia: *Beatas fore Reſpublicas, si aut imperent Philoſophi, aut philoſophentur Imperatores.* Imo si conſules hiſtoricos, reperies nimirum nullos reipublicæ peſtilentiores fuiſſe principes, quam si quando in philoſophaſtrum aliquem aut literis addictum inciderit imperium. Cujus rei ſatis, opinor, faciunt fidem Catones: quorum alter inſanis delationibus Reipublicæ tranquillitatem vexavit, alter libertatem Populi Romani, dum nimium ſapienter vindicat, funditus ſubvertit. Adde his Brutos, Caſſios, Gracchos, ac Ciceronem etiam ipſum, qui non minus peſti-

lens fuit Romanorum Reipub. quam Demosthenes Atheniensium. Porro M. Antoninus, ut donemus bonum imperatorem fuisse, (nam idipsum extorquere possim:) fuit hoc ipso nomine gravis, atque invisus civibus, quod tam Philosophus esset. Sed tamen ut donemus fuisse bonum, at certe pestilentior fuit Reipublicæ tali relicto filio, quam fuerat sua administratione salutaris. Quandoquidem solet hoc hominum genus, qui se sapientiæ studio dediderunt, cum cæteris in rebus, tum præcipue in liberis propagandis infelicissimum esse, providente, opinor, natura, ne malum hoc sapientiæ inter mortales latius serpat. Itaque Ciceroni degenerem fuisse filium constat, & sapiens ille Socrates liberos habuit matri similiores quam patri, ut non omnino pessime scripsit quidam, id est, stultos.

XXV. Sed utcunque ferendum, si tantum ad publica munia forent ὄνοι πρὸς λύραν (1),

(1) *Asini ad lyram.* i. e. inepti.

nisi ad omnem prorsus vitæ functionem nihilo essent dexteriores. Ad convivium adhibe sapientem, aut tristi silentio, aut molestis quæstiunculis obturbabit. Ad choream advoca, camelum saltare dices. Ad publicos ludos trahe, ipso vultu populi voluptatibus obstabit, & cogetur e theatro migrare sapiens Cato, quandoquidem supercilium non potest ponere. In colloquium inciderit, repente lupus in fabula (1). Si quid emendum, si contrahendum, breviter si quid eorum agendum, sine quibus hæc quotidiana vita transigi non potest, stipitem dicas sapientem istum, non hominem. Usque adeo neque sibi neque patriæ, neque suis usquam usui esse potest, propterea quod communium rerum sit imperitus, & a populari opinione, vulgaribusque institutis longe lateque discrepet. Qua quidem ex re odium quoque consequatur necessum est, nimi-

(1) Proverbii instar dictum de subito silentio, medio in sermone, facto.

rum ob tantam vitæ atque animorum dissimilitudinem. Quid enim omnino geritur inter mortales non ſtultitiæ plenum, idque a ſtultis & apud ſtultos? Quod si quis unus universis velit obſtrepere, huic ego ſuaſerim, ut, Timonem imitatus, in ſolitudinem aliquam demigret, atque ibi ſolus ſua fruatur ſapientia.

XXVI. VERUM ut ad id, quod inſtitueram, revertar, quæ vis ſaxeos, quernos, & agreſtes illos homines in civitatem coëgit, nisi adulatio? Nihil enim aliud significat illa Amphionis & Orphei cithara. Quæ res plebem Romanam jam extrema molientem, in concordiam civitatis revocavit? Num oratio philoſophica? Minime. Imo ridiculus ac puerilis Apologus de ventre, reliquiſque corporis membris confictus. Idem valuit Themiſtoclis apologus consimilis de Vulpe & Erinacio (1). Quæ

(1) Themiſtocles populum Athenienſem, ægre ferentem avaritiam Magiſtratus, hacce fabula deterruit a rebus novandis. » VULPECULA sitibunda, ſole fervente, dum ſoſ-

ſapientis oratio tantumdem potuiſſet, quantum commentitia illa Cerva Sertorii (1) potuit, quantum Laconis (2) illius de duobus canibus, deque vellendis equinæ caudæ pilis ridendum modo dicti Sertorii commentum? Ut ne quid dicam de Minoë, deque Numa, quorum uterque fabulosis inventis ſtultam multitudinem rexit. Hujusmodi nugis commovetur ingens ac potens illa bellua, populus.

XXVII. At rurſum, quæ civitas unquam Platonis, aut Ariſtotelis leges, aut Socratis dogmata recepit? Tum autem quæ res Deciis perſuasit, ut ultro ſeſe Diis Manibus devoverent? Quid Q. Curtium

» ſam ingreſſa aquam quærit, luto inhæsit, ibique Muſcæ » totum Vulpeculæ corpus obsidentes, ſanguinem ejus ex- » ſugebant. Quod Erinacius (*un Hériſſon*) foſſæ ripam forte » fortuna prætergrediens conſpicatus, Vulpeculæ volens » ſuppetias ferre, Muſcas ſpinis ſuis abigere parabat. Ibi » vero Vulpecula obſecrans ne Muſcas abigeret, dixit: » Iſtæ nunc ſanguine ſaturæ ſunt, quas si abegeris, aliæ » famelicæ in harum locum ſuccedentes, quidquid ſanguinis » reliquum fuerit, prorſus ebibent ».

(1) Plutarch. in Sertorii vita.

(2) Lycurgi, Spartæ legiſlatoris.

in ſpecum traxit, nisi inanis gloria, dulcissima quædam Siren, ſed mirum quam a ſapientibus iſtis damnata? Quid enim ſtultius, inquiunt, quam ſupplicem candidatum blandiri populo, congiariis (1) favorem emere, venari tot ſtultorum applauſus, acclamationibus ſibi placere, in triumpho veluti ſignum aliquod populo ſpectandum circumferri, æneum in foro ſtare? Adde his nominum & cognominum adoptiones. Adde divinos honores homuncioni exhibitos; adde publicis ceremoniis in Deos relatos etiam ſceleratissimos tyrannos. Stultissima ſunt hæc, & ad quæ ridenda non unus ſufficiat Democritus. Quis negat? Atqui hoc fonte nata ſunt fortium Heroum facinora, quæ tot eloquentium virorum literis in cœlum tolluntur. Hæc ſtultitia parit civitates; hac conſtant imperia, magiſtratus, religio, conſilia, judicia, nec aliud omnino eſt vita humana, quam ſtultitiæ luſus quidam.

(1) Largitionibus.

XXVIII. JAM vero ut de artibus dicam, quid tandem mortalium ingenia ad excogitandas prodendasque posteris, tot egregias, ut putant, disciplinas excitavit, nisi gloriæ sitis? Tantis vigiliis, tantis sudoribus, famam nescio quam, qua nihil esse potest inanius, redimendam putarunt homines vere stultissimi. Sed interim stultitiæ tot tam egregia vitæ commoda debetis, quodque est longe dulcissimum, aliena fruimini insania.

XXIX. ERGO posteaquam mihi fortitudinis & industriæ laudem vindicavi, quid si prudentiæ quoque vindicem? Sed dixerit aliquis, eadem opera ignem aquæ misceas, licebit. Verum hoc quoque successurum arbitror, si vos modo, quod antehac feciſtis, auribus atque animis faveritis. Principio si rerum usu constat prudentia, in utrum magis competet ejus cognominis honos, in sapientem, qui partim ob pudorem, partim ob animi timiditatem, nihil aggreditur, an in stultum,

quem neque pudor, quo vacat, neque periculum, quod non perpendit, ab ulla re deterret? Sapiens ad libros veterum confugit, atque hinc meras vocum argutias edifcit. Stultus, adeundis cominusque periclitandis rebus, veram (ni fallor) prudentiam colligit. Id quod vidisse videtur Homerus, etiamsi cæcus, cum ait μηδὲν ἀλὶ τὸν νήπιος ἔγνω (1). Sunt enim duo præcipua ad cognitionem rerum parandam obstacula, pudor qui fumum offundit animo, & metus qui ostenso periculo dehortatur ab adeundis facinoribus. At his magnifice liberat stultitia. Pauci mortales intelligunt ad quam multas alias quoque commoditates conducat, nunquam pudescere, & nihil non audere. Quod si prudentiam accipere malunt eam, quæ rerum judicio constat, audite, obsecro, quam procul absint ab hac, qui hoc nomine sese venditant. Principio constat res omnes humanas, velut Alcibiadis Sile-

(1) *Factum etiam stultus cognovit.*

bos (1), binas habere facies nimium inter ſeſe diſſimiles : adeo ut quod prima, ut aiunt, fronte mors eſt, ſi interius inſpicias, vita ſit; contra quod vita, mors : quod formoſum, deforme : quod opulentum, id pauperrimum : quod infame, glorioſum : quod doctum, indoctum : quod robuſtum, imbecille : quod generoſum, ignobile : quod lætum, triſte : quod proſperum, adverſum : quod amicum, inimicum : quod ſalutare, noxium : breviter omnia repente verſa reperies, ſi Silenum aperueris. Id ſi cui forte nimis philoſophice dictum videtur, age pinguiore, quemadmodum dici ſolet, Minerva planius faciam. Quis Regem non & opulentum & dominum fatetur? Atqui nullis animi bonis inſtructus eſt, atqui nihil illi ſatis eſt; jam videlicet pauperrimus eſt. Tum animum habet plurimis addictum vitiis : jam turpiter ſervus eſt. Ad eundem modum in

(1) i. e. Sileni ſtatuas quibus Alcibiades *in Convivio Platonis* Socratem comparat, quod is foris hardus ac ſtupidus, intus autem merum numen videretur.

cæteris quoque philoſophari liceret; ſed hoc exempli vice poſuiſſe ſatis ſit. At quorſum hæc, inquiet aliquis? Audite quo rem deducamus. Si quis hiſtrionibus in ſcena fabulam agentibus perſonas detrahere conetur, ac ſpectatoribus veras nativaſque facies oſtendere, nonne is fabulam omnem perverterit, dignuſque habeatur, quem omnes e theatro velut lymphatum ſaxis ejiciant? Exorietur autem repente nova rerum ſpecies, ut qui modo mulier, nunc vir: qui modo juvenis, mox ſenex: qui paulo ante Rex, ſubito Dama (1): qui modo Deus, repente homunculus appareat. Verum eum errorem tollere, eſt fabulam omnem perturbare. Illud ipſum figmentum & fucus eſt, quod ſpectatorum oculos detinet. Porro mortalium vita omnis quid aliud eſt, quam fabula quæpiam, in qua alii aliis obtecti perſonis procedunt aguntque ſuas quiſque partes, donec Choragus (2) educat e proſcenio? Qui ſæpe

(1) i. e. obſcurus & ignobilis, apud Horat. & Perſium.
(2) Dux Choreæ, Actor primarius.

tamen

tamen eundem diverso cultu prodire jubet, ut qui modo regem purpuratum egerat, nunc servulum pannosum gerat. Adumbrata quidem omnia, sed hæc fabula non aliter agitur. Hic si mihi sapiens aliquis cœlo delapsus, subito exoriatur, clamitetque: Hunc quem omnes ut Deum ac dominum suspiciunt, nec hominem esse, quod pecudum ritu ducatur affectibus, servum esse infimæ sortis, quod tam multis, tamque fœdis dominis sponte serviat; rursum alium, qui parentem extinctum luget, ridere jubeat, quod jam demum ille vivere cœperit, cum alioqui vita hæc nihil aliud sit quam mors quædam; porro alium stemmatis gloriantem, ignobilem ac nothum appellet, quod a virtute longe absit, quæ sola nobilitatis sit fons, atque ad eundem modum de cæteris omnibus loquatur; quæso, quid is aliud egerit, nisi ut demens ac furiosus omnibus esse videatur? Ut nihil est stultius præposterа sapientia, ita perversa prudentia nihil imprudentius. Siquidem perverse facit, qui sese non

accommodat rebus præsentibus, foroque nolit uti, nec saltem legis illius convivalis meminerit, ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι (1), postulet-que ut fabula jam non sit fabula. Contra, vere prudentis est, cum sis mortalis, nihil ultra sortem sapere velle, cumque universa hominum multitudine vel connivere libenter, vel comiter errare. At istud ipsum, inquiunt, stultitiæ est. Haud equidem inficias iverim, modo fateantur illi vicissim hoc esse, vitæ fabulam agere.

XXX. CÆTERUM illud, o Dii immortales, eloquarne, an sileam? Cur autem sileam, cum sit vero verius? Sed præstiterit fortassis in re tanta Musas ex Helicone accersere, quas poetæ sæpius ob meras nugas advocare solent. Adeste igitur paulisper, Jovis filiæ, dum ostendo nec ad egregiam illam sapientiam ac felicitatis, ut ipsi vocant, arcem, aditum esse cuiquam, nisi stultitia duce. Jam primum

(1) *Aut bibe, aut abi.*

illud in confesso est, affectus omnes ad stultitiam pertinere: quandoquidem hac nota a stulto sapientem discernunt, quod illum affectus, hunc ratio temperat; eoque Stoici perturbationes omnes ceu morbos a sapiente semovent. Verum affectus isti non solum pædagogorum vice funguntur ad sapientiæ portum properantibus, verum etiam in omni virtutis functione, ceu calcaria stimulique quidam adesse solent, velut ad bene agendum exhortatores. Quanquam hic fortiter reclamat bis Stoicus Seneca, qui prorsum omnem affectum adimit sapienti. Verum cum id facit, jam ne hominem quidem relinquit, sed novum potius Deum quendam δαιμονιῶν (1), qui nusquam nec extitit unquam, nec extabit: imo, ut apertius dicam, marmoreum hominis simulacrum constituit, stupidum, & ab omni prorsus humano sensu alienum. Proinde si libet, ipsi suo sapiente fruantur, citraque rivalem

(1) *Creat.*

ament licet, cumque eo vel in civitate Platonis, vel si malint, in Idearum regione, vel in Tantaliis inhabitent hortis. Quis enim non istiusmodi hominem ceu portentum ac spectrum fugitet horreatque, qui ad omnes naturæ sensus obsurduerit; qui nullis affectibus, nec amore, nec misericordia magis commoveatur, *quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes* (1); quem nihil fugiat, qui nihil erret, sed ceu Lynceus quispiam nihil non perspiciat, nihil non ad amussim perpendat, nihil ignoscat; qui solus seipso sit contentus, solus dives, solus sanus, solus Rex, solus liber, breviter omnia solus, sed suo solius judicio; qui nullum moretur amicum, ipse amicus nemini; qui Diis quoque ipsis non dubitet mandare laqueum; qui quicquid in omni vita geritur, velut insanum damnet, rideatque? Atqui hujusmodi animal est absolutus ille sapiens. Quæso, si res agatur suffragiis, quæ ci-

(1) Æneid. IV.

vitas iſtiuſmodi magiſtratum sibi velit, aut quis exercitus talem optet ducem? Imo quæ mulier id genus maritum, quis convivator ejuſmodi convivam, quis ſervus talibus moribus dominum vel optet, vel ferat. Quis autem non malit vel unum quemvis de media ſtultissimorum hominum plebe, qui ſtultus ſtultis vel imperare possit, vel parere; qui ſui similibus placeat, ſed quam plurimis; qui comis sit in uxorem, jucundus amicis, bellus conviva, convictor facilis, poſtremo qui nihil humani a ſe alienum putet? Sed me quidem jam dudum iſtius ſapientis piget. Quare ad reliqua commoda ſeſe recipiat oratio.

XXXI. AGEDUM, si quis velut e ſublimi ſpecula circumſpiciat, ita ut Jovem interdum poetæ facere prædicant, quot calamitatibus hominum vita sit obnoxia, quam miſera, quam ſordida nativitas, quam laborioſa educatio, quot injuriis exposita pueritia, quot ſudoribus adacta juventus, quam gravis ſenectus, quam dura

mortis necessitas; deinde in omni vita, quot morborum agmina infestent, quot immineant casus, quot ingruant incommoda, quam nihil usquam non plurimo felle tinctum; ut ne commemorem ista quæ homini ab homine inferuntur mala, quod genus sunt, paupertas, carcer, infamia, pudor, tormenta, insidiæ, proditio, convitia, lites, fraudes [sed ego jam plane τὴν ἄμμον ἀναμετρεῖν (1) aggredior]; porro quibus admissis ista commeruerint homines, aut quis Deus iratus eos in has miserias nasci coegerit, non est mihi fas in præsentia proloqui: verum ista qui secum perpendat, nonne Milesiarum virginum (2) probabit exemplum, etiamsi miserandum? At quinam potissimum sibi vitæ tædio fatum accersivere? Nonne sapientiæ confines? Inter quos, ut interim Diogenes, Xenocrates, Catones, Cas-

(1) *Arenam numerare.*

(2) Quas dira quædam mortis spontaneæ libido quondam invasit, ut refert Aul. Gellius.

sios, ac Brutos sileam, Chiron ille (1) cum immortalem esse liceret, ultro mortem præoptavit (2). Videtis, opinor, quid futurum sit, si passim sapiant homines: nempe altero luto, altero figulo Prometheo opus fore. Verum ego partim per ignorantiam, partim per incogitantiam, nonnunquam per oblivionem malorum, aliquando spem bonorum, aliquoties nonnihil mellis voluptatibus aspergens, ita tantis in malis succurro, ut ne tum quidem libeat vitam relinquere, cum exacto Parcarum stamine, ipsa jam dudum eos relinquit vita, quoque minus sit causæ cur in vita manere debeant, hoc magis juvet vivere, tantum abest ut ullo vitæ tædio tangantur. Mei nimirum muneris est, quod passim Nestorea senecta senes videtis, quibus jam ne species quidem hominis supersit, balbos, deliros, edentulos, canos, calvos, vel ut magis Aristo-

(1) Educator Achillis.

(2) Lucian. in Dialog. Mort. XXVI.

phanicis eos describam verbis, γυρῶνας, κυφοὺς, ἀλλόκους, ξυροὺς, μαδῶντας, ταλοὺς, καὶ ψωλοὺς (1), tamen usque adeo vita delectari, adeoque παιζειν (2), ut alius tingat canos, alius apposititia coma calvitium dissimulet, alius dentibus utatur mutuo fortassis a sue quopiam sumptis, hic in puellam aliquam misere depereat, & amatoriis ineptiis quemvis etiam superet adolescentulum. Nam ut capulares jam, meraque silicernia, teneram aliquam juvenculam ducant uxorem, eamque & indotatam, & aliis usui futuram, id adeo frequens, ut propemodum & laudi detur. Sed multo etiam suavius, si quis animadvertat anus, longo jam senio mortuas, adeoque cadaverosas, ut ab inferis redisse videri possint, tamen illud semper in ore habere, φῶς ἀγαθὸν (3): adhuc catullire (4), atque, ut Græci dicere solent,

(1) *Squalidos, incurvos, ærumnosos, rugosos, glabros, inermi genciva, apellas seu recutitos.*

(2) *Juvenes agere.*

(3) *Lumen bonum*, i. e. vita bona est.

(4) More catellarum lascivire.

hircum (1), & magna mercede conductum aliquem Phaonem inducere, fucis assidue vultum oblinere, nusquam a speculo discedere, infimæ pubis sylvam vellere, vietas ac putres ostentare mammas, tremuloque gannitu languentem solicitare cupidinem, potitare, misceri puellarum choris, literulas amatorias scribere. Ridentur hæc ab omnibus, tanquam, uti sunt, stultissima: at ipsæ sibi placent, & in summis interim versantur delitiis, totasque sese melle perungunt, meo videlicet beneficio felices. Porro quibus hæc deridicula videntur, illud secum expendant velim, utrum satius ducant hujusmodi stultitiâ vitam plane mellitam exigere, an trabem, ut aiunt, suspendio quærere. Porro quod hæc vulgo putantur infamiæ obnoxia, istud nihil ad stultos meos, qui malum hoc aut non sentiunt, aut si quid sentiunt, facile negligunt. Si saxum in caput incidat, id vere malum sit: cæterum pudor, in-

(1) *Hircorum more libidinari.*

famia, probrum, maledicta, tantum adferunt noxæ, quantum ſentiuntur. Si ſenſus absit, ne mala quidem ſunt. Quid lædit, si totus populus in te sibilet, modo tute tibi plaudas? Atque ut id liceat, ſola Stultitia præſtat.

XXXII. SED mihi videor audire reclamantes Philoſophos: Atqui hoc ipſum eſt, inquiunt, miſerum, ſtultitia teneri, errare, falli, ignorare. Imo hoc eſt hominem eſſe. Porro miſerum cur vocent, non video, quandoquidem sic nati eſtis, sic inſtituti, sic conditi, ea eſt communis omnium ſors. Nihil autem miſerum, quod in ſuo genere conſtat, nisi forte quis hominem deplorandum exiſtimet, qui neque volare possit cum avibus, neque quaternis ingredi pedibus cum reliquo pecudum genere, neque cornibus sit armatus, quemadmodum tauri. Verum is, eadem opera, equum etiam bellissimum infelicem vocabit, quod neque grammaticam didicerit, neque placentis veſcatur; taurum miſe-

rum, quod ad palæstricam sit inutilis. Igitur ut equus, imperitus grammaticæ, miser non est, ita nec homo stultus infelix, propterea quod hæc cum illius natura cohærent. Verum rursus urgent Logodædali (1): Est, inquiunt, homini peculiariter addita disciplinarum cognitio, quarum adminiculis id quod natura diminutum est, ingenio penset. Quasi vero ullam veri faciem habeat, Naturam, quæ in culicibus, atque adeo in herbis ac floseulis tam sollicite vigilaverit, in uno homine dormitasse, ut disciplinis opus esset, quas Theutus (2), ille humano generi infensus genius, in summam perniciem excogitavit, adeo non utiles ad felicitatem, ut illi quoque ipsi officiant, ad quod proprie repertæ dicuntur, ut eleganter arguit apud Platonem (3) Rex ille (4) prudentissimus de

(1) Arguti disputatores qui torquent syllogismos.

(2) Deus Ægyptiorum.

(3) In Phædro.

(4) Thamus.

literarum invento. Igitur disciplinæ cum reliquis humanæ vitæ pestibus irrepserunt, iisdem auctoribus, a quibus omnia flagitia proficiscuntur, puta Dæmonibus, quibus hinc nomen etiam inventum, quasi δαήμονας, hoc est, scientes appelles. Siquidem simplex illa aurei seculi gens, nullis armata disciplinis, solo naturæ ductu instinctuque vivebat. Quorsum enim opus erat Grammatica, cum eadem esset omnibus lingua, nec aliud sermone petebatur, nisi ut alius alium intelligeret? Quis usus Dialectices, ubi nulla erat pugnantium inter se sententiarum dimicatio? Quis Rhetoricæ locus, cum nullus alteri negotium faceſſeret? Quorsum requireretur Legum prudentia, cum abessent mali mores, ex quibus haud dubie bonæ leges prognatæ sunt? Porro religiosiores erant quam ut, impia curiositate, arcana naturæ, siderum mensuras, motus, effectus, abditas rerum causas scrutarentur: nefas esse rati, si homo mortalis, ultra sortem suam sapere conaretur. Jam quid extra cœlum

eſſet, inquirendi dementia ne in mentem quidem veniebat. At labente paulatim ætatis aureæ puritate, primum a malis, ut dixi, geniis inventæ ſunt artes, ſed paucæ, atque hæ quidem a paucis receptæ. Poſtea ſexcentas addidit Chaldæorum ſuperſtitio, & Græcorum otioſa levitas, meras ingeniorum cruces, adeo ut vel una Grammatica abunde ſatis ſit ad perpetuam vitæ carnificinam.

XXXIII. QUANQUAM inter has ipſas diſciplinas, hæ potiſſimum in pretio ſunt, quæ ad ſenſum communem, hoc eſt, ad ſtultitiam, quam proxime accedunt. Eſuriunt Theologi, frigent Physici, ridentur Aſtrologi, negliguntur Dialectici. Solus ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων (1). Atque in hoc ipſo genere, quo quis indoctior, audacior, incogitantiorque, hoc pluris fit etiam apud torquatos iſtos principes. Atqui medicina, præſer-

(1) *Medicus multis æquivalet aliis.*

tim ut nunc a compluribus exercetur, nihil aliud est quam assentationis particula, non minus profecto quam Rhetorica. Secundum hos, proximus datur locus Leguleiis (1), & haud scio an primus, quorum professionem, ne quid ipsa pronunciem, velut asininam philosophi magno consensu ridere solent. Sed tamen horum asinorum arbitrio maxima minimaque negotia transiguntur. His latifundia crescunt, cum Theologus interim, excussis totius divinitatis scriniis, lupinum arrodit, cum cimicibus ac pediculis assidue bellum gerens. Ut igitur feliciores sunt artes, quæ majorem habent cum stultitia affinitatem, ita longe felicissimi sunt hi, quibus prorsus licuit ab omnium disciplinarum commercio abstinere, solamque naturam ducem sequi, quæ nulla sui parte manca est, nisi forte mortalis sortis pomœria (2) transilire velimus. Odit natura fucos, multo-

(1) Rubricariis.

(2) Terminos.

que felicius provenit, quod nulla sit arte violatum.

XXXIV. AGEDUM, an non videtis ex unoquoque reliquorum animantium genere ea felicissime degere, quæ sunt a disciplinis alienissima, nec ullius magisterio nisi naturæ ducuntur? Quid Apibus aut felicius, aut mirabilius? At his ne corporis quidem omnes sensus adsunt. Quid simile in extruendis ædificiis reperiat architectura? Quis unquam Philosophus similem instituit rempublicam? Rursum Equus, quoniam humanis sensibus affinis est, & in hominum contubernium demigravit, humanarum item calamitatum est particeps; quippe qui non raro, dum vinci pudet in certaminibus, ducit ilia, & in bellis, dum ambit triumphum, confoditur, simulque cum sessore terram ore momordit. Ut ne commemorem interim lupata frena, aculeata calcaria, stabuli carcerem, scuticas, fustes, vincula, sessorem, breviter omnem illam servitutis tragœ-

diam, cui ſe ultro addixit, dum fortes viros imitatus, impensius hoſtem ulciſci ſtudet (1). Quanto optabilior muſcarum & avicularum vita, ex tempore ſoloque naturæ ſenſu degentium, modo per hominum insidias liceat! Quæ si quando caveis incluſæ aſſuefcant humanas ſonare linguas, mirum quam a nativo illo nitore degenerent. Adeo modis omnibus lætius eſt, quod natura condidit, quam quod fucavit ars. Proinde nunquam ſatis laudarim gallum illum Pythagoram, qui cum unus omnia fuiſſet, philoſophus, vir, mulier, Rex, privatus, piſcis, equus, rana, opinor, etiam ſpongia (2), tamen nullum animal judicavit calamitosius homine, propterea quod cætera omnia naturæ finibus eſſent contenta, ſolus homo ſortis ſuæ limites egredi conaretur.

XXXV. RURSUM inter homines,

(1) Fabula Stesichori apud Horatium, Sermon. L. III. Serm. X. & Phædrum. L. IV. Fab III.

(2) Plinius plane credit ſpongias eſſe animalia.

idiotas

idiotas multis partibus anteponit doctis ac magnis. Et Gryllus ille non paulo plus sapuit, quam πολυμῆτις Ὀδυσσεὺς (1), qui maluerit in hara grunnire, quam cum illo tot miseris objici casibus. Ab his mihi non dissentire videtur Homerus, nugarum pater, qui cum mortales omnes subinde δειλοὺς καὶ μογθήρους (2) appellat, tum Ulyssem illum suum, sapientis exemplar, sæpe numero ἀύσαντα (3) vocat, Paridem nusquam, nec Ajacem, nec Achillem. Quamobrem id tandem? Nisi quod ille vafer & artifex nihil non Palladis consilio agebat, nimiumque sapiebat, a naturæ ductu quam longissime recedens. Ut igitur inter mortales, ii longissime absunt a felicitate, qui sapientiæ student, nimirum hoc ipso bis stulti, quod homines nati cum sint, tamen obliti conditionis suæ, Deorum immortalium vitam affectant, & Gigantum exemplo, disciplinarum machinis, Naturæ bel-

(1) *Multi consilii Ulysses.*
(2) *Miseros & calamitosos.*
(3) *Graviter suspirantem.*

lum inferunt: ita quam minime miseri videntur ii, qui ad brutorum ingenium stultitiamque quam proxime accedunt, neque quicquam ultra hominem moliuntur. Age experiamur, num hoc quoque non Stoicis enthymematis, sed crasso quopiam exemplo queamus ostendere. Ac per Deos immortales, estne quicquam felicius isto hominum genere, quos vulgo moriones, stultos, fatuos, ac bliteos (1) appellant, pulcherrimis, ut equidem opinor, cognominibus? Rem dicam prima fronte stultam fortassis atque absurdam, sed tamen unam multo verissimam. Principio vacant mortis metu, non mediocri, per Jovem, malo. Vacant conscientiæ carnificina. Non territantur manium fabulamentis. Non expaescunt spectris ac lemuribus; non torquentur metu impendentium malorum; non spe futurorum bonorum distenduntur. In summa non dilacerantur millibus cura-

(1) *Bliton*, Græce *Betam* sonat, herbam quidem insipidam & vilem.

rum, quibus hæc vita obnoxia eſt. Non pudeſcunt, non verentur, non ambiunt, non invident, non amant. Denique ſi propius etiam ad brutorum animantium inſipientiam acceſſerint, ne peccant quidem auctoribus Theologis. Hic mihi jam expendas velim, ſtultissime ſapiens, quot undique ſolicitudinibus noctes dieſque discrucietur animus tuus: congeras in unum acervum univerſa vitæ tuæ incommoda, atque ita demum intelliges, quantis malis meos fatuos ſubduxerim. Adde huc, quod non ſolum ipsi perpetuo gaudent, ludunt, cantillant, rident, verum etiam cæteris omnibus, quocunque ſeſe verterint, voluptatem, jocum, luſum, riſumque adferunt, velut in hoc ipſum à Deorum indulgentia dati, ut humanæ vitæ triſtitiam exhilarent. Unde fit, ut cum aliis in alios varius sit affectus, hos omnes ex æquo tanquam ſuos agnoſcant, expetant, pascant, foveant, complectantur, ſuccurrant, si quid acciderit, impune permittant, quicquid vel dixerint, vel fecerint.

Adeoque nemo illis nocere cupit, ut feræ quoque belluæ ab illorum injuria temperent, ſenſu quodam innocentiæ naturali. Sunt enim vere ſacri Diis, præcipue mihi; ideoque non injuria hunc honorem omnes illis habent.

XXXVI. QUID, quod ſummis etiam regibus adeo ſunt in delitiis, ut nonnulli ſine his neque prandere, nec ingredi, nec omnino vel horam durare poſſint. Neque vero paulo intervallo hos bliteos ſuis illis tetricis ſophis anteponunt, quos tamen ipſos aliquot honoris gratia ſolent alere. Cur autem anteponant, nec obſcurum arbitror, nec mirum videri debet: cum ſapientes illi nil nisi triſte ſoleant adferre principibus, ſuaque doctrina freti, non vereantur aliquoties *auriculas teneras mordaci radere vero* (1); moriones autem id præſtant, quod unum undecunque principes modis omnibus aucupantur, jocos,

(1) Perſ. Sat. 1.

risus, cachinnos, delitias. Jam accipite & hanc non aspernandam stultorum dotem, quod soli simplices ac veridici sunt. Quid autem veritate laudatius? Quanquam enim Alcibiadeum apud Platonem (1) proverbium, veritatem vino pueritiæque tribuit, tamen omnis ea laus mihi peculiariter debetur, vel Euripide teste, cujus extat illud celebre de nobis dictum, μωρὰ γὰρ μωρὸς λέγει (2). Fatuus quicquid habet in pectore, id & vultu præ se fert, & oratione promit. At sapientum sunt duæ illæ linguæ, ut idem meminit Euripides, quarum alterâ verum dicunt, alterâ, quæ pro tempore judicarint oportuna. Horum est nigrum in candida vertere, & eodem ex ore frigidum pariter & calidum efflare, longeque aliud conditum habere in pectore, aliud sermone fingere. Porro in tanta felicitate, tamen hoc nomine principes mihi videntur infelicissimi, quod deest,

(1) In Symposio.

(2) *Stultus stulta loquitur.* In Bacchis.

a quo verum audiant, & assentatores pro amicis habere coguntur. Sed abhorrent a vero principum aures, dixerit aliquis, & hac ipsa de causa sapientes istos fugitant, quod vereantur, ne quis forte liberior existat, qui vera magis quam jucunda loqui audeat. Ita quidem res habet, invisa regibus veritas. Sed tamen hoc ipsum mire in fatuis meis usu venit, ut non vera modo, verum etiam aperta convitia cum voluptate audiantur; adeo ut idem dictum, quod si a sapientis ore proficiscatur, capitale fuerat futurum, a morione profectum, incredibilem voluptatem pariat. Habet enim genuinam quandam delectandi vim veritas, si nihil accedat quod offendat; verum id quidem solis fatuis Dii dederunt. Iisdem ferme de causis hoc hominum genere mulieres gaudere solent impensius, utpote ad voluptatem & nugas natura propensiores. Proinde quicquid cum hujusmodi factitarint, etiamsi nonnunquam serium nimis, illæ tamen jocum ac lusum interpretantur, ut est

ingenioſus, præſertim ad prætexenda commiſſa ſua, ſexus ille.

XXXVII. IGITUR ut ad fatuorum felicitatem redeam, multa cum jucunditate peracta vita, nullo mortis vel metu vel ſenſu, recta in campos Elyſios demigrant, & illic pias atque otioſas animas lusibus ſuis delectaturi. Eamus nunc, & quemvis etiam ſapientem cum hujus morionis ſorte conferamus. Finge, quod huic opponas exemplar ſapientiæ, hominem qui totam pueritiam atque adoleſcentiam in perdiſcendis diſciplinis contriverit, & ſuavissimam vitæ partem, perpetuis vigiliis, curis, ſudoribus perdiderit, ne in reliqua quidem omni vita vel tantillum voluptatis deguſtarit, ſemper parcus, pauper, triſtis, tetricus, sibi ipsi iniquus ac durus, aliis gravis, & inviſus pallore, macie, valetudine, lippitudine, confectus ſenio, canitieque multo ante diem contracta, ante diem fugiens e vita. Quanquam quid refert quando moriatur iſtiusmodi,

qui nunquam vixerit ? Habetis egregiam illam ſapientis imaginem.

XXXVIII. At hic rurſus obganniunt mihi οἱ ἐν τῇς τῶν βάτραχοι (1) : Nihil, inquiunt, miſerius inſania. Sed insignis ſtultitia, vel inſaniæ proxima eſt, vel ipſa potius inſania. Quid enim aliud eſt inſanire, quam errare animo ? Sed iſti tota errant via. Age hunc quoque ſyllogiſmum diſſipemus, Musis bene fortunantibus. Argute quidem iſti, verum quemadmodum apud Platonem docet Socrates (2), ex una Venere ſecta duas & ex uno Cupidine diſſecto duos faciens, itidem & istos dialecticos decebat inſaniam ab inſania diſtinguere, ſi modo ipsi ſani videri vellent. Neque enim protinus omnis inſania calamitoſa eſt. Alioqui non dixiſſet Horatius :

An me ludit amabilis inſania.

(1) *Rana Stoicæ.*

(2) In Symposio Platonis.

Neque Plato (1) poetarum, vatum, & amantium furorem inter præcipua vitæ bona collocaſſet: nec vates illa (2) laborem Æneæ vocaſſet inſanum. Verum eſt duplex inſaniæ genus: alterum quod ab inferis diræ Ultrices ſubmittunt, quoties immissis anguibus, vel ardorem belli, vel inexplebilem auri sitim, vel dedecoroſum ac nefarium amorem, vel parricidium, inceſtum, ſacrilegium, aut aliam id genus peſtem aliquam in pectora mortalium invehunt; sive eum nocentem & conſcium animum, furiis ac terriculorum facibus agunt. Eſt alterum huic longe dissimile, quod videlicet a me proficiſcitur, omnium maxime exoptandum. Id accidit quoties jucundus quidam mentis error, simul & anxiis illis curis animum liberat, & multijuga voluptate delibutum reddit. Atqui hunc mentis errorem, ceu magnum quoddam Deorum munus, ad Atticum

(1) In Phædro Platonis.

(2) Sibylla, Æneid. L. VI.

ſcribens, optat Cicero, nimirum quo tantorum malorum ſenſu carere poſſet. Neque perperam ſensit Argivus ille, qui hactenus inſaniebat, ut totos dies ſolus desideret in theatro, ridens, plaudens, gaudens, quod crederet illic miras agi tragœdias, cum nihil omnino ageretur, cum in cætetis vitæ officiis probe ſeſe gereret, jucundus amicis, *Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis, Et ſigno læſæ non inſanire lagenæ* (1). Hunc ubi cognatorum opera, datis pharmacis, morbo levaſſet, sibique jam totus eſſet redditus, hunc in modum cum amicis expoſtulans: *Pol, me occidiſtis, amici, Non ſervaſtis, ait, cui ſic extorta voluptas, Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.* Et merito quidem: errabant enim ipsi, atque elleboro magis opus habebant, qui tam felicem ac jucundam inſaniam, ceu malum aliquod, exiſtimarent potionibus expellendam. Quanquam illud equidem nondum

(1) Horat. L. IV. Serm. II.

statui; num quivis sensus, aut mentis error, insaniæ nomine sit appellandus. Neque enim si cui lippienti mulus asinus esse videatur; aut si quis indoctum carmen veluti doctissimum admiretur, is continuo videbitur insanire. Verum si quis non sensu tantum, sed animi judicio fallatur, idque præter usitatum morem ac perpetuo, is demum insaniæ censebitur affinis esse: veluti si quis quoties asinum audierit rudentem, arbitretur sese miros symphoniscos audire, aut si quis pauperculus infimo loco natus, Crœsum Lydorum regem esse se credat. Sed hoc insaniæ genus, si, quemadmodum fere fit, vergat ad voluptatem, non mediocrem delectationem adfert, tum iis qui eo tenentur, tum illis quibus est hoc animadversum, nec tamen eodem insaniunt. Nam hæc insaniæ species multo latius patet, quam vulgus hominum intelligit. Sed vicissim insanus insanum ridet, ac mutuam sibi voluptatem invicem ministrant. Neque raro fieri videbitis, ut major insanus vehementius rideat minorem.

XXXIX. VERUM hoc quisque felicior, quo pluribus desipit modis, Stultitia judice, modo in eo genere insaniæ maneat, quod nobis est peculiare; quod quidem usque adeo late patet, ut haud sciam, an ex universa mortalium summa quempiam liceat reperire qui omnibus horis sapiat, quique non aliquo insaniæ genere teneatur. Quanquam hoc tantum interest: qui cucurbitam cum videt, mulierem esse credit, huic insano nomen ponunt, propterea quia perpauçis id usu veniat. Verum ubi quis uxorem suam, quam cum multis habet communem, eam plusquam Penelopen esse dejerat, sibique majorem in modum plaudit, feliciter errans, hunc nullus insanum appellat, propterea quod passim maritis hoc accidere videant.

AD hunc ordinem pertinent & isti, qui præ venatu ferarum omnia contemnunt, atque incredibilem animi voluptatem percipere se prædicant, quoties fœdum illum cornuum cantum audierint, quoties canum ejulatus. Opinor etiam cum excre-

menta canum odorantur, illis cinnamomum videri. Deinde quæ ſuavitas, quoties fera lanianda eſt? Tauros & verveces humili plebi laniare licet, feram nisi a generoſo ſecari nefas. Is nudo capite, inflexis genibus, gladio ad id deſtinato, neque enim quovis idem facere fas eſt, certis geſtibus, certa membra, certo ordine religioſe ſecat. Miratur interim, perinde ut in re nova, circumſtans tacita turba, tametsi ſpectaculum hoc plus millies viderit. Porro cui contigerit e bellua nonnihil guſtare, is vero exiſtimat sibi non parum nobilitatis accedere. Itaque cum iſti, assidua ferarum infectatione atque eſu, nihil aliud aſſequantur, nisi ut ipsi propemodum in feras degenerent, tamen interea regiam vitam agere ſe putant. Et his simillimum genus eorum, qui inſatiabili ædificandi ſtudio flagrant, nunc rotunda quadratis, nunc quadrata rotundis permutantes. Neque vero finis ullus, neque modus, donec ad extremam redactis inopiam, nec ubi habitent, nec quid

edant, ſupersit. Quid tum poſtea? Interim annos aliquot ſumma cum voluptate peregerunt. Ad quos mihi quidem proxime videntur accedere, qui novis & arcanis artibus, rerum ſpecies vertere moliuntur, ac terra marique quintam quandam eſſentiam venantur. Hos adeo lactat mellita ſpes, ut neque laborum, neque impenſarum unquam pigeat, miroque ingenio ſemper aliquid excogitent, quo ſeſe denuo fallant, sibique ipsis gratam faciant impoſturam, donec abſumptis omnibus, non sit quo jam fornaculam inſtruant. Non desinunt tamen jucunda ſomniare ſomnia, cæteros pro viribus ad eandem felicitatem animantes. Cumque jam prorſus omni ſpe deſtituuntur, ſupereſt tamen una ſententia, abunde magnum ſolatium, *In magnis & voluiſſe ſat eſt.* Ac tum vitæ brevitatem incuſant, ut quæ magnitudini negotii non ſuffecerit.

PORRO Aleatores nonnihil addubito num in noſtrum collegium sint admittendi. Sed tamen ſtultum omnino ridiculumque

ſpectaculum eſt, quoties videmus nonnullos uſque adeo addictos, ut simul atque ſtrepitum talorum audierint, protinus illis cor ſaliat, palpitetque. Deinde cum ſemper illiciente vincendi ſpe omnium facultatum naufragium fecerint, in aleæ ſcopulum illiſa nave, non paulo formidabiliorem Malea (1), vixque nudi emerſerint, quoſvis potius fraudant quam victorem, ne ſcilicet viri parum graves habeantur. Quid! cum ſenes jam & cæcutientes, vitreis etiam oculis lusitant. Poſtremo cum jam juſta chiragra contudit articulos, vicarium etiam mercede conducunt, qui pro ſe talos in pyrgum (2) mittat. Suavis quidem res, niſi quod hic ludus plerumque ſolet in rabiem evadere, jamque ad Furias, non ad me pertinere.

XL. CÆTERUM illud hominum genus haud dubie totum eſt noſtræ farinæ,

(1) Promontorium Laconiæ præter-navigantibus periculosissimum.

(2) In tabulam luſoriam.

qui miraculis ac prodigiosis gaudent mendaciis, vel audiendis vel narrandis; nec ulla satietas talium fabularum, cum portentosa quædam de spectris, de lemuribus, de larvis, de inferis, de id genus millibus miraculorum commemorantur: quæ quo longius absunt a vero, hoc & creduntur lubentius, & jucundiore pruritu titillant aures. Atque hæc quidem non modo ad levandum horarum tædium mire conducunt, verum etiam ad quæstum pertinent, præcipue sacrificis & concionatoribus. His rursum adfines sunt ii, qui sibi stultam quidem, sed tamen jucundam persuasionem induerunt, futurum ut, si ligneum aut pictum aliquem Polyphemum Christophorum aspexerint, eo die non sint perituri; aut qui sculptam Barbaram præscriptis verbis salutarit, sit incolumis e prælio rediturus; aut si quis Erasmum certis diebus, certis cereolis, certisque preculis convenerit, brevi sit dives evasurus. Jam vero Georgium etiam Herculem invenerunt, quemadmodum & Hippolytum

polytum alterum. Hujus equum phaleris ac bullis religiosissime adornatum tantum non adorant, ac ſubinde novo quopiam munuſculo demerentur, & per hujus æream galeam dejerare, plane regium habetur. Nam quid dicam de iis, qui sibi fictis ſcelerum condonationibus, ſuavissime blandiuntur, ac Purgatorii ſpatia veluti clepſydris metiuntur; ſecula, annos, menſes, dies, horas, tanquam e tabula Mathematica, citra ullum errorem, dimetientes? aut de iis, qui magicis quibusdam notulis ac preculis, quas pius aliquis impoſtor, vel animi cauſa, vel ad quæstum excogitavit, freti, nihil sibi non pollicentur, opes, honores, voluptates, ſaturitates, valetudinem perpetuo proſperam, vitam longævam, ſenectam viridem, denique proximum Chriſto apud ſuperos conſeſſum, quem tamen nolint, nisi admodum ſero, contingere: hoc eſt, cum hujus vitæ voluptates, invitos eos ac mordicus retinentes, tamen deſeruerint, tum ſuccedant illæ cœlitum delitiæ? Hic

mihi puta negociator aliquis, aut miles, aut judex, objecto ex tot rapinis unico nummulo, universam vitæ Lernam semel expurgatam putat, totque perjuria, tot libidines, tot ebrietates ac rixas, tot cædes, tot impostura, tot perfidias, tot proditiones existimat velut ex pacto redimi, & ita redimi, ut jam liceat ad novum scelerum orbem de integro reverti. Quid autem stultius iis, imo quid felicius, qui, septem illis sacrorum Psalmorum versiculis quotidie recitatis, plusquam summam felicitatem sibi promittunt! Atque hos magicos versiculos Dæmon quispiam, facetus quidem ille, sed futilis magis quam callidus, Divo Bernardo creditur indicasse; sed arte circumventus miser. Et hæc tam stulta, ut me ipsam propemodum pudeat, tamen approbantur, idque non a vulgo modo, verum etiam a religionis professoribus. Quid jam? nonne eodem fere pertinet, cum singulæ regiones suum aliquem peculiarem vindicant Divum, cumque in singulos singula quædam

partiuntur, singulis ſuos quoſdam culturæ ritus attribuunt, ut hic in dentium cruciatu ſuccurrat, ille parturientibus dexter adsit, alius rem furto ſublatam reſtituat, hic in naufragio proſper affulgeat, ille gregem tueatur, atque item de cæteris: nam omnia percenſere longissimum fuerit. Sunt qui singuli pluribus in rebus valeant, præcipue Deipara Virgo, cui vulgus hominum plus prope tribuit, quam Filio.

XLI. VERUM ab his Divis quid tandem petunt homines, nisi quod ad ſtultitiam attinet? Agedum inter tot anathemata (1), quibus templorum quorumdam parietes omnes, ac teſtudinem ipſam refertam conſpicitis, vidiſtiſne unquam qui ſtultitiam effugerit, qui vel pilo sit factus ſapientior? Alius enatavit incolumis. Alius ab hoſte perfoſſus vixit. Alius e prælio, pugnantibus cæteris, non minus feliciter

(1) Donaria ſuſpenſa in templis, ac monumenta dicata Divis.

quam fortiter aufugit. Alius in crucem ſubactus, favore Divi cujuſpiam, furibus amici, decidit, ut nonnullos etiam male divitiis onuſtos pergeret exonerare. Alius perfracto carcere fugit. Alius irato medico a febre revaluit. Alii potum venenum, alvo ſoluta, remedio non exitio fuit, idque non admodum læta uxore, quæ operam & impenſam luſerit. Alius, everſo plauſtro, equos incolumes domum abegit. Alius oppreſſus ruina vixit. Alius a marito deprehenſus elusit. Nullus pro depulſa ſtultitia gratias agit. Adeo ſuavis quædam res eſt nihil ſapere, ut omnia potius deprecentur mortales, quam Moriam. Sed quid ego hoc ſuperſtitionum pelagus ingredior?

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes fatuorum *evolvere formas,*
Omnia ſtultitiæ *percurrere nomina possim* (1):

uſque adeo omnis omnium Chriſtianorum

(1) Æneid. L. VI.

vita istiusmodi delirationibus undique scatet, quas ipsas tamen Sacrifici non gravatim & admittunt & alunt, non ignari quantum hinc lucelli soleat accrescere. Inter hæc, si quis odiosus sapiens exoriatur, succinatque id, quod res est: » NON » male peribis, si bene vixeris. Peccata re» dimis, si nummulo addideris odium ma» lefactorum, tum lachrymas, vigilias, pre» cationes, jejunia, ac totam vitæ ratio» nem commutaris. Divus hic tibi favebit, » si vitam illius æmulaberis ». Hæc, inquam, atque id genus alia, si sapiens ille obganniat, vide a quanta felicitate repente mortalium animos in quem tumultum retraxerit? Ad hoc collegium pertinent, qui vivi, qua funeris pompa velint efferri, tam diligenter statuunt, ut nominatim etiam præscribant, quot tædas, quot pullatos (1), quot cantores, quot luctus histriones velint adesse, perinde quasi futurum sit, ut aliquis hujus spectaculi sensus ad ipsos sit rediturus, aut ut pudescant defuncti, nisi

(1) Veste funerea indutos.

cadaver magnifice defodiatur, haud alio ſtudio, quam ſi Ædiles creati, ludos aut epulum edere ſtudeant.

XLII. EQUIDEM tametsi propero, tamen haud poſſum iſtos silentio prætercurrere, qui cum nihil ab infimo cerdone differant, tamen inani nobilitatis titulo mirum quam sibi blandiuntur. Alius ad Æneam, alius ad Brutum, alius ad Arcturum genus ſuum refert. Oſtendunt undique ſculptas & pictas majorum imagines. Numerant proavos atque atavos, & antiqua cognomina commemorant, cum ipsi non multum absint a muta ſtatua, pene iis ipsis, quæ oſtentant, signis deteriores. Et tamen hac tam ſuavi philautia felicem prorſum vitam agunt; neque deſunt æque ſtulti, qui hoc belluarum genus, perinde ut Deos, ſuſpiciunt. Sed quid ego de uno aut altero genere loquor, quasi vero non passim hæc philautia plurimos ubique miris modis felicissimos efficiat? Cum hic quavis simia defor-

mior, sibi plane Nireus (1) videtur; alius simul atque treis lineas circino duxerit, prorsum Euclidem sese putat; hic ὄνος πρὸς λύρην (2), & quo deterius nec ille sonat, *quo mordetur gallina marito* (3), tamen alterum Hermogenem (4) esse se credit. Est autem illud longe suavissimum insaniæ genus, quo nonnulli quicquid alli suorum dotis adest, eo non aliter atque suo gloriantur. Qualis erat ille bis beatus apud Senecam dives, qui narraturus historiolam quampiam, servos ad manum habebat, qui nomina suggererent, non dubitaturus vel in pugilum certamen descendere: homo alioqui adeo imbecillus, ut vix viveret, hac re fretus, quod multos haberet domi servos egregie robustos. Porro de artium professoribus, quid attinet commemorare? quando peculiaris est

(1) Post Achillem, Græcorum formosissimus, apud Homer. Iliad. L. II.

(2) *Asinus ad lyram.*

(3) Gallus. Juvenal. Sat. III.

(4) Rhetorem celeberrimum.

horum omnium philautia, adeo ut reperias citius, qui velit agello paterno, quam *ingenio cedere* (1); verum præcipue histrionum, cantorum, oratorum, ac poetarum, quorum quo quisque est indoctior, hoc sibi placet insolentius, hoc sese magis jactat ac dilatat. Et inveniunt similes labra lactucas: imo quo quisque est ineptior, hoc plures admiratores nancisciturr, ut pessima quæque semper plurimis arrident, propterea quod maxima pars hominum, ut diximus, Stultitiæ obnoxia est. Proinde, si quis est imperitior, & sibi ipsi multo jucundior est, & pluribus admirationi, quid est quod is veram eruditionem malit, primum magno constaturam, deinde reddituram & putidiorem & timidiorem, postremo multo pancioribus placituram?

XLIII. JAM vero video Naturam, ut singulis mortalibus suam, ita singulis na-

(1) Martial. Ep. XVIII. L. VIII.

tionibus, ac pene civitatibus communem quandam insevisse philautiam, atque hinc fieri, ut Britanni, præter alia, formam, musicam, & lautas mensas proprie sibi vindicent; Scoti, nobilitate & regiæ affinitatis titulo, neque non dialecticis argutiis, sibi blandiantur; Galli morum civilitatem sibi sumant; Parisienses, Theologicæ scientiæ laudem, omnibus prope submotis, sibi peculiariter arrogent; Itali bonas literas & eloquentiam asserant, atque hoc nomine sibi suavissime blandiantur omnes, quod soli mortalium barbari non sint. Quo quidem in genere felicitatis, Romani primas tenent, ac veterem illam Romam adhuc jucundissime somniant. Veneti nobilitatis opinione sunt felices. Græci, tanquam disciplinarum auctores, veteribus illis laudatorum heroum titulis sese venditant. Turça, totaque illa vere barbarorum colluvies, etiam religionis laudem sibi vindicat, Christianos perinde uti superstitiosos irridens. Ac multo etiam suavius Judæi etiam dum Mes-

siam ſuum conſtanter expectant, ac Moſen ſuum hodieque mordicus tenent. Hispani bellicam gloriam nulli concedunt. Germani corporum proceritate, & magiæ cognitione sibi placent.

XLIV. Ac ne singula perſequar, videtis, opinor, quantum ubique voluptatis pariat singulis & universis mortalibus Philautia, cui prope par eſt Aſſentatio, ſoror. Nihil enim aliud philautia, quam cum quis ipſe sibi palpatur: idem si alteri facias, πολακεία fuerit. At hodie res quædam infamis eſt adulatio, ſed apud eos qui, rerum vocabulis magis, quam rebus ipsis commoventur. Exiſtimant cum adulatione fidem male cohærere, quod multo ſecus ſeſe habere, vel brutorum animantium exemplis, poterant admoneri. Quid enim cane adulantius, at rurſum quid fidelius? Quid ſciuro blandius, at hoc quid eſt homini magis amicum? nisi forte vel aſperi leones, vel immites tigres, vel irritabiles pardi, magis ad vitam hominum conducere

videntur. Quanquam eſt omnino pernicioſa quædam adulatio, qua nonnulli perfidiosi & irriſores, miſeros in perniciem adigunt. Verum hæc mea, ab ingenii benignitate, candoreque quodam proficiſcitur, multoque virtuti vicinior eſt, quam ea quæ huic opponitur, aſperitas, ac morositas inconcinna, ut ait Horatius, graviſque. Hæc dejectiores animos erigit, demulcet triſtes, extimulat languentes, expergefacit ſtupidos, ægrotos levat, feroces mollit, amores conciliat, conciliatos retinet. Pueritiam ad capeſcenda ſtudia literarum allicit, ſenes exhilarat, principes citra offenſam, ſub imagine laudis, & admonet & docet. In ſumma, facit ut quiſque sibi ipſe sit jucundior & charior, quæ quidem felicitatis pars eſt vel præcipua. Quid autem officiosius, quam cum mutuum muli ſcabunt? Ut ne dicam interim hanc eſſe magnam illius laudatæ eloquentiæ partem, majorem medicinæ, maximam poeticæ, denique eſſe totius humanæ conſuetudinis mel & condimentum.

XLV. SED falli, inquiunt, miſerum eſt: imo non falli, miſerrimum. Nimium enim desipiunt, qui in rebus ipsis felicitatem hominis sitam eſſe exiſtimant; ex opinionibus ea pendet. Nam rerum humanarum tanta eſt obſcuritas, varietasque, ut nihil dilucide ſciri possit, quemadmodum recte dictum eſt ab Academicis meis, inter philoſophos quam minimum insolentibus. Aut si quid ſciri poteſt, id non raro officit etiam vitæ jucunditati. Poſtremo sic ſculptus eſt hominis animus, ut longe magis fucis, quam veris, capiatur. Cujus rei si quis experimentum expositum & obvium quærat, conciones ac templa petat, in quibus si quid ſerium narratur, dormitant, oſcitant, nauſeant omnes. Quod si clamator ille, (lapſa ſum, declamator dicere volebam), ita, ut ſæpe faciunt, anilem aliquam fabellam exordiatur, expergiſcuntur, eriguntur, inhiant omnes. Item si quis sit Divus fabulosior & poeticus, [quod si exemplum requiris, finge hujus generis Georgium

aut Chriſtophorum, aut Barbaram], videbitis hunc longe religiosius coli, quam Petrum, aut Paulum, aut ipſum etiam Chriſtum: verum hæc non hujus ſunt loci. Jam quanto minoris conſtat hæc felicitatis accessio, quandoquidem res ipſas aliquoties magno negotio pares oportet, vel levissimas, uti grammaticen! At opinio facillime ſumitur, quæ tamen tantumdem aut amplius etiam ad felicitatem conducat. Age, si quis putribus veſcatur ſalſamentis, quorum alius nec odorem ferre possit, & tamen huic ambrosiam ſapiant, quæſo, quid intereſt ad felicitatem? Contra si accipenſer (1) alicui nauſeam ſapiat, quid referet ad vitæ beatitudinem? Si cui sit uxor egregie deformis, quæ tamen marito, vel cum ipſa Venere certare poſſe videatur, nonne perinde fuerit, ac si vere formoſa foret? Si quis tabulam, minio lutoque male oblitam, ſuſpectet ac demiretur, perſuaſum habens, Apellis aut

(1) Piſcis delicatior, forte l'*Eſturgeon*.

Zeuxidis esse picturam, nonne felicior etiam fuerit eo, qui eorum artificum manum magno emerit, fortassis minus ex eo spectaculo voluptatis percepturus? Novi ego quendam mei nominis, qui novæ nuptæ gemmas aliquot adulterinas dono dedit, persuadens, ut erat facundus nugator, eas non modo veras ac nativas esse, verum etiam singulari atque inæstimabili pretio. Quæso, quid intererat puellæ, cum vitro non minus jucunde pasceret & oculos & animum, nugas, perinde ut eximium aliquem thesaurum, conditas apud sese servaret? Maritus interim & sumptum effugiebat, & uxoris errore fruebatur, nec eam tamen sibi minus habebat devinctam, quam si magno empta donasset. Num quid intereſſe censetis inter eos, qui in specu (1) illo Platonico variarum rerum umbras & simulacra demirantur, modo nihil desiderent, neque minus sibi placeant, & sapientem illum, qui

(1) *Vid.* Platon. Reip. Lib. VII.

ſpecum egreſſus, veras res aſpicit. Quod si Mycillo Lucianico dives illud & aureum ſomnium perpetuo ſomniare licuisset, nihil erat cur aliam optaret felicitatem. Aut nihil igitur intereſt, aut si quid intereſt, potior etiam ſtultorum conditio: primum quod iis ſua felicitas minimo conſtat, id eſt, ſola perſuasiuncula; deinde, quod ea fruuntur cum plurimis communiter.

XLVI. PORRO nullius boni jucunda, sine ſocio, poſſessio. Quis enim nescit quanta ſapientum paucitas, si modo quiſquam inveniatur? Quanquam ex tot ſeculis Græci ſeptem omnino numerant, quos, mehercle, si quis accuratius excutiat, diſpeream si vel ſemiſapientem inveniet, imo si vel trientem viri ſapientis. Proinde, cum inter multas Bacchi laudes, illud habeatur, ut eſt, primarium, quod animi curas eluat, idque ad exiguum modo tempus (nam simul atque villum edormieris, protinus albis, ut aiunt, quadrigis

recurrunt animi moleſtiæ), quanto meum beneficium cum plenius, tum præſentius, quæ, perpetua quadam ebrietate, mentem gaudiis, delitiis, tripudiis, expleo, idque nullo negotio! Neque quemquam omnino mortalem mei muneris expertem eſſe sino, cum reliquæ numinum dotes aliæ ad alios perveniant. Non ubivis naſcitur *generoſum & lene* merum, *quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet* (1). Paucis contigit formæ gratia, Veneris munus; pauciori-bus eloquentia, Mercurii donum. Non ita multis obtigerunt opes, dextro Hercule. Imperium non cuivis concedit Jupiter Homericus. Sæpenumero Mavors neutris favet copiis. Complures ab Apollinis tripode triſtes diſcedunt. Sæpe fulminat Saturnus. Phœbus aliquando jaculis peſtem immittit. Neptunus plures extinguit quam ſervat. Ut interim Vejoves iſtos, Plutones, Atas (2), Pœnas, Febres, atque id genus, non Deos, ſed carnifices, non commemorem.

(1) Horat. Ep. XV. L. I.

(2) Noxas, malefica numina.

Ego

Ego ſum una illa Stultitia, quæ omnes ex æquo tam parata beneficentia complector.

XLVII. Nec vota moror, nec irascor, expoſcens piamina, ſi quid cæremoniarum fuerit prætermiſſum. Nec cœlum terræ miſceo, ſi quis, reliquis invitatis Diis, me domi relinquat, nec admittat ad nidorem illum victimarum. Nam cæterorum Deorum tanta in his eſt morositas, ut prope majus ſit operæ pretium, atque adeo tutius, illos negligere quam colere. Quemadmodum ſunt & homines nonnulli tam difficiles, & ad lædendum irritabiles, ut præſtiterit eos prorſum alienissimos habere, quam familiares. At nemo, inquiunt, Stultitiæ ſacrificat, neque templum ſtatuit. Equidem demiror, ut dixi, nonnihil hanc ingratitudinem. Verum hoc quoque pro mea facilitate boni conſulo, quanquam ne hæc quidem deſiderare possim. Quid enim eſt cur thuſculum, aut molam, aut hircum, aut ſuem requiram, cum mihi mortales omnes ubi-

que gentium eum cultum perſolvant, qui vel a Theologis maxime probari ſolet? Niſi forte Dianæ debeam invidere, quod illi humano ſanguine litatur. Ego me tum religioſiſſime coli puto, cum paſſim, ut faciunt omnes, animo complectuntur, moribus exprimunt, vita repræſentant; qui quidem Divorum cultus, nec apud Chriſtianos admodum frequens eſt. Quanta turba eorum, qui Deiparæ Virgini cereolum affigunt, idque in meridie, cum nihil eſt opus? Rurſum, quam pauci qui eandem vitæ caſtimonia, modeſtia, cœleſtium rerum amore, ſtudeant æmulari? Nam is demum verus eſt cultus, longeque cœlitibus gratiſſimus. Præterea cur templum deſiderem, cum orbis hic univerſus templum mihi ſit, ni fallor, pulcherrimum? Neque vero deſunt myſtæ, niſi ubi deſunt homines. Nec jam uſque adeo ſtulta ſum, ut ſaxeas ac coloribus fucatas imagines requiram, quæ cultui noſtro nonnunquam officiunt, cum a ſtupidis & pinguibus iſtis ſigna pro Divis

ipsis adorantur. Nobis interim usu venit, quod solet iis, qui a vicariis suis extruduntur. Mihi tot statuas erectas puto, quot sunt mortales, vivam mei imaginem præ se ferentes, etiam si nolint. Itaque nihil est quod reliquis Diis invideam, si aliis in angulis terrarum alii colantur, idque statis diebus: quemadmodum Rhodi Phœbus, in Cypro Venus, Argis Juno, Athenis Minerva, in Olympo Jupiter, Tarenti Neptunus, Lampsaci Priapus; modo mihi communiter orbis omnis longe potiores victimas assidue præbeat.

XLVIII. Atqui si cui videor hæc audacius quam verius dicere, agedum paulisper ipsas hominum vitas inspiciamus, quo palam fiat, & quantum mihi debeant, & quanti me faciant maximi pariter ac minimi. At non quorumlibet vitam recensebimus, nam id quidem perlongum, verum insignium tantum, unde reliquos facile sit æstimare. Quid enim attinet de vulgo, plebeculaque commemorare, quæ citra

controversiam tota mea est? Tot enim undique stultitiæ formis abundat, tot in dies novas comminiscitur, ut nec mille Democriti ad tantos risus sufficerint: quanquam illis ipsis Democritis rursum alio Democrito foret opus. Quin etiam incredibile sit dictu, quos risus, quos ludos, quas delitias, homunculi quotidie præbeant superis. Nam hi quidem horas illas sobrias, & antemeridianas, jurgiosis consultationibus ac votis audiendis impertiunt. Cæterum ubi jam nectare madent, neque lubet quicquam serium agere, tum qua parte cœlum quam maxime prominet, ibi considebt, ac pronis frontibus, quid agitent homines, speculantur; nec est aliud spectaculum illis suavius. Deum immortalem! quod theatrum est illud! Quam varius stultorum tumultus! Nam ipsa nonnunquam in Deorum poeticorum ordinibus considere soleo. Hic deperit mulierculam, & quo minus adamatur, hoc amat impotentius. Ille dotem ducit, non uxorem. Ille sponsam suam prostituit. Alius zelotypus,

velut Argus, obſervat. Hic in luctu, papæ! quam ſtulta dicit facitque, conductis etiam velut hiſtrionibus, qui luctus fabulam peragant! Ille flet ad novercæ tumulum. Hic quicquid undecunque poteſt corradere, id totum ventriculo donat, paulo poſt fortiter eſuriturus. Hic ſomno & otio nihil putat felicius. Sunt qui alienis obeundis negotiis ſedulo tumultuantur, ſua negligunt. Eſt qui verſuris, atque ære alieno divitem ſe eſſe putat, mox decocturus. Alius nihil arbitratur felicius, quam si ipse pauper hæredem locupletet. Hic ob exiguum, idque incertum lucellum, per omnia maria volitat, undis ac ventis vitam committens, nulla pecunia reparabilem. Ille mavult bello divitias quærere, quam tutum otium exigere domi. Sunt qui, captandis orbis ſenibus, putant quam commodissime ad opes perveniri; neque deſunt, qui idem malint deamandis beatis aniculis aucupari. Quorum utrique tum demum egregiam de ſe voluptatem Diis ſpectatoribus præbent, cum ab ipsis, quos

captant, arte deluduntur. Est omnium stultissimum ac sordidissimum Negotiatorum genus, quippe qui rem omnium sordidissimam tractent, idque sordidissimis rationibus; qui cum passim mentiantur, pejerent, furentur, fraudent, imponant, tamen omnium primos sese faciunt, propterea quod digitos habeant auro revinctos. Nec desunt adulatores Fraterculi, qui mirentur istos, ac venerabiles palam appellent, nimirum ut ad ipsos aliqua male partorum portiuncula redeat. Alibi videas Pythagoricos quosdam, quibus usque adeo omnia videntur esse communia, ut quicquid usquam incustoditum nacti fuerint, id, velut hæreditate obvenerit, æquo animo tollant. Sunt qui votis tantum divites sunt, & jucunda quædam sibi fingunt somnia, idque ad felicitatem satis esse putant. Nonnulli foris divites haberi gaudent, domi gnaviter esuriunt. Hic festinat quicquid habet profundere; ille per fas nefasque congerit. Hic candidatus ambit populares honores; ille ad focum semet oblectat.

Bona pars lites nunquam finiendas agitat, & hinc atque hinc certatim contendunt, ut prorogatorem judicem, & colluſorem ditent advocatum. Hic rebus novandis ſtudet; ille magnum quiddam molitur. Eſt qui Hieroſolymam, Romam, aut divum Jacobum adeat, ubi nihil eſt illi negotii, domi relictis cum uxore liberis. In ſumma, ſi mortalium innumerabiles tumultus e luna, quemadmodum Menippus olim, deſpicias, putes te muſcarum aut culicum videre turbam inter ſe rixantium, bellantium, inſidiantium, rapientium, ludentium, laſcivientium, naſcentium, cadentium, morientium. Neque ſatis credi poteſt, quos motus, quas tragœdias cieat tantulum animalculum, tamque mox periturum. Nam aliquoties vel levis belli, ſeu peſtilentiæ procella, multa simul millia rapit ac diſſipat.

XLIX. Sed ipſa ſtultissima sim, planeque digna, quam multis cachinnis rideat Democritus, si pergam popularium

ſtultitiarum & inſaniarum formas numerare. Ad eos accingar, qui ſapientiæ ſpeciem inter mortales tenent, & aureum illum ramum, ut aiunt, aucupantur; inter quos Grammatici primas tenent, genus hominum profecto quo nihil calamitoſius, nihil afflictius, nihil æque Diis inviſum foret, niſi ego miſerrimæ profeſſionis incommoda dulci quodam inſaniæ genere mitigarem. Neque enim πίντε κατάρατοι, id eſt, quinque tantum diris obnoxii ſunt iſti, quemadmodum indicat Epigramma Græcum, verum ſexcentis, ut qui ſemper famelici, ſordidique in ludis illis ſuis, in ludis dixi, imo in φροντιστηρίοις (1), vel piſtrinis potius ac carnificinis, inter puerorum greges, conſeneſcant laboribus, obſurdeſcant clamoribus, fœtore pædoreque contabeſcant; tamen meo beneficio fit, ut sibi primi mortalium eſſe videantur. Adeo sibi placent, dum pavidam turbam minaci vultu voceque terri-

(1) *Sollicitudinis locis.*

tant, dum ferulis, virgis, loriſque conſcinduntmiſeros, dumque modis omnibus ſuo arbitratu ſæviunt, aſinum illum Cumanum (1) imitantes. Interim ſordes illæ, meræ munditiæ videntur, pædor amaricinum olet, miſerrima illa ſervitus regnum eſſe putatur, adeo ut tyrannidem ſuam nolint cum Phalaridis aut Dionyſii imperio commutare. Sed longe etiam feliciores ſunt, nova quadam doctrinæ perſuaſione. Siquidem, cum mera deliramenta pueris inculcent, tamen Dii boni! quem non illi Palæmonem, quem non Donatum (2) pro ſe contemnunt? Idque neſcio quibus præſtigiis mire efficiunt, ut ſtultis materculis & idiotis patribus tales videantur, quales ipſi ſe faciunt. Jam adde & hoc voluptatis genus, quoties iſtorum aliquis Anchiſæ matrem, aut voculam vulgo incognitam, in putri quapiam charta

(1) Is repertam leonis pellem adaptarat corpori ſuo, ſicque perſonatus metum injiciebat; donec, ex aurium prominentium indicio, quidam ſenſit Aſinum eſſe.

(2) Palæmon, Donatus, eruditiſſimi Grammatici.

deprehenderit, puta *bubsequam* (1), *bovinatorem* (2), aut *manticulatorem* (3); aut si quis vetusti saxi fragmentum, mutilis notatum literis, alicubi effoderit, o Jupiter! quæ tum exultatio, qui triumphi, quæ encomia, perinde quasi vel Africam devicerint, vel Babylona ceperint! Quid autem? cum frigidissimos & insulsissimos versiculos suos passim ostentant, neque desunt qui mirentur, jam plane Maronis animam in suum pectus demigrasse credunt. At nihil omnium suavius quam cum ipsi inter sese, mutua talione, laudant ac mirantur, vicissimque scabunt. Quod si quis alius verbulo lapsus sit, idque forte fortuna hic oculatior deprehenderit, Ἡράκλεις (4)! quæ protinus tragœdiæ, quæ digladiationes, quæ convitia, quæ invectivæ! Male propitios habeam omnes Grammaticos, si quid mentior. Novi quemdam

(1) Qui sequitur boves. *Apuleio.*
(2) Tergiversatorem, apud *A. Gellium.*
(3) Furem clandestinum. *Festus.*
(4) *ô Hercules!*

πολυτεχνότατον, Græcum, Latinum, Mathematicum, Philoſophum, Medicum, καὶ ταῦτα βασιλικὸν (1), jam ſexagenarium, qui, cæteris rebus omiſſis, annis plus viginti ſe torquet ac diſcruciat in Grammatica, prorſus felicem ſe fore ratus, ſi tam diu liceat vivere, donec certo ſtatuat quomodo diſtinguendæ ſint octo partes orationis, quod hactenus nemo Græcorum aut Latinorum ad plenum præſtare valuit. Perinde quaſi res ſit bello quoque vindicanda, ſi quis conjunctionem faciat dictionem ad adverbiorum jus pertinentem. Et hac gratia, cum totidem ſint grammaticæ quot grammatici, imo plures [quandoquidem Aldus meus unus, plus quinquies grammaticam dedit], hic nullam omnino, quantumvis barbare aut moleſte ſcriptam, prætermittit, quam non evolvat, excutiatque, nemini non invidens, ſi quid, quantumlibet inepte, moliatur in hoc genere, miſere timens, ne quis

(1) *Et regis felicitatem æquantem.*

forte gloriam hanc præripiat, & pereant tot annorum labores. Utrum insaniam hanc vocare mavultis, an stultitiam? Nam mea quidem haud magni refert, modo fateamini meo beneficio fieri, ut animal omnium alioqui longe miserrimum, eo felicitatis evehatur, ut sortem suam neque cum Persarum regibus cupiat permutare.

L. MINUS mihi debent Poetæ, tametsi vel ex professo meæ sunt factionis, quippe liberum genus, ut habet proverbium, quorum omne studium non alio pertinet, quam ad demulcendas stultorum aures, idque meris nugamentis, ac ridiculis fabulis. Et tamen his freti, dictu mirum ut cum sibi polliceantur immortalitatem, & Diis parem vitam, tum aliis eandem promittant! Huic ordini præ cæteris familiares φιλαυτία καὶ κολακεία (1), nec ab ullo mortalium genere color neque simplicius, neque constantius. Porro Rhetores, quan-

(1) *Amor sui ipsius, & adulatio.*

quam nonnihil illi quidem prævaricantur, colluduntque cum Philoſophis, tamen hos quoque noſtræ factionis eſſe, cum alia multa, tum illud in primis arguit: quod præter alias nugas, tam accurate, tam multa de jocandi ratione conſcripſerunt; atque adeo ſtultitiam ipſam, inter facetiarum ſpecies, numerat, quiſquis is fuit, qui ad Herennium dicendi artem conſcripsit; quodque apud Quintilianum, hujus ordinis longe principem, caput eſt *de Riſu* vel Iliade prolixius. Tantum denique ſtultitiæ tribuunt, ut ſæpenumero quod nullis argumentis dilui possit, riſu tamen eludatur; niſi si quis hoc arbitretur ad ſtultitiam non pertinere, ridiculis dictis excitare cachinnos, idque arte. Hujus farinæ ſunt & iſti, qui libris edendis famam immortalem aucupantur. Hic cum omnes mihi plurimum debent, tum præcipue qui meras nugas chartis illinunt. Nam qui erudite ad paucorum doctorum judicium ſcribunt, quique nec Persium, nec Lælium judicem recuſant, mihi qui-

dem miſerandi magis, quam beati videntur, ut qui ſeſe perpetuo torqueant. Addunt, mutant, adimunt, reponunt, repetunt, recudunt, oſtendunt, nonum in annum premunt, nec unquam sibi ſatisfaciunt; ac futile præmium, nempe laudem, eamque perpaucorum, tanti emunt, tot vigiliis, ſomnique rerum omnium dulcissimi tanta jactura, tot ſudoribus, tot crucibus. Adde nunc valetudinis diſpendium, formæ perniciem, lippitudinem, aut etiam cæcitatem, paupertatem, invidiam, voluptatum abſtinentiam, ſenectutem præproperam, mortem præmaturam, & si qua ſunt alia ejuſmodi. Tantis malis ſapiens ille redimendum exiſtimat, ut ab uno aut altero lippo probetur. At meus ille ſcriptor, quanto delirat felicius, dum nulla lucubratione, verum utcunque viſum eſt animo, quicquid in calamum incidit, vel ſomnia ſua ſtatim literis prodit, levi duntaxat chartarum jactura, non ignarus futurum, ut quo nugaciores nugas ſcripſerit, hoc a pluribus, id eſt, ſtultis

& indoctis omnibus probetur. Quid enim eſt negotii, tres illos doctos, si tamen ea legerint, contemnere? Aut quid valebit, tam paucorum ſapientum calculus in tam immenſa reclamantium turba? Sed magis etiam ſapiunt, qui aliena pro ſuis edunt, & alieno magnoque partam labore gloriam, verbis in ſe tranſmovent; hoc videlicet freti, quod arbitrentur futurum ut, etiam si maxime coarguantur plagii, tamen aliquanti temporis uſuram ſint interim lucrifacturi. Videre eſt operæ pretium, quam hi ſibi placeant, cum vulgo laudantur, cum digito oſtenduntur in turba, οὗτός ἐστιν ὁ δεῖνα ἀνήρ (1), cum apud Bibliopolas proſtant, cum in omnium paginarum frontibus leguntur tria nomina, præſertim peregrina, ac magicis illis ſimilia. Quæ, per Deum immortalem, quid aliud ſunt quam nomina? Deinde quam a paucis cognoſcenda, si mundi vaſtitatem reſpicias: tum a quanto paucioribus

(1) *Hic eſt admirandus ille.*

laudanda, ut ſunt etiam indoctorum diverſa palata! Quid, quod ea ipſa nomina non raro confinguntur, aut e priſcorum libris adoptantur: cum alius ſeſe Telemachum, alius Sthelenum aut Laertem; hic Polycratem, ille Thrasimachum ſeſe nominari gaudet, ut nihil jam referat, etiam si chamæleonti aut cucurbitæ, sive, quemadmodum ſolent philoſophi loqui, alpha aut beta librum inſcribas. Illud autem lepidissimum, cum mutuis epiſtolis, carminibus, encomiis ſeſe vicissim laudant, ſtulti ſtultos, indoctos indocti. Hic illius ſuffragio diſcedit Alcæus, ille hujus, Callimachus; ille huic eſt M. Tullio superior, hic illi Platone doctior. Nonnunquam etiam antagoniſtam quærunt, cujus æmulatione famam augeant. Hinc *Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus* (1), donec uterque dux, re bene geſta, victor diſcedit, uterque triumphum agit. Rident hæc ſapientes, ut, veluti ſunt, ſtul-

(1) Æneid. L. II.

tissima.

tissima. Quis enim negat? Sed interim meo beneficio suavem vitam agunt, ne cum Scipionibus quidem suos triumphos commutaturi. Quanquam docti quoque interim, dum hæc magna cum animi voluptate rident, & aliena fruuntur insania, non paulum mihi debent & ipsi, quod inficiari non possunt, nisi sint omnium ingratissimi.

LI. Inter eruditos Jureconsulti sibi vel primum vindicant locum, neque quisquam alius æque sibi placet, dum Sisyphi saxum assidue volvunt, ac sexcentas leges eodem spiritu contexunt, nihil refert quam ad rem pertinentes, dumque glossematis glossemata, opiniones opinionibus cumulantes, efficiunt ut studium illud omnium difficillimum esse videatur. Quicquid enim laboriosum, idem protinus & præclarum existimant. Adjungamus his Dialecticos ac Sophistas, hominum genus quovis ære Dodonæo loquacius, ut quorum unusquivis cum vicenis delectis mu-

lieribus garrulitate decertare possit; feliciores tamen futuri, si tantum linguaces essent, non etiam rixosi, adeo ut de lana caprina pertinacissime digladientur, & nimium altercando plerumque veritatem amittant. Hos tamen sua philautia beatos reddit, dum, tribus instructi syllogismis, incunctanter audent quavis de re cum quovis manum conserere. Cæterum pertinacia reddit invictos, etiamsi Stentorem (1) opponas.

LII. Sub hos prodeunt Philosophi, barba pallioque verendi, qui se solos sapere prædicant, reliquos omnes mortales, *umbras volitare* (2). Quam vero suaviter delirant, cum innumerabiles ædificant mundos; dum solem, dum lunam, stellas, orbes, tanquam pollice filove metiuntur; dum fulminum, ventorum, eclipsium, ac cæterarum inexplicabilium rerum

(1) Clamosissimum e Græcis. *Iliad.* XVIII.

(2) Vox Homerica, *Odyss.* l. X.

cauſas reddunt, nihil uſquam hæſitantes, perinde quasi naturæ rerum architectrici fuerint a ſecretis, quasive e deorum conſilio nobis advenerint! Quos interim natura, cum ſuis conjecturis, magnifice ridet. Nam nihil apud illos eſſe comperti, vel illud ſatis magnum eſt argumentum, quod ſingulis de rebus inexplicabilis inter ipſos eſt digladiatio. Ii cum nihil omnino ſciant, tamen omnia ſe ſcire profitentur; cumque ſeipſos ignorent, neque foſſam aliquoties, aut ſaxum obvium videant, vel quia lippiunt plerique, vel quia peregrinantur animi, tamen ideas, univerſalia, formas ſeparatas, primas materias, quidditates, eccéitates, formalitates videre ſe prædicant, res adeo tenues, ut neque Lynceus, opinor, poſſit perſpicere. Tum vero præcipue prophanum vulgus aſpernantur, quoties triquetris & tetragonis circulis, atque hujuſmodi picturis mathematicis, aliis ſuper alias inductis, & in labyrinthi ſpeciem confuſis, præterea literis velut in acie diſpoſitis, ac

ſubinde alio atque alio repetitis ordine, tenebras offundunt imperitioribus. Neque deſunt ex hoc genere qui futura quoque prædicant conſultis aſtris, ac miracula plus quam magica polliceantur, & inveniunt homines fortunati, qui hæc quoque credant.

LIII. PORRO Theologos silentio transire fortaſſe præſtiterit, καὶ ταῦτα τὴν Καμαρίναν ἐ κινεῖν (1), nec hanc Anagyrim (2) tangere, utpote genus hominum mire ſupercilioſum atque irritabile, ne forte turmatim ſexcentis conclusionibus adoriantur, & ad palinodiam adigant; quod si recuſem, protinus hæreticam clamitent. Nam illico ſolent hoc terrere fulmine, si cui ſunt parum propitii. Sane quanquam non alii ſunt, qui minus libenter agnoscant meam in ſe beneficentiam, tamen hi

(1) *Et hanc Camarinam non movere.* Proverbium de iis qui non ſine periculo tractari poſſunt.

(2) *Anagyris*, frutex odore admodum gravi. *Dioſcorid.* L. III.

quoque non mediocribus nominibus obſtricti ſunt, dum felices ſua philautia, perinde quasi ipsi tertium incolant cœlum, ita reliquos mortales omnes, ut humi reptantes pecudes, e ſublimi deſpiciunt, ac prope commiſerantur, dum tanto magiſtralium definitionum, conclusionum, corollariorum, propositionum explicitarum & implicitarum agmine ſepti ſunt, tot exuberant πανσφυγίοις (1), ut nec Vulcaniis vinculis sic possint irretiri, quin elabantur distinctionibus, quibus nodos omnes adeo facile ſecant, ut non Tenedia bipennis melius, tot nuper excogitatis vocabulis, ac prodigiosis vocibus ſcatent. Præterea, dum arcana myſteria ſuo explicant arbitratu: »Qua ratione conditus ac digeſtus ſit mundus; per quos canales labes illa peccati in poſteritatem derivata ſit; quibus modis, qua menſura, quantulo tempore in Virginis utero ſit abſolu-

(1) *Subterfugiis*, a *Creta* & *fuga* composita dictione. *Vid.* Suidam.

tus Chriſtus; quemadmodum in Synaxi (1) accidentia ſubsiſtant, ſine domicilio »; ſed hæc protrita. Illa demum magnis, & illuminatis, ut vocant, Theologis digna putant; ad hæc, si quando incidunt, expergiſcuntur: » NUM quod inſtans in generatione divina? Num plures in Chriſto filiationes? Num possibilis propositio, *Pater Deus odit filium?* Num Deus potuerit *ſuppositare* mulierem, num diabolum, num asinum, num cucurbitam, num silicem? Tum quemadmodum cucurbita fuerit concionatura, editura miracula, figenda cruci? Et quid conſecraſſet Petrus, si conſecraſſet eo tempore, quo corpus Chriſti pendebat in cruce? Et, num eodem tempore Chriſtus homo dici potuerit? Et, num poſt reſurrectionem edere aut bibere fas sit futurum, jam nunc famem sitimque præcaventes »? Sunt innumerabiles λεπτολογίαι (2), his quoque

(1) *Conjunctione.* Sic, apud Dionysium, *Euchariſtia.*

(2) *Subtilia nugamenta.*

multo ſubtiliores, de notionibus, relationibus, inſtantibus, de formalitatibus, de quidditatibus, ecceitatibus, quas nemo poſſit oculis aſſequi, niſi tam Lynceus, ut ea quoque per altiſſimas tenebras videat, quæ nuſquam ſunt. Adde nunc his γνώμας illas adeo παραδόξους (1), ut illa Stoicorum oracula, quæ Paradoxa vocant, craſſiſſima præ his videantur & circumforanea, velut » LEVIUS eſſe crimen, homines mille jugulare, quam ſemel in die dominico calceum pauperi conſuere; & potius eſſe committendum, ut univerſus orbis pereat, una cum victu & veſtitu, quod aiunt, ſuo, quam unicum, quantumlibet leve mendaciolum dicere ». Jam has ſubtiliſſimas ſubtilitates ſubtiliores etiam reddunt tot Scholaſticorum viæ, ut citius e labyrinthis temet explices, quam ex involucris Realium, Nominalium, Thomiſtarum, Albertiſtarum, Occaniſtarum, Scotiſtarum; & nondum omnes dixi ſec-

(1) *Sententias inopinatas.*

tas, ſed præcipuas duntaxat. In quibus omnibus tantum eſt eruditionis, tantum difficultatis, ut exiſtimem ipsis Apoſtolis alio ſpiritu opus fore, si cogantur hiſce de rebus cum hoc novo Theologorum genere conſerere manus. Paulus fidem præstare potuit: at idem cum ait, *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium*, parum magiſtraliter definivit. Idem, ut charitatem optime præstitit, ita parum dialectice vel dividit, vel finit, in priore ad Corinthios epiſtola, capite decimo tertio. Ac pie quidem illi conſecrabant Synaxim; & tamen rogati de termino a quo & termino ad quem, de Transſubſtantiatione, de modo quo corpus idem sit in diversis locis, de differentia, qua corpus Chriſti eſt in cœlo, qua fuit in cruce, qua in ſacramento Synaxeos, quo puncto fiat Transſubſtantiatio, cum oratio per quam ea fit, ut quantitas diſcreta, sit in fluxu, non pari, sicut opinor, reſpondiſſent acumine, quo Scotiſtæ diſſerunt hæc ac definiunt. No-

verant illi Jesu matrem, sed quis eorum tam philosophice demonstravit, quo modo fuerit ab Adæ macula præservata, quam nostri Theologi? Petrus accepit claves, & accepit ab eo qui non committat indigno, & tamen an intellexerit, nescio: certe nusquam attigit subtilitatem, quomodo scientiæ clavem habeat is quoque, qui scientiam non habeat. Baptizabant illi passim, & tamen nusquam docuerunt, quæ sit causa formalis, materialis, efficiens, & finalis Baptismi, nec characteris delebilis & indelebilis apud hos ulla mentio. Adorabant quidem illi, sed in spiritu, nihil aliud sequentes, quam illud Evangelicum, *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Verum haud apparet eis tum fuisse revelatum, una eademque adoratione adorandam imagunculam carbone delineatam in pariete, & Christum ipsum, si modo duobus sit porrectis digitis, intonsa coma, & in umbone, qui adhæret occipitio, tres habeat notas. Quis

enim hæc percipiat, nisi triginta sex annos totos in physicis, & ultra-mundanis Aristotelis & Scoticis contriverit? Identidem inculcant Apostoli gratiam, at iidem nusquam distingunt, quid intersit inter gratiam gratis datam, & gratiam gratificantem. Hortantur ad bona opera, nec discernunt opus operans & opus operatum. Passim inculcant charitatem, nec secernunt infusam ab acquisita, nec explicant, accidens ne sit, an substantia, creata res an increata. Detestantur peccatum; at emoriar, si potuerunt scientifice definire, quid sit illud, quod peccatum vocamus, nisi forte Scotistarum spiritu fuerunt edocti. Nec enim adduci possum, ut credam Paulum, e cujus unius eruditione licet omnes æstimare, toties damnaturum fuisse quæstiones, disceptationes, genealogias, &, ut ipse vocat, λογομαχίας (1), si eas percalluisset argutias; præsertim cum omnes illius tem-

(1) *Disceptationes de verbis.*

poris contentiones, pugnæque ruſticanæ fuerint & craſſæ, si cum magiſtrorum noſtrorum pluſquam Chrysippeis ſubtilitatibus conferantur. Quanquam homines modeſtissimi, si quid forte ſcriptum sit ab Apoſtolis indolatius parumque magistraliter, non damnant quidem, ſed commode interpretantur: hoc videlicet honoris, partim antiquitati, partim Apoſtolico nomini deferentes. Et hercle parum æquum erat, res tantas ab illis requirere, de quibus, ex præceptore ſuo, ne verbum quidem unquam audiſſent. Idem si eveniat in Chryſoſtomo, Basilio, Hieronymo, tum ſat habent adſcribere, *non tenetur*. Et illi quidem confutarunt Ethnicos Philoſophos ac Judæos, ſuapte natura pertinacissimos, ſed vita magis ac miraculis quam ſyllogiſmis, tum eos quorum nemo fuerit idoneus, vel unicum Scoti Quodlibetum ingenio conſequi. Nunc quis Ethnicus, quis Hæreticus non continuo cedat tot tenuissimis ſubtilitatibus, nisi tam craſſus, ut non aſſequatur, aut tam

impudens, ut exsibilet, aut iisdem instructus laqueis, ut jam par sit pugna, perinde quasi magnum cum magno committas, aut si gladio fortunato pugnet aliquis cum eo, cui gladius sit fortunatus? Tum enim nihil aliud quam tela Penelopes retexeretur. Ac meo quidem judicio saperent Christiani, si, pro pinguibus istis militum cohortibus, per quas jam olim ancipite Marte belligerantur, clamosissimos Scotistas, & pertinacissimos Occanistas, & invictos Albertistas, una cum tota Sophistarum manu mitterent in Turcas & Saracenos: spectarent, opinor, & conflictum omnium lepidissimum, & victoriam non ante visam. Quis enim usque adeo frigidus, quem istorum non inflamment acumina? Quis tam stupidus, ut tales non excitent aculei? Quis tam oculatus, ut hæc illi non maximas offundant tenebras? Verum hæc omnia videor vobis propemodum joco dicere. Nec mirum sane, cum sint & inter ipsos Theologos melioribus instituti literis, qui ad has fri-

volas, ut putant, Theologorum argutias nauſeent. Sunt qui velut ſacrilegii genus exècrentur, ſummamque ducant impietatem, de rebus tam arcanis, & adorandis magis quam explicandis, tam illoto ore loqui, tam prophanis Ethnicorum argutiis diſputare, tam arroganter definire, ac divinæ Theologiæ majeſtatem tam frigidis, imo ſordidis verbis simul & ſententiis, conſpurcare. At interim ipsi felicissime sibi placent, imo plaudunt, adeo ut his ſuavissimis næniis, nocte dieque occupatis, ne tantulum quidem otii ſupersit, ut Evangelium, aut Paulinas Epiſtolas vel ſemel liceat evolvere. Atque interim, dum hæc nugantur in ſcholis, existimant ſeſe univerſam Ecclesiam, alioqui ruituram, non aliter ſyllogiſmorum fulcire tibicinibus, quam Atlas cœlum humeris ſuſtinet apud Poetas. Jam illud quantæ felicitatis eſſe putatis, dum arcanas literas, perinde quasi cereæ sint, pro libidine formant ac reformant; dum concluſiones ſuas, quibus jam aliquot ſcholaſtici

ſubſcripſerunt, pluſquam Solonis leges videri poſtulant, & vel Pontificiis decretis anteponendas; dumque, veluti cenſores orbis, ad palinodiam trahunt, ſi quid uſquam cum explicitis & implicitis illorum conclusionibus, non ad amussim quadrarit, ac non ſecus atque ex oraculo pronunciant: *Hæc propositio ſcandaloſa eſt; hæc parum reverentialis; hæc hæresim olet; hæc male tinnit*, ut jam nec Baptiſmus, nec Evangelium, nec Paulus aut Petrus, nec ſanctus Hieronymus, aut Auguſtinus, imo nec ipſe Thomas Ἀριστοτελικώτατος (1), Chriſtianum efficiat, niſi Baccalauriorum calculus acceſſerit: tanta eſt in judicando ſubtilitas! Quis enim ſenſurus erat, eum Chriſtianum non eſſe, qui diceret has duas orationes, *matula putes*, & *matula putet*, item *ollæ fervére*, & *ollam fervere*, pariter eſſe congruas, niſi ſapientes illi docuiſſent? Quis tantis errorum tenebris liberaſſet Eccleſiam, quos

(1) *Ariſtoteli addictiſſimus.*

ne lecturus quidem unquam quiſquam fuerat, nisi magnis sigillis isti prodidiſſent? Verum an non felicissimi, dum hæc agunt? Præterea, dum inferorum res omnes sic examussim depingunt, tanquam in ea Republica complures annos sint verſati; præterea, dum pro arbitrio novos orbes fabricantur, addito denique latissimo illo pulcherrimoque, ne ſcilicet deeſſet ubi felices animæ commode vel ſpatiari, vel convivium agitare, vel etiam pila ludere poſſent. His atque id genus bis mille nugis horum capita adeo diſtenta differtaque ſunt, ut arbitrer nec Jovis cerebrum æque gravidum fuiſſe, cum ille Palladem parturiens Vulcani ſecurim imploraret. Quare nolite mirari, si videtis caput illorum tot faſciis tam diligenter obvinctum in publicis diſputationibus, alioquin enim plane dissilirent. Illud ipſa quoque nonnunquam ridere ſoleo, cum ita demum maxime sibi videntur Theologi, si quam maxime barbare ſpurceque loquantur, cumque adeo balbutiunt, ut a nemine

nisi balbo possint intelligi, & acumen appellant, quod vulgus non assequatur. Negant enim e dignitate sacrarum literarum esse, si grammaticorum legibus parere cogantur. Mira vero majestas Theologorum, si solis illis fas est mendose loqui, quanquam hoc ipsum habent cum multis cerdonibus commune. Postremo jam Diis proximos sese ducunt, quoties quasi religiose magistri nostri salutantur, in quo quidem nomine tale quiddam subesse putant, quale est apud Judæos τετραγράμματον (1). Itaque nefas aiunt esse, MAGISTER NOSTER, secus quam majusculis scribere literis. Quod si quis præposztere *Noster magister* dixerit, is simul omnem Theologici nominis perverterit majestatem.

LIV. AD horum felicitatem proxime accedunt, ii qui se vulgo Religiosos ac Monachos appellant, utroque falsissimo

(1) *Quatuor literarum* ineffabile Jehovah.

cognomine,

cognomine, cum & bona pars istorum longissime absit a religione, & nulli magis omnibus locis sint obvii. Iis non video quid possit esse miserius, nisi ego multis modis succurrerem. Etenim cum hoc hominum genus omnes sic execrentur, ut fortuitum etiam occursum ominosum esse persuasum sit, tamen ipsi sibi magnifice blandiuntur. Primum, summam existimant pietatem, si usque adeo nihil attigerint literarum, ut ne legere quidem possint. Deinde, cum Psalmos suos, numeratos quidem illos, at non intellectos, asininis vocibus in templis derudunt, tum vero se putant Divorum aures multa voluptate demulcere. Et sunt ex his nonnulli, qui sordes ac mendicitatem magno vendunt, proque foribus magno mugitu panem efflagitant; imo in nullis diversoriis, vehiculis, navibus non obturbant, non mediocri profecto reliquorum mendicorum jactura. Atque ad eum modum homines suavissimi, sordibus, inscitia, rusticitate, impudentia, Apostolos, ut aiunt, nobis referunt. Quid

autem jucundius, quam quod omnia faciunt ex præscripto, quasi mathematicis utentes rationibus, quas præterire piaculum sit: Quot nodos habeat calceus; quo colore cingula; vestis quot discriminibus varieganda; qua materia, quotque culmis latum cingulum; qua specie & quot modiorum capax cucullus; quot digitis latum capillitium; quot dormiendum horas. Atque hæc quidem æqualitas in tanta corporum & ingeniorum varietate, quam sit inæqualis, quis non perspicit? Et tamen his nugis non alios modo præ se nauci faciunt, verum invicem alii alios contemnunt, atque homines Apostolicam charitatem professi, ob aliter cinctam vestem, ob colorem paulo fusciorem, omnia miris tragœdiis miscent. Ex his videas quosdam adeo rigide religiosos, ut summa veste, non nisi Cilicina (1), utantur; intima, Milesia (2): alios contra, qui superne linei

(1) *Asperrima*, nempe ex villis caprarum, apud Cilices, facta.

(2) *Mollissima*, Mileti texta.

sint, intime lanei; rursum alios qui pecuniæ contactum, ceu aconitum, horreant, nec a vino interim, nec a mulierum contactu temperantes. Denique mirum omnibus studium, ne quid in ratione vitæ conveniat. Nec illud studio est, ut Christo similes sint, sed ut inter se dissimiles. Porro magna felicitatis pars est in cognomentis, dum hi *Funigeros* appellari se gaudent, & inter hos alii *Coletas*, alii *Minores*, alii *Minimos*, alii *Bullistas*: rursum hi *Benedictinos*, illi *Bernardinos*, hi *Brigidenses*, illi *Augustinenses*, hi *Guilhelmitas*, illi *Jacobitas*, quasi vero parum sit dici Christianos. Horum magna pars in tantum suis nititur cæremoniis & hominum traditiunculis, ut putet unum cœlum parum dignum esse tantis meritis præmium, haud cogitantes futurum ut Christus, contemptis his omnibus, suum illud sit exacturus præceptum, nempe charitatis. Alius ostentabit aqualiculum (1), omni

(1) *Ventrem.*

piſcium genere diſtentum. Alius Pſalmorum centum effundet modios. Alius jejuniorum myriadas annumerabit, & toties unico prandio pene diſruptam imputabit alvum. Alius tantum cæremoniarum acervum proferet, quantus vix ſeptem onerariis navibus vehi possit. Alius gloriabitur ſexaginta annos nunquam attactam pecuniam, nisi digitis duplici chirotheca munitis. Alius cucullam ingeret, adeo ſordidam & craſſam, ut nullus nauta ſuo dignetur corpore. Commemorabit alius ſe pluſquam undecim luſtris ſpongiæ vitam egiſſe, ſemper eidem affixum loco. Alius raucam assiduo cantu vocem adducet. Alius lethargum ſolitudine contractum; alius linguam jugi silentio torpentem. At Chriſtus, interpellatis, nunquam alioqui finiendis, gloriis: » UNDENAM hoc, inquiet, » novum Judæorum genus? Unicam ego legem vere meam agnoſco, » de qua ſola nihil audio. Et olim palam, » nulloque parabolarum utens involucro, » paternam hæreditatem pollicitus ſum,

» non cucullis, preculis, aut inediis, ſed » fidei & charitatis officiis. Nec eos agnos- » co, qui ſua facta nimis agnoſcunt. Iſti » qui me quoque ſanctiores videri vo- » lunt, Abraxasiorum (1) cœlos, si li- » bet, occupent, aut ab his sibi no- » vum extrui cœlum jubeant, quorum » traditiunculas meis præceptis antepo- » ſuerunt «. Cum hæc audient, & vide- bunt nautas & aurigas sibi præferri, qui- bus putatis vultibus ſeſe mutuo contue- buntur? Sed interim ſpe ſua felices ſunt, non abſque meo beneficio. Atque hos quidem, quanquam a republica ſemotos, nemo tamen audet contemnere, præcipue mendicantes, propterea quod omnia om- nium arcana teneant, ex confessionibus, quas vocant; quæ tamen prodere nefas habent, nisi si quando poti, fabulis amœ- nioribus delectare ſe volunt, ſed conjec- turis modo rem indicant, tacitis interim

(1) Basilidianorum Hæreticorum, qui trecentos ſexaginta quinque cœlos ſomniaverant.

nominibus. Quod si quis hos crabrones (1) irritarit, tum in popularibus concionibus probe ulciſcuntur ſeſe, & obliquis dictis hoſtem notant, adeo tecte, ut nemo non intelligat, niſi qui nihil intelligit; nec prius oblatrandi finem faciunt, quam in os offam objeceris. Age vero, quem tu mihi comœdum, quem circulatorem ſpectare malis, quam illos in concionibus ſuis Rhetoricantes omnino ridicule, ſed tamen ſuavissime imitantes ea quæ Rhetores de dicendi ratione tradiderunt? Deum immortalem! ut geſticulantur, ut apte commutant vocem, ut cantillant, ut jactant ſeſe, ut ſubinde alios atque alios vultus induunt, ut omnia clamoribus miſcent! Atque hanc orandi artem, ceu rem arcanam, Fraterculus Fraterculo per manus tradit. Eam tametsi mihi non eſt fas ſcire, tamen utcunque conjecturis ſequar. Primo loco invocant, id quod a poetis mutuo ſumpſerunt: deinde

(1) Fucos, ignavum pecus, vulgo *Frélons*.

dicturi de charitate, a Nilo Ægypti fluvio sumunt exordium; aut crucis mysterium enarraturi, a Babylonio dracone Bel feliciter auspicantur; aut de jejunio disputaturi, a duodecim zodiaci signis principium faciunt; aut de fide verba facturi, diu de quadratura circuli præloquuntur. Audivi ipsa quemdam eximie stultum, [erravi, doctum volebam dicere], qui in concione celeberrima divinæ Triadis mysterium explicaturus, quo & doctrinam suam non vulgarem ostentaret, & Theologicis satisfaceret auribus, nova prorsus ingressus est via, nimirum a literis, syllabis, & oratione, tum a concordia nominis & verbi, adjectivi nominis & substantivi, mirantibus jam plerisque, ac nonnullis Horatianum illud apud se mussitantibus, *Quorsum hæc tam putida tendunt?* Tandem huc rem deduxit, ut in grammaticorum rudimentis sic expressum ostenderet totius Triadis simulacrum, ut nemo mathematicorum in pulvere posset evidentius depingere. Atque in hac oratione

Θεολογώτατος (1) ille totos octo menſes ita deſudarat, ut hodie quoque magis cæcutiat quam talpa, nimirum tota luminum acie ad ingenii cuſpidem avocata. Verum haud pœnitet hominem cæcitatis, ac parvo quoque putat emptam eam gloriam. Auditus eſt a nobis alius quidam octogenarius, adeo Theologus, ut in hoc Scotum ipſum renatum putes. Is explicaturus myſterium nominis Jeſu, mira ſubtilitate demonſtravit in ipsis literis latere, quicquid de illo dici possit. Etenim quod tribus duntaxat inflectitur casibus, id manifeſtum eſſe simulacrum divini ternionis. Deinde quod prima vox *Jeſus* desinat in S, ſecunda *Jeſum* in M, tertia *Jeſu* in U, in hoc ἄῤῥητον (2) ſubeſſe myſterium; nempe tribus literulis indicantibus, eum eſſe ſummum, medium, & ultimum. Reſtabat myſterium his quoque retrusius, mathematica ratione: *Jeſus* sic in duas

(1) *Architheologus.*
(2) *Arcanum & ineffabile.*

æquales diffidit portiones, ut ſcilicet pentemimeres (1) in medio resideret. Deinde docuit eam literam apud Hebræos eſſe ש, quam illi *Syn* appellent; porro Syn, Scotorum, opinor, lingua, peccatum ſonat; atque hinc palam declarari, Jeſum eſſe qui peccata tolleret mundi. Hoc tam novum exordium sic inhiantes admirati ſunt omnes, præcipue Theologi, ut parum abfuerit, quin illis accideret, quod olim Niobæ, cum mihi propemodum evenerit, quod ficulno illi Priapo (2), qui, magno ſuo malo, Canidiæ Saganæque nocturna ſacra ſpectavit; nec injuria profecto. Nam quando similem ἔφοδον (3) commentus eſt Demoſthenes ille Grajus, aut Cicero Latinus? Illis vitioſum habebatur procœmium, quod a re foret alienius: quasi vero non ad iſtum

(1) *Medium de quinque partibus*: a πέντε quinque, ἥμισυ dimidium, & μέρος pars.

(2) Is præ metu crepitum ventris emisit. *Horat.* Sat. VIII. Liv. I.

(3) *Insinuationem.*

modum exordiantur & Subulci (1), natura videlicet magiſtra. At hi docti *præambulum* ſuum, ſic enim vocant, ita demum eximie Rhetoricum fore ducunt, ſi nusquam quicquam habeat cum reliquo argumento confine, ut auditor interim admirans, illud ſecum murmuret, *quo nunc ſe proripit ille?* Tertio loco, ceu narrationis vice, nonnihil ex Evangelio, ſed curſim ac veluti obiter interpretantur, cum id ſolum fuerit agendum. Quarto loco, jam nova ſumpta perſona, quæſtionem movent Theologalem aliquoties ὕτι γῆς, ὕτι οὐρανῦ ἀπτομένην (2), atque id quoque ad artem arbitrantur pertinere. Hic demum Theologicum attollunt ſupercilium, Doctores ſolennes, Doctores ſubtiles, Doctores ſubtiliſſimos, Doctores ſeraphicos, Doctores cherubicos, Doctores ſanctos, Doctores irrefragabiles, magnifica nomina auribus inculcantes. Tum ſyllo-

(1) Porcorum cuſtodes.

(2) *Neque terram, neque cœlum attingentem.*

gismos majores, minores, conclusiones, corollaria, suppositiones, frigidissimas ac plusquam scholasticas nugas, apud imperitum vulgus jactitant. Superest jam quintus actus, in quo summum artificem præstare convenit. Hic mihi stultam aliquam & indoctam fabulam, ex *Speculo*, opinor, *Historiali*, aut Gestis Romanorum, in medium adferunt, & eandem interpretantur allegorice, tropologice, & anagogice. Atque ad hunc quidem modum Chimæram suam absolvunt, qualem nec Horatius unquam assequi potuit, cum scriberet: *Humano capiti*, &c. Sed audierunt a nescio quibus, ingressum orationis sedatum, minimeque clamosum esse oportere. Itaque principio sic exordiuntur, ut nec ipsi vocem propriam exaudiant, quasi referat dici, quod nullus intelligat. Audierunt, nonnunquam, ad concitandos affectus, exclamationibus utendum esse: proinde presse alioqui loquentes, subinde repente vocem tollunt, furioso plane clamore, etiam cum nihil opus. Jures elle-

boro homini opus esse, perinde quasi nihil referat, ubi clames. Præterea, quoniam audierunt, oportere sermonem in progressu ferveſcere, in singulis partibus, principiis utcunque sane recitatis, mox mira vocis contentione utuntur, etiamsi res sit frigidissima, atque ita denique desinunt, ut spiritu defectos credas. Postremo didicerunt, apud Rhetores (1) de Risu fieri mentionem, eoque student & ipsi jocos quosdam aspergere, [ὦ φίλη ἀφροδίτη (2), quam plenos gratiarum, quamque in loco!] ut plane ὄνος πρὸς τὴν λύραν (3) esse dicas. Mordent quoque nonnunquam, sed ita ut titillent magis quam vulnerent; nec unquam verius adulantur, quam cum maxime παῤῥησιάζεσθαι (4) videri studeant. Denique tota actio est ejusmodi, ut jures eos a fori circulatoribus didicisse, a quibus longe vincuntur. Quan-

(1) Quintil. Instit. Orat. L. VI.
(2) *O amica Venus.*
(3) *Asinum ad lyram.*
(4) *Libere loqui.*

quam utrique alteris uſque adeo ſunt ſimiles, ut nemo dubitet, quin aut hi ab illis, aut illi ab his Rhetoricen ſuam didicerint. Et tamen inveniunt hi quoque, mea nimirum opera, qui cum hos audiunt, Demoſthenes meros ac Cicerones audire ſe putant. Quod genus ſunt præcipue mercatores ac mulierculæ: quorum auribus unice placere ſtudent, quod illi nonnullam prædæ portiunculam de rebus male partis ſoleant impertiri, si commode fuerint palpati; illæ cum aliis multis de causis huic ordini favent, tum præcipue, quod in horum sinus ſoleant effundere, si quid in maritos ſtomachantur. Videtis, opinor, quantopere mihi debeat hoc hominum genus, qui cum cæremoniolis & nugis deridiculis, clamoribuſque tyrannidem quandam inter mortales exerceant, Paulos atque Antonios ſeſe credunt.

LV. VERUM ego iſtos hiſtriones tam ingratos beneficiorum meorum dissimulatores, quam improbos simulatores pie-

tatis, libenter relinquo. Jamdudum enim juvat de Regibus ac Principibus aulicis (a quibus simplicissime color), &, ut dignum est ingenuis, ingenuè nonnihil attingere. Qui quidem si vel semunciam sani cordis haberent, quid esset horum vita tristius, aut æque fugiendum? Neque enim existimabit vel perjurio parricidioque parandum imperium, quisquis secum perpenderit, quam ingens onus sustineat humeris, qui vere Principem agere velit: eum qui rerum gubernacula susceperit, publicum non privatum negotium gerere; nihil nisi de commodis publicis oportere cogitare; a legibus, quarum ipse & auctor & exactor est, nec latum digitum discedere; officialium omnium & magistratuum integritatem sibi præstandam esse; sese esse unum omnium oculis expositum, qui vel, ceu sidus salutare, morum innocentia, maximam rebus humanis salutem possit adferre, vel, veluti cometa letalis, summam perniciem invehere; aliorum vitia neque perinde sentiri, neque tam late

manare; Principem eo loco esse, ut si quid vel leviter ab honesto deflexerit, gravis protinus ad quam plurimos homines vitæ pestis serpat. Tum quod multa secum adferat principum fortuna, quæ soleant a recto deducere (quod genus, delitiæ, libertas, adulatio, luxus), hoc acrius enitendum, ac sollicitius advigilandum, necubi vel deceptus cesset in officio. Postremo, (ut insidias, odia, cæteraque, vel pericula, vel metus, omittam) capiti imminere verum illum regem, qui paulo post ab eo sit etiam de minimo quoque commisso rationem exacturus, idque tanto severius, quanto præstantius gessit imperium. Hæc, inquam, atque hujusmodi plurima, si Princeps secum perpenderet (perpenderet autem, si saperet), is nec somnum, nec cibum, opinor, jucunde capere posset. At nunc meo munere, has omnes curas Diis permittunt, ipsi se molliter curant, neque quemquam ad aurem admittunt, nisi qui jucunda loqui norit, ne quid animo sol-

licitudinis oboriatur. Se probe Principis partes omnes impleſſe credunt, si venentur assidue, si bellos alant caballos, si ſuo commodo vendiderint magiſtratus ac præfecturas, si quotidie novæ rationes excogitentur, quibus civium opes attenuent & in ſuum convertant fiſcum, verum id apposite repertis titulis, ut, etiamsi sit iniquissimum, aliquam tamen æquitatis ſpeciem præ ſe ferat. Addunt data opera nonnihil adulationis, quo populares animos utcunque sibi devinciant. Fingite mihi nunc, quales ſunt nonnunquam, hominem legum ignarum, publicorum commodorum pene hoſtem, privatis intentum commoditatibus, addictum voluptatibus, oſorem eruditionis, oſorem libertatis ac veri, nihil minus quam de Reipublicæ ſalute cogitantem, ſed omnia ſua libidine, ſuiſque utilitatibus metientem. Deinde addite huic torquem auream, omnium virtutum cohærentium conſenſum indicantem; tum coronam gemmis insignitam, quæ quidem admoneat eum heroicis

omnibus

ommibus virtutibus oportere cæteris antecellere; præterea ſceptrum, juſtitiæ & undecunque incorrupti pectoris ſymbolum; poſtremo purpuram, eximiæ cujusdam in Rempublicam charitatis indicium. Hæc geſtamina si Princeps cum ſua vita conferret, equidem futurum arbitror, ut plane pudeſcat ornatus ſui, vereaturque, ne quis naſutus interpres totum hunc tragicum cultum, in riſum jocumque vertat.

LVI. JAM quid de proceribus aulicis commemorem, quorum pleriſque cum nihil sit addictius, ſervilius, inſulsius, abjectius, tamen omnium rerum primos ſeſe videri volunt? Hac una in re tamen modeſtissimi, quod contenti aurum, gemmas, purpuram, reliquaque virtutum ac ſapientiæ insignia corpore circumferre, rerum ipſarum ſtudium omne concedunt aliis. Hoc abunde felices sibi videntur, quod Regem *herum* vocare liceat; quod tribus verbis ſalutare didicerint; quod norint civiles titulos ſubinde inculcare, *Sere-*

nitatem, Dominationem, & *Magnificentiam*; quod egregie perfricuerint faciem; quod feſtiviter adulentur. Nam hæ ſunt artes, quæ vere nobilem & aulicum deceant. Cæterum ſi vitæ rationem omnem propius inſpicias, nimirum meros Phæacas (1) invenies, ſponſos Penelopes (2): reliquum carmen agnoſcitis, quod Echo vobis melius referet quam ego. Dormitur in medios dies: ibi ſacrificulus mercenarius ad lectum paratus, qui propemodum cubantibus adhuc ſacrum expedite peragat. Mox ad jentaculum, quo vix peracto, jam interpellat prandium. Sub id alea, laterunculi, ſortes, ſcurræ, moriones, ſcorta, luſus, inficetiæ. Interim una aut altera merenda. Rurſum cœna, poſt hanc repotia, non una per Jovem. Atque ad hunc modum, citra ullum vitæ tædium elabuntur horæ, dies, menſes, anni,

(1) Ignavos & inertes homines. *Odyſſ.* L. VIII.

(2) Sponsi Penelopes, *nebulones*, *Alcinoique*, &c. *Horat.* Ep. II. L. I.

ſecula. Ipſa nonnunquam ſaginatior abeo, si quando viderim illos μεγαλοφρονας (1), dum inter nymphas una quæque hoc sibi videtur Diis propior, quo caudam longiorem trahit; dum procerum alius alium cubito protrudit, quo Jovi vicinior esse videatur; dum sibi quisque hoc magis placet, quo graviorem catenam collo bajulat, ut robur etiam, non opes tantum, ostentet.

LVII. Ac Principum quidem institutum, summi Pontifices, Cardinales, & Episcopi jampridem gnaviter æmulantur, ac prope superant. Porro si quis perpendat, quid linea vestis admoneat, niveo candore insignis, nempe vitam undequaque inculpatam; quid sibi velit mitra bicornis, utrumque fastigium eodem cohibente nodo, puta Novi pariter ac Veteris Instrumenti absolutam scientiam; quid manus chirothecis communitæ, duram & ab omni rerum humanarum contagio im-

(1) *Magnificantes se.*

munem ſacramentorum adminiſtrationem; quid pedum, nimirum crediti gregis vigilantissimam curam; quid præclara crux, videlicet omnium humanorum affectuum victoriam: hæc, inquam, atque id genus alia multa, si quis perpendat, nonne tristem ac ſollicitam vitam egerit? At nunc belle faciunt, cum ſeſe paſcunt. Cæterum ovium curam aut ipsi Chriſto mandant, aut in fratres, quos vocant, ac vicarios rejiciunt. Neque vel nominis ſui recordantur, quid ſonet Epiſcopi vocabulum, nempe laborem, curam, ſollicitudinem; verum in irretiendis pecuniis, plane Episcopos agunt, οὐδ' ἀλιεύτικοπιν (1).

LVIII. Ad eundem modum Cardinales, si cogitent ſeſe in Apoſtolorum locum ſucceſſiſſe, eadem ab ipsis requiri, quæ illi præſtiterunt; deinde non dominos eſſe, ſed adminiſtratores ſpiritualium dotium, de quibus omnibus sint paulo poſt

(1) *Neque cæca Speculatio.* Hemiſt. Homericum.

exactissime reddituri rationem: imo, si vel in cultu pauliſper philoſophentur, atque ita ſecum cogitent, quid sibi vult hic veſtitus candor, nonne ſummam & eximiam vitæ innocentiam? Quid interior purpura, nonne flagrantissimum in Deum amorem? Quid rurſus exterior sinuoſa capacitate diffluens, ac totam etiam reverendissimi complectens mulam, quanquam una vel camelo contegendo ſuffecerit, nonne charitatem latissime ſeſe pandentem ad ſubveniendum omnibus, hoc eſt, ad docendum, exhortandum, conſolandum, increpandum, admonendum, componenda bella, resiſtendum improbis principibus, & vel ſanguinem libenter impendendum gregi Chriſtiano, non ſolum opes? Quanquam, quorſum omnino opes pauperum Apoſtolorum vicem gerentibus? Hæc si perpenderent, inquam, nec eum locum ambirent, & libenter relinquerent, aut certe vitam plane laborioſam atque ſollicitam agerent, cujuſmodi veteres illi vixerunt Apoſtoli.

LIX. Jam Summi Pontifices, qui Chriſti vices gerunt, ſi conentur ejuſdem vitam æmulari, nempe paupertatem, labores, doctrinam, crucem, vitæ contemptum; ſi vel *Papæ*, id eſt, patris nomen, vel *Sanctiſſimi* cognomen cogitent, quid erit in terris afflictius, aut quis eum locum omnibus emat facultatibus, emptum, gladio, veneno, omnique vi tueatur? Quantum his abſtulerit commoditatum, ſi ſemel incessiverit ſapientia, (Sapientia, dixi?) imo vel mica ſalis illius, cujus meminit Chriſtus: tantum opum, tantum honorum, tantum victoriarum, tot officia, tot diſpenſationes, tot vectigalia, tot indulgentias, tantum equorum, mulorum, ſatellitum, tantum voluptatum.... videtis quantas nundinas, quantam meſſem, quantum bonorum pelagus paucis sim complexa. In quorum locum inducet vigilias, jejunia, lachrymas, orationes, conciones, ſtudia, ſuſpiria, milleque id genus miſeros labores. Neque vero negligendum illud, futurum ut tot ſcriptores,

tot copiſtæ, tot notarii, tot advocati, tot promotores, tot ſecretarii, tot mulotribæ, tot equiſones, tot menſarii, tot lenones, [pene mollius quiddam addideram, ſed vereor ne durius sit auribus]; in ſumma, tam ingens hominum turba, quæ Romanam ſedem onerat, (lapſa ſum, *honorat*, ſentiebam), ad famem adigatur. Inhumanum quidem hoc, & abominandum facinus, at multo magis deteſtandum, ipſos etiam ſummos Eccleſiæ principes, ac vera mundi lumina, ad peram & baculum revocari. At nunc fere, ſi quid laboris eſt, id Petro & Paulo relinquunt, quibus abunde ſatis eſt otii. Porro, ſi quid ſplendoris aut voluptatis, id ſibi ſumunt. Atque ita fit, mea quidem opera, ut nullum pene hominum genus vivat mollius, minuſque ſollicitum, ut qui abunde Chriſto ſatisfactum exiſtiment, ſi myſtico ac pene ſcenico ornatu, cæremoniis, Beatitudinum, Reverentiarum, Sanctitatum titulis, & benedictionibus ac maledictionibus Epiſcopos agant. Priſcum

& obſoletum, nec horum omnino temporum, miracula edere: docere populum, laborioſum: ſacras interpretari literas, ſcholaſticum: orare, otioſum: lachrymas fundere, miſerum ac muliebre: egere, ſordidum: vinci, turpe, parumque dignum eo, qui vix Reges etiam ſummos ad pedum beatorum admittit oſcula; denique mori, inamabile: tolli in crucem, infame. Reſtant ſola hæc arma, ac benedictiones dulces, quarum meminit Paulus (1), atque harum quidem quam mirum ſint benigni, interdictiones, ſuſpensiones, aggravationes, redaggravationes, anathematizationes, ultrices picturæ, ac fulmen illud terrificum, quo ſolo nutu mortalium animas vel ultra tartara mittunt; quod ipſum tamen ſanctiſſimi in Chriſto patres, & Chriſti vicarii, in nullos torquent acrius, quam in eos, qui, inſtigante diabolo, patrimonia Petri minuere atque arrodere conantur. Cujus

(1) Ep. ad Rom. c. XXVI.

cum hæc vox sit in Evangelio : *Reliquimus omnia, & sequuti sumus te*, tamen hujus patrimonium appellant agros, oppida, vectigalia, portoria, ditiones. Pro quibus dum, zelo Christi accensi, ferro ignique dimicant, non absque plurimo Christiani sanguinis dispendio, tum demum Ecclesiam Christi sponsam sese credunt Apostolice defendere, fortiter profligatis, ut vocant, hostibus. Quasi vero ulli sint hostes Ecclesiæ perniciosiores, quam impii Pontifices qui & silentio Christum sinunt abolescere, & quæstuariis legibus alligant, & coactis interpretationibus adulterant, & pestilente vita jugulant. Porro cum Christiana Ecclesia sanguine sit condita, sanguine confirmata, sanguine aucta, nunc perinde quasi Christus perierit, qui more suo tueatur suos, ita ferro rem gerunt. Cumque bellum res sit adeo immanis, ut feras non homines deceat; adeo insana, ut poetæ quoque fingant a Furiis immitti; adeo pestilens, ut universam morum luem simul invehat; adeo injusta, ut

a pessimis latronibus optime soleat administrari; adeo impia, ut nihil cohæreat cum Christo; tamen, omnibus omissis, hoc tantum agunt. Hic videas etiam decrepitos senes, juvenilis animi robur præstare, nec offendi sumptibus, nec fatigari laboribus, nec deterreri quicquam, si leges, si religionem, si pacem, si res humanas omnes sursum ac deorsum misceant. Neque desunt adulatores eruditi, qui istam manifestariam insaniam, zelum, pietatem, fortitudinem appellent, excogitata via, qua fieri possit, ut quis letale ferrum stringat, adigatque in fratris sui viscera, manente nihilominus charitate illa summa, quam, ex Christi præcepto, debet proximo Christianus.

LX. EQUIDEM incerta sum adhuc utrum his rebus exemplum dederint, an potius hinc sumpserint Episcopi quidam Germanorum, qui simplicius, etiam omisso cultu, omissis benedictionibus, aliisque id genus cæremoniis, plane satrapas

agunt, adeo ut propemodum ignavum, parumque decorum Epiſcopo putent, alibi, quam in acie, fortem animam Deo reddere. Jam vero vulgus ſacerdotum nefas eſſe ducens, a præſulum ſuorum ſanctimonia degenerare, euge quam militariter, pro jure decimarum, ensibus, jaculis, ſaxis, omnique armorum vi belligerantur! Quam hic oculati, si quid ex veterum literis possint elicere, quo plebeculam territent, & pluſquam decimas deberi convincant! At interim non venit in mentem, quam multa passim legantur de officio, quod illi vicissim præſtare populo debeant. Nec ſaltem admonet eos vertex raſus, ſacerdotem omnibus hujus mundi cupiditatibus liberum eſſe oportere, neque quicquam nisi cœleſtia meditari. Sed homines ſuaves, ſe ſuo officio probe perfunctos aiunt, si preculas illas ſuas utcunque permurmurarint, quas me hercle demiror, si quis Deus vel audiat, vel intelligat, cum ipsi fere nec audiant, nec intelligant, tum cum eas ore perſtrepunt.

Verum hoc quidem ſacerdotibus eſt cum prophanis commune, ut ad emolumenti meſſem vigilent omnes, neque quiſquam ibi leges ignoret. Cæterum ſi quid ſarcinæ, id prudenter in alienos humeros ejiciunt, & aliis alii tanquam pilam per manus tradunt. Siquidem Laici quoque Principes, quemadmodum partes adminiſtrandi regni vicariis delegant, & vicarius item vicario tradit, ita pietatis ſtudium omne plebi, modeſtiæ cauſa, relinquunt. Plebs in eos rejicit, quos Eccleſiaſticos vocant, perinde quaſi ipſis cum Eccleſia nihil omnino ſit commercii, quaſi baptiſmi votis nihil prorſus ſit actum. Rurſum ſacerdotes qui ſeſe vocant *Seculares*, quaſi mundo initiati, non Chriſto, in Regulares onus hoc devolvunt, Regulares in Monachos, Monachi laxiores in arctiores, omnes ſimul in Mendicantes, Mendicantes in Carthuſienſes, apud quos ſolos ſepulta latet pietas, & adeo latet ut vix unquam liceat conſpicere. Itidem Pontifices, in meſſe pecuniaria dili-

gentissimi, labores illos nimium Apoſtolicos, in Epiſcopos relegant, Epiſcopi in Paſtores, Paſtores in Vicarios, Vicarii in Fratres mendicantes, hi rurſum in eos retrudunt, a quibus ovium lana tondetur. Verum non eſt hujus inſtituti, Pontificum ac Sacerdotum vitam excutere, ne cui videar ſatyram texere, non encomium recitare; neve quis exiſtimet bonos Principes a me taxari, dum malos laudo. Sed hæc ideo paucis attigi, quo palam fieret, nullum eſſe mortalem, qui ſuaviter vivere possit, nisi meis initiatus sit ſacris, meque propitiam habeat.

LXI. NAM id quo pacto fieri queat, cum ipſa etiam Rhamnusia (1), rerum humanarum fortunatrix, mecum adeo conſentiat, ut ſapientibus iſtis ſemper fuerit inimicissima, contra ſtultis etiam dormientibus omnia commoda adduxerit? Agnos-

(1) Sic Nemesis a Rhamnunte Atticæ pago, ubi colebatur.

citis Timotheum illum, cui hinc etiam cognomen & proverbium ὁ τὺδεντος κύρτος ἀφεῖ (1): rursum aliud γλαυξ ἵπταται (2). Contra in sapientes quadrat illa, ἐν τετράδι γεγεννῆσθαι (3), & *equum habet Sejanum* (4), & aurum Tolosanum. Sed desino παροιμιάζεσθαι (5), ne videar Erasmi mei commentaria suppilasse (6). Ergo ut ad rem. Amat fortuna parum cordatos, amat audaciores, & quibus illud placet πᾶς ἐρρίφθω κύβος (7). At sapientia timidulos reddit, ideoque vulgo videtis sapientibus istis cum paupertate, cum fame, cum fumo rem esse; neglectos, inglorios, invisos vivere: stultos affluere nummis, admoveri Reipublicæ gubernaculis, breviter florere modis omnibus. Etenim si

(1) *Dormientis rete capit.* De felicibus absque labore.

(2) *Noctua volat.* Prov.

(3) *Quarta Luna nati.* Prov. de iis qui summis laboribus aliis multum prosunt, sibi nihil.

(4) Proverb. de extremo infortunio.

(5) *Proverbiis uti.*

(6) i. e. *ipsiusmet Adagiorum Opus.*

(7) *Jacta est alea.*

quis beatum existimet *Principibus placuisse viris* (1), & inter aureos illos, ac gemmeos Deos versari, quid inutilius sapientia, imo quid apud hoc hominum genus damnatius? Si divitiæ parandæ sunt, quid tandem lucri facturus est negotiator, si, sapientiam secutus, perjurio offendetur; si in mendacio deprehensus erubescet; si anxios illos de furtis atque usuris sapientum scrupulos, vel tantuli faciet? Porro si quis honores, atque opes ambiat Ecclesiasticas, ad eas vel asinus, vel bubalus citius penetrabit, quam sapiens. Si voluptate ducaris, puellæ, maxima hujus fabulæ pars, stultis toto pectore sunt addictæ, sapientem haud secus ac scorpium horrent, fugiuntque. Deinde quicunque paulo festivius ac lætius vivere parant, sapientem inprimis excludunt, ac quodvis animal potius admittunt. Breviter quoquo te vertas, apud Pontifices, principes, judices, magistratus, amicos, hostes,

(9) Horat. Ep. XVII. L. I.

maximos, minimos, omnia præſentibus nummis parantur: quos uti contemnit ſapiens, ita illum ſedulo fugere conſueverunt. Sed cum laudum mearum nullus ſit modus, neque finis, tamen oratio aliquando finem habeat neceſſe eſt. Itaque desinam dicere, ſed ſi prius oſtendero paucis, non deeſſe magnos auctores, qui me literis ſuis pariter ac factis illuſtrarint, ne cui forte ſtulte mihi ſoli videar placere, neve legulei calumnientur, me nihil allegare. Ad ipſorum igitur exemplum allegabimus, hoc eſt, εἶδὸν πρὸς ἔπος (1).

LXII. PRINCIPIO illud omnibus vel notissimo proverbio perſuaſum eſt, ubi res abeſt, ibi simulationem eſſe optimam. Eoque recte ſtatim traditur hic verſus pueris: *Stultitiam simulare loco, ſapientia ſumma eſt.* Vos jam ipsi conjicite quam ingens sit bonum ſtultitia, cujus etiam fallax umbra, & imitatio ſola

(1) *Nihil ad rem.*

tantum

tantum laudis meretur a doctis. Sed multo candidius pinguis ille ac nitidus *Epicuri de grege porcus* (1), *miscere stultitiam consiliis* jubet, tametsi *brevem*, non admodum scite, addidit (2). Item alibi; *Dulce est desipere in loco.* Rursum alio in loco mavult *delirus, interque videri, Quam sapere & ringi* (3). Jam apud Homerum Telemachus, quem modis omnibus laudat poeta, subinde νήπιος appellatur, atque eodem prænomine, tanquam felicis ominis, libenter pueros & adolescentes vocare solent Tragici. Quid autem sacrum Iliadis carmen, nisi *Stultorum regum & populorum continet æstus?* Porro quam absoluta laus illa Ciceronis, *Stultorum plena sunt omnia!* Quis enim ignorat, unumquodque bonum, quo latius patet, hoc esse præstantius?

LXIII. Atqui fortassis apud Chris-

(1) Horat. Ep. IV. L. I.
(2) Id. Od. XII. L. IV.
(3) Id. Ep. I. L. II.

tianos horum levis est auctoritas: proinde sacrarum quoque literarum testimoniis, si videtur, laudes nostras fulciamus, sive, ut docti solent, fundemus, principio veniam a Theologis præfatæ, ut nobis fas esse velint. Deinde quoniam arduam rem aggredimur, & fortassis improbum fuerit denuo Musas ex Helicone ad tantum itineris revocare, præsertim cum res sit alienior, fortasse magis conveniet optare, ut interim, dum Theologum ago, perque has spinas ingredior, Scoti anima pauliſper ex sua Sorbona in meum pectus demigret, quovis hiſtrice atque erinaceo spinosior, moxque remigret quo lubebit, vel εἰς κόρακας (1). Utinam & vultum alium liceat sumere, & ornatus adsit Theologicus. Verum illud interim vereor, ne quis me furti ream agat, quasi clanculum magiſtrorum nostrorum scrinia compilaverim, quæ tantum rei Theologicæ teneam. Sed non adeo mirum videri de-

(1) *Ad corvos*, i. e. in malam crucem.

bet, si tam diutina, quæ mihi arctissima est, cum Theologis consuetudine, nonnihil arripui, cum siculnus etiam ille Deus Priapus nonnullas Græcas voces, legente domino, subnotarit tenueritque (1), & Gallus Lucianicus, longo hominum convictu, sermonem humanum expedite calluerit. Sed jam ad rem bonis avibus.

Scripsit Ecclesiastes cap. primo: *Stultorum infinitus est numerus.* Cum numerum prædicat infinitum, nonne mortales universos complecti videtur, præter pauculos aliquot, quos haud scio, an cuiquam videre contigerit? Sed magis ingenue confitetur hoc Hieremias capite decimo: *Stultus*, inquit, *factus est omnis homo a sapientia sua.* Soli Deo tribuit sapientiam, universis hominibus stultitiam relinquens. Ac rursum paulo superius: *Ne glorietur homo in sapientia sua.* Cur non vis hominem in sua sapientia gloriari, optime Hieremia?

(1) De hoc exstat Epigramma inter *Priapeia*, „cujus initium, *Rusticus indocte*, &c.

Nimirum, inquiet, ob id, quia non habet ſapientiam. Sed ad Eccleſiaſtem redeo. Hunc cum exclamat, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, quid aliud ſenſiſſe creditis, nisi, quemadmodum diximus, vitam humanam nihil aliud quam ſtultitiæ ludicrum eſſe, nimirum Ciceronianæ laudi album addentem calculum, cujus optimo jure celebratur illud quod modo retulimus: *Stultorum plena ſunt omnia?* Rurſum ſapiens ille Eccleſiaſticus, qui dixit, *Stultus mutatur ut luna, ſapiens permanet ut ſol*, quid aliud innuit, nisi mortale genus omne ſtultum eſſe, ſoli Deo ſapientis nomen competere? Si quidem lunam, humanam naturam interpretantur, ſolem omnis luminis fontem, Deum. Huic aſtipulatur quod ipſe Chriſtus in Evangelio negat, quemquam appellandum bonum, nisi Deum unum. Porro si ſtultus eſt, quiſquis ſapiens non eſt, & quiſquis bonus, idem ſapiens, auctoribus Stoicis, nimirum mortales omnes ſtultitia complectatur neceſſum eſt.

Iterum Salomon capite decimo quinto: *Stultitia*, inquit, *gaudium ſtulto*, videlicet manifeſte confitens, ſine ſtultitia nihil in vita ſuave eſſe. Eodem pertinet illud quoque: *Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem, & in multo ſenſu multa indignatio.* An non idem palam confitetur egregius ille Concionator, capite ſeptimo? *Cor ſapientum, ubi triſtitia eſt, & cor ſtultorum, ubi lætitia.* Eoque non ſatis habuit ſapientiam perdiſcere, niſi noſtri quoque cognitionem addidiſſet. Quod ſi mihi parum habetur fidei, ipsius accipite verba, quæ ſcripsit capite primo: *Dedique cor meum ut ſcirem prudentiam atque doctrinam, erroreſque & ſtultitiam.* Quo quidem loco illud animadvertendum, ad ſtultitiæ laudem pertinere, quod eam poſteriore poſuit loco. Ecclesiaſtes ſcripsit, & hunc ſcitis eſſe ordinem Ecclesiaſticum, ut qui dignitate primus ſit, is locum obtineat extremum, vel hic certe memor Evangelici præcepti. Sed ſtultitiam præſtantiorem eſſe ſapientia, & Ecclesiaſticus ille,

quisquis fuit, liquido testatur, capite quadragesimo quarto, cujus mehercle verba non prius proferam, quam ἐπαγωγὴν (1) meam commoda responsione adjuveritis, ut faciunt apud Platonem hi qui cum Socrate disputant. Utra magis convenit recondere, quæ rara sunt & pretiosa, an quæ vulgata viliaque? Quid tacetis? Etiam si vos dissimuletis, proverbium illud Græcorum pro vobis respondet, τὴν ἐπὶ θύραις ὑδρίαν (2), quod ne quis impie rejiciat, refert Aristoteles, magistrorum nostrorum Deus. An quisquam vestrum tam stultus est, ut gemmas & aurum in via relinquat? non hercle opinor. In abditissimis penetralibus, nec id satis, in munitissimorum scriniorum secretissimis angulis, ista reponitis, cœnum in propatulo relinquitis. Ergo si, quod pretiosius est, reconditur, quod vilius, exponitur, nonne palam est, sapientiam quam vetat abs-

(1) *Inductionem.*

(2) *In ostiis Hydriam*, ut de rebus vilibus, proverb. dicitur.

condi, viliorem esse stultitia quam recondi jubet? Jam ipsius testimonii verba accipite: *Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam.* Quid quod animi quoque candorem divinæ literæ stulto tribuunt, cum sapiens interim neminem sui similem putet? Sic enim intelligo id, quod scribit Ecclesiastes capite decimo: *Sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos existimat.* An non illud eximii cujusdam candoris est, omnes æquare tibi ipsi, cumque nemo non magnifice de se sentiat, omnibus tamen tuas communicare laudes? Proinde nec puduit tantum regem hujus cognominis, cum ait capite trigesimo: *Stultissimus sum virorum.* Neque Paulus, ille magnus Gentium doctor, Corinthiis scribens, stulti cognomen illibenter agnoscit: *Ut insipiens*, inquit, *dico, plus ego;* perinde quasi turpe sit vinci stultitia. Sed interim obstrepunt mihi Græculi quidam, qui tot hujus temporis Theologorum, ceu cornicum ocu-

los ſtudent configere, dum annotationes ſuas, veluti fumos quoſdam, aliis offundunt (cujus gregis, ſi non Alpha, certe Beta meus eſt Eraſmus, quem ego ſæpius honoris cauſa nomino): O vere ſtultam, inquiunt, & ipſa dignam Moria citationem! Longe diverſa mens Apoſtoli, quam tu ſomnias. Nec enim hoc agit his verbis, ut cæteris ſtultior haberetur; verum cum dixiſſet *Miniſtri Chriſti ſunt*, & *ego*, ſeque, veluti jactabundus, in hac quoque parte æquaſſet cæteris, per correctionem adjecit, *Plus ego*, ſentiens ſe non modo parem reliquis Apoſtolis in Evangelii miniſterio, verum etiam aliquanto ſuperiorem. Idque cum ita verum videri vellet, ne tamen ut arrogantius dictum offenderet aures, præmuniit ſtultitiæ prætextu: *Ut minus ſapiens dico*, propterea quod ſciret eſſe ſtultorum privilegium, ut ſoli verum citra offenſam proloquantur. Verum quid Paulus ſenſerit, cum hæc ſcriberet, ipsis diſputandum relinquo. Ego magnos, pingues, craſſos, &

vulgo probatissimos Theologos sequor, cum quibus magna pars doctorum errare, νὴ τὸν Δία (1) malit, quam cum istis trilinguibus (2) bene sentire. Neque quisquam illorum Græculos istos pluris facit, quam graculos: præsertim cum quidam glorioſus Theologus, (cujus ego nomen prudens supprimo, ne graculi nostri continuo Græcum in illum scomma jaciant, ὄνος λύρας,) magistraliter & theologaliter hunc passum enarrans, ab hoc loco, *Ut minus sapiens dico, plus ego*, novum facit caput; & quod absque summa dialectica non poterat, novam addit sectionem, ad hunc interpretans modum, [adducam enim ipsius verba, non solum in forma, verum etiam in materia]: *Ut minus sapiens dico*, id est, si videor vobis insipiens me pseudapostolis adæquando, adhuc videbor vobis minus sapiens, me eis

(1) *Per Jovem.*

(2) Tres linguas edoctis, nempe Latinam, Græcam, & Hebraicam.

præferendo. Quanquam idem paulo post, velut oblitus sui, alio delabitur.

LXIV. SED cur anxie me unius exemplo tueor, cum hoc publicum jus sit Theologorum, cœlum, hoc est, divinam scripturam, ceu pellem extendere: cum apud divum Paulum pugnent divinæ scripturæ verba, quæ suo loco non pugnant, si qua fides illi πενταγλώττῳ (1) Hieronymo, cum Athenis forte conspectum aræ titulum torqueret in argumentum fidei Christianæ, ac cæteris omissis, quæ causæ fuerant offectura, duo tantum extrema verba decerpserit, nempe hæc, *Ignoto Deo*, atque hæc quoque nonnihil immutata: siquidem integer titulus sic habebat, *DIIS ASIÆ, EUROPÆ ET AFRICÆ, DIIS IGNOTIS ET PEREGRINIS.* Ad hujus, opinor, exemplum passim jam ἐκ τῶν θεολόγων παίδων (2), hinc atque hinc

(1) *Qui linguas quinque callebat.*

(2) *Theologorum filii*, i. e. ipsi Theologi.

revulsa quatuor aut quinque verbula, &, si quid opus est, etiam depravata, ad suam accommodant utilitatem, licet ea quæ præcedunt & consequuntur, aut nihil omnino faciant ad rem, aut reclament quoque. Quod quidem faciunt tam felici impudentia, ut sæpenumero Theologis invideant Jurisconsulti. Quid enim illis jam non succedat, posteaquam Magnus ille (1), (pene nomen effutiveram, sed rursus metuo Græcum proverbium) ex Lucæ verbis sententiam expresserit, tam consentaneam animo Christi, quam igni cum aqua convenit. Etenim cum imminneret extremum periculum, quo tempore solent boni clientes maxime suis adesse patronis, & quanta valent ope συμμαχεῖν (2), Christus hoc agens ut omnem hujusmodi præsidiorum fiduciam eximeret ex animis suorum, percontatus est eos, num quid rei defuisset usquam, cum

(1) Nicolaus de Lyra.
(2) *Una pugnare.*

illos emisisset adeo non instructos viatico, ut nec calceis muniret adversus spinarum & saxorum injuriam, nec peram adderet, adversus famem. Ubi negassent defuisse quicquam, adjecit: *Sed nunc*, inquit, *qui habet sacculum tollat, similiter & peram; & qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium.* Cum tota Christi doctrina nihil aliud inculcet, quam mansuetudinem, tolerantiam, vitæ contemptum, cui non perspicuum, quid hoc loco sentiat? Nempe ut magis etiam exarmet suos legatos, ut non tantum calceos negligant & peram, verum & tunicam insuper abjiciant, nudique & prorsus expediti, munus Evangelicum aggrediantur, nihil sibi parent, nisi gladium, non istum quo grassantur latrones & parricidæ, sed gladium spiritus, in intimos quoque pectoris sinus penetrantem, qui semel affectus omnes sic amputat, ut nihil jam illis cordi sit, præter pietatem. At videte, quæso, quorsum hæc torqueat celebris ille Theologus. Gladium interpretatur, defen-

sionem adversus persecutionem; saccu-
lum, sufficientem commeatus provisio-
nem, perinde quasi Christus, commutata
in diversum sententia, quod oratores suos
parum βασιλικῶς (1) instructos emisisse vi-
deretur, superioris institutionis palinodiam
canat; aut velut oblitus quod dixerat bea-
tos fore, cum probris, contumeliis & sup-
pliciis afficerentur, prohibens ne quando
resisterent malo, mites enim beatos esse,
non feroces, oblitus quod illos ad passe-
rum & liliorum exemplum vocarit, nunc
adeo noluerit eos absque gladio proficisci,
ut eum vel tunica divendita jubeat emi,
malitque nudos ire, quam non accinctos
ferro. Ad hæc quemadmodum gladii no-
mine contineri putat, quicquid ad depel-
lendam vim pertinet, ita marsupii titulo
complectitur, quicquid ad vitæ pertinet
necessitatem. Atque ita divinæ mentis in-
terpres Apostolos, lanceis, balistis, fun-
dis & bombardis instructos educit ad præ-

(1) *Regie.*

dicationem Crucifixi. Loculis item, viduulis, & farcinis onerat, ne forte non liceat illis e diverſorio diſcedere, nisi impransis. Nec vel illud commovit hominem, quod enſem quem tantopere juſſerat emi, mox idem objurgans jubeat recondi, quodque nunquam fando sit auditum, Apoſtolos ensibus aut clypeis uſos adverſus vim Ethnicorum, utique uſuros, si Chriſtus hoc ſenſiſſet, quod hic interpretatur. Eſt alius, quem honoris cauſa non nomino, haudquaquam poſtremi nominis, qui e tentoriis, quorum meminit Habacuc, *Turbabuntur pelles terræ Madian*, pellem fecerit Bartholomæi excoriati. Ipſa nuper interfui Diſſertationi Theologicæ, nam id facio frequenter. Ibi cum quiſpiam exigeret, quæ tandem eſſet divinarum literarum auctoritas, quæ juberet hæreticos incendio vinci, magis quam diſputatione revinci, Senex quidam ſeverus, & vel ſupercilio teſte, Theologus, magno ſtomacho reſpondit, hanc legem tuliſſe Paulum Apoſtolum, qui dixerit: *Hæreti-*

cum hominem post unam & alteram correptionem devita. Cumque ea verba identidem intonaret, & plerique demirarentur quid accidisset homini, tandem explanavit, *de vita tollendum hæreticum.* Risere quidam, nec deerant tamen quibus hoc commentum plane Theologicum videretur. Cæterum, reclamantibus etiamnum nonnullis, successit τυπίδιος, quod aiunt, τυπάγαθος (1) & auctor irrefragabilis: » Accipite rem, inquit. Scriptum est, » *Maleficum ne patiaris vivere.* Omnis » hæreticus maleficus; ergo, &c «. Mirari quotquot aderant hominis ingenium, & in eam sententiam itum est pedibus, & quidem peronatis (2). Neque cuiquam venit in mentem legem eam ad sortilegos & incantatores, ac magos attinere, quos Hebræi sua lingua vocant *Mechasephim*; alioqui fornicationem & ebrietatem capite punire oportuit.

(1) *Tenedius Patronus.* Litis nodum paucis & cito secans.

(2) *Pero*, genus calceamenti rusticani.

LXV. VERUM hæc ſtulte perſequor, tam innumera, ut nec Chryſippi, nec Didymi (1) voluminibus omnia comprehendi poſſint. Illud duntaxat admonitos volebam, cum hæc divinis illis magiſtris licuerint, mihi quoque plane συγγνώμης (2), par eſt dare veniam, ſi minus omnia ad amuſſim citavero. Nunc tandem ad Paulum redeo: *Libenter*, inquit, *ſertis inſipientes*, de ſeſe loquens. Et rurſum: *Velut inſipientem accipite me, & non loquor ſecundum Deum, ſed quaſi in inſipientia.* Rurſus alibi: *Nos*, inquit, *ſtulti propter Chriſtum.* Audiſtis a quanto auctore quanta ſtultitiæ præconia. Quid, quod idem palam ſtultitiam præcipit, ut rem inprimis neceſſariam & oppido ſalutarem: *Qui videtur eſſe ſapiens inter vos, ſtultus fiat, ut ſit ſapiens.* Et apud Lucam, duos diſcipulos, quibus ſe junxerat in via

(1) Quorum, alter Philoſophus infinita de frivolis argutiis volumina, alter Grammaticus mille conſcripſerat: *Miſer*, addit Seneca, *ſi tantum voluminum fuiſſet evolvendum.*

(2) *Ficulna Theologo.*

Jeſus,

Jeſus, *ſtultos* appellat. Illud haud ſcio, an mirum videatur, cum Deo quoque nonnihil ſtultitiæ tribuit divinus ille Paulus: *Quod ſtultum eſt*, inquit, *Dei, ſapientius eſt hominibus.* Porro Origenes interpres obſiſtit, quo minus hanc ſtultitiam ad hominum opinionem possis referre: quod genus eſt illud, *Verbum crucis pereuntibus quidem ſtultitiam.* Sed quid ego, fruſtra anxia, tot teſtimoniis hæc docere pergo, cum in Pſalmis myſticis palam ipſe Chriſtus loquatur Patri: *Tu ſcis inſipientiam meam.* Neque vero temere eſt, quod Deo ſtulti tam impenſe placuerunt: opinor propterea, quod quemadmodum ſummi principes nimium cordatos ſuſpectos habent & inviſos, ut Julius Brutum & Caſſium, cum ebrium Antonium nihil metueret, utque Nero Senecam, Dionysius Platonem, contra craſſioribus ac simplicioribus ingeniis delectantur, itidem Chriſtus σοφοὺς iſtos, ſuæque nitentes prudentiæ, ſemper deteſtatur, ac damnat. Teſtatur id Paulus haudquaquam obſcure,

cum ait : *Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus*; cumque ait, *Deo viſum eſſe, ut per ſtultitiam ſervaret mundum, quandoquidem per ſapientiam reſtitui non poterat.* Quin ipſe idem ſatis indicat, clamans per os Prophetæ : *Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Rurſum, cum agit gratias, quod ſalutis myſterium celaſſet ſapientes, parvulis autem, hoc eſt ſtultis, aperuiſſet; nam græcè pro parvulis, eſt νηπίοις, quos oppoſuit σοφοῖς. Huc pertinet quod passim in Evangelio Phariſæos & Scribas, ac legum Doctores incessit, vulgus indoctum ſedulo tuetur. Quid enim aliud eſt : *Væ vobis, Scribæ & Phariſæi*, quam *væ vobis, ſapientes?* At parvulis, mulieribus, ac piſcatoribus potissimum delectatus eſſe videtur. Quin & ex animantium brutorum genere, ea potissimum placent Christo, quæ a vulpina prudentia quam longissime abſunt. Eoque asino maluit insidere, cum ille, si libuiſſet, vel leonis tergum impune potuiſſet premere. Ac

Spiritus ille sacer in columbæ specie delapsus est, non aquilæ aut milvii. Præterea cervorum, hinnulorum, agnorum crebra passim in divinis literis mentio. Adde quod suos ad immortalem vitam destinatos, oves appellat. Quo quidem animante non est aliud insipientius, vel Aristotelico teste, προβάτου ἦθος (1), quod quidem admonet, ab ejus pecudis stoliditate sumptum, in stupidos & bardos convitii loco dici solere. Atqui hujus gregis Christus sese pastorem profitetur; quin etiam ipse agni nomine delectatus est, indicante eum Joanne: *Ecce Agnus Dei*, cujus multa fit & in Apocalypsi mentio. Hæc quid aliud clamitant, nisi mortales omnes stultos esse, etiam pios; ipsum quoque Christum, quo stultitiæ mortalium subveniret, cum esset sapientia patris, tamen quodam modo stultum esse factum, cum hominis assumpta natura, habitu inventus est ut homo, quemadmodum &

(1) *Ovium mores.*

peccatum factus est, ut peccatis mederetur? Neque alia ratione mederi voluit, quam per stultitiam crucis, per Apostolos idiotas, ac pingues: quibus sedulo stultitiam præcipit, a sapientia deterrens, cum eos ad puerorum, liliorum, sinapis, & passerculorum exemplum provocat, rerum stupidarum ac sensu carentium, soloque naturæ ductu, nulla arte, nulla sollicitudine, vitam agentium; præterea, cum vetat esse sollicitos, qua essent apud Præsides oratione usuri (1), cumque interdicit, ne scrutentur tempora vel momenta temporum, videlicet, ne quid fiderent suæ prudentiæ, sed totis animis ex ipso penderent. Eodem pertinet, quod Deus, ille orbis architectus, interminatus, ne quid de arbore scientiæ degustarent, perinde quasi scientia felicitatis sit venenum; quanquam Paulus aperte scientiam veluti inflantem & pernicioſam improbat. Quem divus Bernardus, opinor, secutus, mon-

(1) Luc. C. XII.

tem eum in quo Lucifer ſedem ſtatuerat, Scientiæ montem interpretatur. Fortaſſe nec illud omittendum videatur argumentum, gratioſam eſſe apud ſuperos ſtultitiam, quod huic ſoli datur erratorum venia, ſapienti non ignoſcitur; unde qui veniam orant, etiamsi prudentes peccaverint, tamen ſtultitiæ prætextu patrocinioque utuntur. Nam sic Aaron ſororis pœnam deprecatur in Numerorum, si ſatis commemini, libris: *Obſecro, Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commisimus* (1). Sic & Saül apud David culpam deprecatur, *Apparet enim*, inquiens, *quod ſtulte egerim.* Rurſum ipſe David ita blanditur Domino: *Sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem ſervi tui, quia ſtulte egimus;* perinde quasi non impetraturus veniam, nisi ſtultitiam & inscitiam obtenderet. Sed illud acrius urget, quod Chriſtus in cruce, cum oraret pro ſuis inimicis: *Pater, ignoſce illis*, non

(1) C. XII. v. XI.

aliam prætexuit excusationem, quam imprudentiæ, *Quia nesciunt*, inquit, *quid faciant*. Ad eundem modum Paulus scribens ad Timotheum: *Sed ideo misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*. Quid est, *ignorans feci?* nisi, per stultitiam feci, non malitiam. Quid est, *ideo misericordiam consecutus sum?* nisi, non consecuturus, ni stultitiæ patrocinio commendatus. Pro nobis facit & mysticus ille Psalmographus, qui suo loco non veniebat in mentem, *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*. Audistis quæ duo prætexat, nimirum ætatem, cui semper comes esse soleo, & ignorantias, idque numero multitudinis; ut ingentem stultitiæ vim intelligeremus.

LXVI. Ac ne quæ sunt infinita persequar, utque summatim dicam, videtur omnino Christiana religio quandam habere cum aliqua stultitia cognationem, minimeque cum sapientia convenire. Cu-

jus rei si desideratis argumenta, primum illud animadvertite, pueros, senes, mulieres, ac fatuos sacris ac religiosis rebus præter cæteros gaudere, eoque semper altaribus esse proximos, solo nimirum naturæ impulsu. Præterea videtis primos illos religionis auctores, mire simplicitatem amplexos, acerrimos literarum hostes fuisse. Postremo nulli moriones magis desipere videntur, quam hi, quos Christianæ pietatis ardor semel totus arripuit: adeo sua profundunt, injurias negligunt, falli sese patiuntur, inter amicos & inimicos nullum discrimen, voluptatem horrent, inedia, vigilia, lachrymis, laboribus, contumeliis saginantur, vitam fastidiunt, mortem unice optant; breviter ad omnem sensum communem prorsus obstupuisse videntur, perinde, quasi alibi vivat animus, non in suo corpore. Quod quidem quid aliud est, quam insanire? Quo minus mirum videri debet, si Apostoli musto temulenti sunt visi, si Paulus judici Festo visus est insanire. Sed postea-

quam ſemel τὴν λεοντὴν (1) induimus, agè doceamus & illud, felicitatem Chriſtianorum, quam tot laboribus expetunt, nihil aliud eſſe, quam inſaniæ ſtultitiæque genus quoddam: abſit invidia verbis, rem ipſam potius expendite. Jam primum illud propemodum Chriſtianis convenit cum Platonicis, animum immerſum alligatumque eſſe corporeis vinculis, hujuſque craſſitudine præpediri, quominus ea quæ vera ſunt, contemplari fruique poſſit. Proinde philoſophiam definit eſſe mortis meditationem, quod ea mentem a rebus viſibilibus ac corporeis abducat, quod idem utique mors facit. Itaque quam diu animus corporis organis probe utitur, tam diu ſanus appellatur. Verum ubi, ruptis jam vinculis, conatur in libertatem aſſerere ſeſe, quasique fugam ex eo carcere meditatur, tum inſaniam vocant. Id si forte contingit morbo, vitioque organorum, prorſus omnium conſenſu inſania

(1) *Leonis exuvium.*

est. Et tamen hoc quoque genus hominum videmus futura prædicere, scire linguas ac literas, quas ante nunquam didicerant, & omnino divinum quiddam præ se ferre. Neque dubium est id inde accidere, quod mens a contagio corporis paulo liberior, incipit nativam sui vim exerere. Idem arbitror esse in causa, cur laborantibus vicina morte simile quiddam soleat accidere, ut tanquam afflati prodigiosa quædam loquantur. Rursum si id eveniat studio pietatis, fortasse non est idem insaniæ genus, sed tamen adeo confine, ut magna pars hominum meram insaniam esse judicet, præsertim cum pauculi homunciones, ab universo mortalium cœtu, tota vita dissentiant. Itaque solet iis usu venire, quod, juxta Platonicum figmentum (1), opinor accidere iis, qui in specu vincti rerum umbras mirantur, & fugitivo illi, qui reversus in antrum, veras res vidisse se prædicat, illos longe

(1) Lib. I. De Leg.

falli, qui præter miseras umbras nihil aliud esse credant. Etenim sapiens hic commiseratur, ac deplorat illorum insaniam, qui tanto errore teneantur. Illi vicissim illum veluti delirantem rident, atque ejiciunt. Itidem vulgus hominum ea quæ maxime corporea sunt maxime miratur, eaque prope sola putat esse. Contra pii, quo quidquam propius accedit ad corpus, hoc magis negligunt, totique ad invisibilium rerum contemplationem rapiuntur. Nam isti primas partes tribuunt divitiis, proximas corporis commodis, postremas animo relinquunt: quem tamen plerique nec esse credunt, quia non cernitur oculis. E diverso, illi primum in ipsum Deum, rerum omnium simplicissimum, toti nituntur: secundum hunc, & tamen in hoc quod ad illum quam proxime accedit, nempe animum: corporis curam negligunt, pecunias ceu putamina prorsus aspernantur ac fugitant. Aut si quid hujusmodi rerum tractare coguntur, gravatim ac fastidienter id faciunt,

habent tanquam non habentes, possident tanquam non possidentes. Sunt & in singulis rebus gradus multum inter istos diversi. Principio sensus, tametsi omnes cum corpore cognationem habent, tamen quidam sunt ex his crassiores, ut tactus, auditus, visus, olfactus, gustus: quidam magis a corpore semoti, veluti memoria, intellectus, voluntas. Igitur, ubi se intenderit animus, ibi valet. Pii, quoniam omnis animi vis ad ea contendit, quæ sunt a crassioribus alienissima, in his velut obbrutescunt, atque obstupescunt. Contra vulgus in his plurimum valet, in illis quam minimum. Inde est, quod audimus nonnullis divinis viris accidisse, ut oleum vini loco biberint. Rursum in affectibus animi quidam plus habent cum pingui corpore commercii, veluti libido, cibi somnique appetentia, iracundia, superbia, invidia. Cum his irreconciliabile bellum piis; contra vulgus sine his vitam esse non putat. Deinde sunt quidam affectus medii, quasique naturales, ut amor patriæ, charitas

in liberos, in parentes, in amicos. His vulgus nonnihil tribuit. At illi hos quoque ſtudent ex animo revellere, niſi quatenus ad ſummam illam animi partem aſſurgunt, ut jam parentem ament, non tanquam parentem (quid enim ille genuit, niſi corpus? quanquam hoc ipſum Deo parenti debetur), ſed tanquam virum bonum, & in quo luceat imago ſummæ illius mentis, quam unam *ſummum bonum* vocant, & extra quam nihil nec amandum, nec expetendum eſſe prædicant. Hac eadem regula reliqua item omnia vitæ officia metiuntur, ut ubique id quod viſibile eſt, ſi non eſt omnino contemnendum, tamen longe minoris faciant, quam ea quæ videri nequeunt. Aiunt autem & in ſacramentis, atque ipsis pietatis officiis, corpus & ſpiritum inveniri. Velut in jejunio non magni ducunt, ſi quis tantum a carnibus cœnaque abſtineat, id quod vulgus abſolutum eſſe jejunium exiſtimat, niſi simul & affectibus aliquid adimat, ut minus permittat ira

quam ſoleat, minus ſuperbiæ; utque, ceu minus jam onuſtus mole corporea, ſpiritus ad cœleſtium bonorum guſtum, fruitionemque enitatur. Similiter & in Synaxi, tametsi non eſt aſpernandum, inquiunt, quod cæremoniis geritur, tamen id per ſe, aut parum eſt conducibile, aut etiam pernicioſum, nisi id quod eſt ſpiritale acceſſerit, nempe hoc quod signis illis visibilibus repræſentatur. Repræſentatur autem mors Chriſti, quam domitis, extinctis, quasique ſepultis corporis affectibus, exprimere mortales oportet, ut in novitatem vitæ reſurgant, utque unum cum illo, unum item inter ſeſe fieri queant. Hæc igitur agit, hæc meditatur ille pius. Contra vulgus ſacrificium nihil aliud eſſe credit, quam adeſſe altaribus, idque proxime, audire vocum ſtrepitum, aliaſque id genus cæremoniolas ſpectare. Nec in his tantum, quæ duntaxat exempli gratia propoſuimus, ſed simpliciter in omni vita refugit pius ab his, quæ corpori cognata ſunt, ad æterna, ad invi-

sibilia, ad spiritalia rapitur. Proinde cum summa sit inter hos & illos omnibus de rebus dissensio, fit ut utrique alteris insanire videantur. Quanquam id vocabuli rectius in pios competit, quam in vulgus, mea quidem sententia.

LXVII. QUOD quidem magis perspicuum fiet, si quemadmodum pollicita sum, paucis demonstraro, summum illud præmium nihil aliud esse quam insaniam quandam. Primum igitur existimate Platonem tale quiddam jam tum somniasse, cum, *Amantium furorem omnium felicissimum esse*, scriberet. Etenim qui vehementer amat, jam non in se vivit, sed in eo quod amat; quoque longius a se ipso digreditur, & in illud demigrat, hoc magis ac magis gaudet. Atque cum animus a corpore peregrinari meditatur, neque probe suis utitur organis, istud haud dubie furorem recte dixeris. Alioqui quid sibi vult, quod vulgo etiam dicunt, *Non est apud se*, & *ad te redi*, & *sibi redditus est*?

Porro quo amor eſt abſolutior, hoc furor eſt major, ac felicior. Ergo quænam futura eſt illa cœlitum vita ad quam piæ mentes tanto ſtudio ſuſpirant? Nempe ſpiritus abſorbebit corpus, utpote victor ac fortior. Idque hoc faciet facilius, partim quod jam velut in ſuo regno eſt, partim quod jam olim in vita corpus ad hujuſmodi transformationem repurgarit, atque extenuarit. Deinde ſpiritus a mente illa ſumma mire abſorbebitur, quippe infinitis partibus potentiore. Ita ut jam totus homo extra ſe futurus ſit, nec alia ratione felix futurus, nisi quod extra ſeſe positus patietur quiddam ineffabile a ſummo illo bono, omnia in ſe rapiente. Jam hæc felicitas, quanquam tum demum perfecta contingit, cum animi receptis priſtinis corporibus immortalitate donabuntur, tamen quoniam piorum vita nihil aliud eſt, quam illius vitæ meditatio, ac velut umbra quædam, fit ut præmii quoque illius aliquando guſtum aut odorem aliquem ſentiant. Id tametsi minutissima

quædam ſtillula eſt ad fontem illum æternæ felicitatis, tamen longe ſuperat univerſas corporis voluptates, etiamſi omnes omnium mortalium delitiæ in unum conferantur, uſque adeo præſtant ſpiritualia corporalibus, invisibilia visibilibus. Hoc nimirum eſt quod pollicetur propheta: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Atque hæc eſt Moriæ pars, quæ non aufertur commutatione vitæ, ſed perficitur. Hoc igitur quibus ſentire licuit (contingit autem perpaucis), ii patiuntur quiddam dementiæ simillimum, loquuntur quædam non ſatis cohærentia, nec humano more, ſed dant ſine mente ſonum, deinde ſubinde totam oris ſpeciem vertunt. Nunc alacres, nunc dejecti; nunc lachrymant, nunc rident, nunc ſuſpirant; in ſumma vere toti extra ſe ſunt. Mox ubi ad ſeſe redierint, negant ſe ſcire ubi fuerint, utrum in corpore, an extra corpus, vigilantes, an dormientes: quid audierint, quid viderint, quid dixerint,

dixerint, quid fecerint, non meminerunt, nisi tanquam per nebulam, ac somnium; tantum hoc sciunt se felicissimos fuisse, dum ita desiperent. Itaque plorant sese resipuisse, nihilque omnium malint, quam hoc insaniæ genus perpetuo insanire. Atque hæc est futuræ felicitatis tenuis quædam deguſtatiuncula.

LXVIII. VERUM ego jam dudum oblita mei ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶ (1). Quanquam, si quid petulantius aut loquacius a me dictum videbitur, cogitate & Stultitiam & mulierem dixisse. Sed interim tamen memineritis illius Græcanici proverbii, τοιοῦτός τις καὶ μωρὸς ἀνὴρ καταπαίγιον εἶπε (2), nisi forte putatis hoc ad mulieres nihil attinere. Video vos Epilogum expectare; sed minime desipitis, siquidem arbitramini me quid dixerim etiamnum meminisse, cum tantam ver-

(1) *Ultra limites salio*, in digressiones.

(2) *Sæpe & stultus opportune loquutus est.*

borum farraginem effuderim. Vetus illud, μισῶ μνάμονα συμπότην (1): Novum hoc, μισῶ μνάμονα ἀκροατήν (2). Quare valete, plaudite, vivite, bibite, Moriæ celeberrimi Myſtæ.

---

(1) *Odi memorem convivam.*
(2) *Odi memorem auditorem.*

FINIS.

INDICULUS

Totum Encomii contextum per Apices aut Paragraphos analyticè descriptum exhibens.

I. *Stultitia ſolo aſpectu primùm Auditores captans.*

II. *Declamationis argumentum.*

III. *Laudatio quam aggreditur exemplis approbata.*

IV. *Extemporaneè dicendi cauſa.*

V. *Stultitiæ aperte ſeſe prodentis ſimplicitas.*

VI. *Rhetorum imitatio.*

VII. VIII. *Stultitiæ genus, locus natalis, educatio.*

IX. *Stultitiæ comitatus.*

X. XI. XII. *Debita Stultitiæ cuncta vitæ commoda.*

XIII. *Infantiæ cum Stultitia cognatio.*

XIV. *Stultitia vel juventam remorans, vel ſenectam arcens.*

XV. *Stultitia præcipue commendati Dii poetici.*

XVI. *Stultitiæ dominium quam rationis ampliùs.*

XVII. *Stultitia Mulieri comes addita ad levandam homini vitam.*

XVIII. *Optimum compotationis condimentum Stultitia.*

XIX. *Eadem Amicitiæ copula.*

XX. —— *Conjugii conciliatrix.*

XXI. —— *Societatis humanæ vinculum.*

XXII. *Sine aliqua Stultitiæ mixtura, vita fere non vitalis.*

XXIII. *Eadem bellorum, & ideo laudatorum facinorum, causa.*

XXIV. XXV. *Sapientiæ incommoda.*

XXVI. *Stultitiæ inventa.*

XXVII. XXVIII. XXIX. *Fortitudinis, Industriæ, Prudentiæ, laus Stultitiæ vindicata.*

XXX. *Stultitia dux ad sapientiam.*

XXXI. —— *Vitæ tolerandæ causa.*

XXXII. *Ignorantiæ laus.*

XXXIII. *Artes Stultitiæ commendatæ.*

XXXIV. *Quo quisque Stultitiæ propior, eo beatior.*

XXXV. *Felices Idiotæ, Fatui,* sua si bona norint.

XXXVI. XXXVII. *Fatuorum invidenda conditio.*

XXXVIII. *Insanus minime miser.*

XXXIX. *Stultitiæ mancipia, Venatores, ædificandi studio laborantes, Aleatores.*

XL. XLI. —— *Superstitiosi.*

XLII. —— *Inani nobilitatis titulo sibi blandientes.*

XLIII. *Singulis nationibus ac pene civitatibus insita Philautia.*

XLIV. *Philautiæ & Assentationis commoda.*

XLV. *Homines opinione sola beati.*

XLVI. *Bonum commune Stultitia.*

XLVII. *Stultitiæ facilitas, indulgentia.*

XLVIII. *Variæ Stultitiæ genera, diversæ formæ.*

XLIX. *Grammatici.*

L. *Poetæ.*

LI. *Jureconsulti.*

LII. *Philosophi.*

LIII. *Theologi.*
LIV. *Religiosi & Monachi.*
LV. *Reges & Principes.*
LVI. *Proceres & Aulici.*
LVII. *Episcopi.*
LVIII. *Cardinales.*
LIX. *Summi Pontifices.*
LX. *Episcopi Germani.*
LXI. *Fortuna Stultitiæ propitia.*
LXII. *Stultitiæ commendatio.*
LXIII. *Stultitiæ laus ex sacris Literis.*
LXIV. *Absurdi Scripturarum Interpretes.*
LXV. LXVI. *De Stultitia D. Pauli & Scripturarum testimonia.*
LXVII. *Summum bonum Stultitia.*
LXVIII. *Epilogus.*

Finis Indiculi.